

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 4 grudnia 2025 r.

Poz. 4525

Podpisany przez:

Jacek Zbigniew Karpiński

Data: 04.12.2025 17:35:14

UCHWAŁA NR XIV/227/2025 RADY GMINY W CHOJNICACH

z dnia 21 listopada 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na terenie Gminy Chojnice na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292)

**Rada Gminy uchwala,
co następuje:**

§ 1. Przyjmuje „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na terenie Gminy Chojnice na lata 2025-2028”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Chojnice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu poprzez jej wywieszenie na tablicy ogłoszeń Urzędu Gminy w Chojnicach i Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego oraz zamieszczeniu w Biuletynie Informacji Publicznej.

Przewodniczący Rady

Józef Kołak

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XIV/227/2025

Rady Gminy w Chojnicach

z dnia 21 listopada 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE NA LATA 2025 - 2028

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE
GMINY CHOJNICE NA LATA 2025-2028**

SPIS TREŚCI

I. PODSTAWA PRAWNA.....	3
I.I. Przesłanki formalno – prawne.....	3
I.II. Zakres opracowania.....	8
II. CEL OPRACOWANIA.....	15
III. ŚRODOWISKO, RYS HISTORYCZNY W KONTEKŚCIE KSZTAŁTOWANIA SIĘ STRUKTURY GMINY ORAZ CHARAKTERYSTYKA GMINY CHOJNICE.....	20
III.I. Środowisko geograficzne i przyrodnicze.....	21
III.I.I Nawałnica – 2017 r. i jej skutki.....	26
III.II. Zarys historii gminy.....	28
III.III. Sołectwa – charakterystyka wybranych miejscowości.....	47
IV. GMINA CHOJNICE – OBOWIĄZUJĄCE CELE I ZAMIERZENIA.....	78
IV.I. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.....	78
IV.II. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030.....	80
IV.III. Strategia rozwoju gminy Chojnice na lata 2021 – 2030.....	82
IV.IV. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chojnice.....	86
IV.V. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Chojnice na lata 2019 – 2022 z perspektywą do roku 2026.....	90
IV.VI. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	93
IV.VII. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego z terenu gminy Chojnice.....	113
V. TYPOLOGIA ZABUDOWY NA TERENIE GMINY CHOJNICE.....	115
V.I. Ogólna charakterystyka zabudowy.....	115
V.II. Dawna zabudowa mieszkalna i gospodarcza.....	117
V.III. Zabudowa dworska.....	134
V.IV. Zabudowa folwarczna.....	143
V.V. Obiekty sakralne.....	155
V.VI. Obiekty użyteczności publicznej.....	163
V.VII. Zabudowa przemysłowa i poprzemysłowa.....	177
V.VIII. Obiekty małej architektury.....	181
V.IX. Historyczne układy ruralistyczne.....	195
V.X. Obszary zieleni zabytkowej.....	204
V.X.I Cmentarze w zespole kościoła.....	214
V.X.II Cmentarze poza terenem kościelnym.....	221
V.XI. Najcenniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy Chojnice.....	231

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

VI. OTOCZENIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W XXI WIEKU – ZAGROŻENIA I WYTYCZNE.....	233
V.I. Nowa zabudowa, otoczenie – nawierzchnie, oświetlenie, elementy małej architektury, elementy reklamy, infrastruktura techniczna.....	233
VII. GENERALNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE.....	237
VII.I. Generalne wytyczne urbanistyczne.....	237
VII.II. Generalne wytyczne architektoniczne.....	238
VII.III. Generalne wytyczne dla terenów zieleni zabytkowej.....	241
VII.IV. Postulaty konserwatorskie.....	241
VIII. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A ZAMIERZENIA GMINY CHOJNICE – WYTYCZNE DO REALIZACJI.....	243
VIII.I. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków.....	243
VIII.II. Postulowane wpisy do rejestru zabytków – ochrona obiektów.....	244
VIII.III. Dotacje.....	247
IX. ARCHEOLOGIA.....	250
IX.I Opracowanie tekstowe.....	250
X. SPISY.....	273
X.I. Wykaz obiektów i obszarów zabytkowych.....	273
X.II. Literatura.....	291
X.III. Wykaz ilustracji.....	292

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE
GMINY CHOJNICE NA LATA 2025-2028**

I. PODSTAWA PRAWNA

I.1. PRZESŁANKI FORMALNO - PRAWNE

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CHOJNICE NA LATA 2025-2028 jest dokumentem prawa miejscowego. Obowiązek powstania i przyjęcia w postaci uchwały Rady Gminy Chojnice wynika z zapisów artykułów 16, 18, 21 – 22 oraz 84 – 88 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024.0.1292). Niniejszy program realizuje wymóg ustawy, której zapis (art. 87) stanowi, iż „Zarząd województwa, powiatu lub wójt, burmistrz, prezydent miasta sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

W świetle zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki. Zabytki, będące materialnymi wytworami dziedzictwa narodowego, są chronione jako swoisty dokument historii.

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest przytaczana powyżej ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. (z późn. zm.) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

Kolejne nowelizacje tej ustawy spowodowały rozszerzenie katalogu form ochrony zabytków przy jednoczesnej zmianie charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków. W szczególności nowe brzmienie uzyskał zapis ustawy Prawo Budowlane (przytoczonej poniżej) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę wydaje obecnie organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Do czasu nowelizacji, obowiązek ten dotyczył jedynie obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Również nowelizacje w ustawie o

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (przytoczonej poniżej) w nowym brzmieniu wprowadziły *expressis verbis* obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy dotyczących obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Zasady sporządzenia ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661, z późniejszymi zmianami). Kwestie ochrony zabytków i wykonywanie zadań w zakresie kultury są ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu obowiązujących ustawach i uchwałach;

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54, 834, 1089, 1222),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2024. poz.1478),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U.2024. poz. 1145),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87),
- ustawie o z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. z 2019 r. poz. 1591)
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491),
- ustawie z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminy (Dz. U. z 2024 r. poz. 609, 721),
- Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 poz. 1688)

- Uchwała Rady Ministrów (nr 242) z 8 XII 2023 r. w sprawie „Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 – 2026”. Opublikowana w Monitorze Polskim (M. P. 2023 poz. 1470)

Podstawowym instrumentem planowania w dziedzinie ochrony zabytków w skali państwa jest Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Zgodnie z art. 84 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami krajowy program inicjuje i opracowuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków. Celem krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest stworzenie warunków niezbędnych do realizacji zadań ochronnych wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W 2023 r. wszedł w życie „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026”, który został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Zważywszy na szczególną rolę jednostek samorządu terytorialnego przy realizacji nałożonych na poszczególne gminy zadań, (obejmujących np. ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego) wsparcie realizowane przez organy ochrony zabytków oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa jest bardzo ważnym czynnikiem przyczyniającym się do zwiększenia efektywności wykonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego zadań. Krajowy program ochrony zabytków wśród

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

kierunków działań wyznaczonych w treści ww. dokumentu wyszczególnia konieczności zapewnienia merytorycznego wsparcia przez instytucje państwa jednostkom samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków.

Ustawa – Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222)

Art. 39. 1. *Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków* wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16. 04. 2004 r. (Dz. U. 2024. poz. 1478)

Art. 83a. 1. Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku, gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2024. poz. 1145)

Art. 13. ust. 4.

- Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13. ust. 5.

- Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 29 ust. 2.

- Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

wieczyste jest nieruchomości wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1 i 1a.

- Podział nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział.

W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Z uwagi na lokalizację opracowania, ważnym dokumentem jest PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO na lata 2021 – 2024 (UCHWAŁA NR 455/XXXVIII/21 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO z dnia 29 listopada 2021 r.). Dokument określa politykę samorządu województwa w sferze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem. Założenia te są zbieżne z ogólną polityką rozwoju województwa pomorskiego, wyrażoną w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 oraz w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030. Zagadnienia ochrony dziedzictwa kulturowego przypisane zostały do celu strategicznego.

Ewidencjonowanie i ochrona zabytków:

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (Art. 21 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

- Zabytki są ewidencjonowane w zbiorach tworzących wojewódzkie i gminne ewidencje zabytków. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome (w tym archeologiczne) wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome (w tym archeologiczne) ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome (w tym archeologiczne) wskazane przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- Gminne ewidencje zabytków – ich tworzenie ma na celu rozpoznanie obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, w dalszej kolejności – zapewnienia realizację obowiązków gminy związanych z ochroną zabytków (art. 7.1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym, Dz. U. nr 16 poz. 95 z późn. zm. art. 4 ustawy). Gminną ewidencję zabytków tworzy zbiór kart adresowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Jak stanowi ustawa o zabytkach, jej zapisy będą podstawowym narzędziem dla władz gminy w realizacji przedsięwzięć wynikających z zapisów prawa, zapewnienia niezbędnych środków do realizacji czteroletniego programu. Po okresie jego obowiązywania będą przedmiotem oceny stopnia jego realizacji i weryfikacji, celem przyjęcia kolejnego.

I.II. ZAKRES OPRACOWANIA

Program obejmuje obszar gminy Chojnice w jej obecnych granicach administracyjnych. Opracowano ewidencję obiektów zabytkowych powstałych do lat 50. XX w., w tym obiektów małej architektury. Ewidencja ta powinna umożliwić określenie form współpracy i relacji między właścicielami obiektów, gminą oraz przedstawicielami administracji państwowej i gminnej, w kwestii zasad prowadzenia wspólnych działań i odpowiedzialności w zakresie ochrony zabytków. Przy jej sporządzaniu kierowano się zapisami ustawy o ochronie zabytków. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3), wprowadza szereg pojęć związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. W tym miejscu przytoczone zostaną podstawowe pojęcia stosowane zarówno w omawianej ustawie oraz w niniejszym opracowaniu. Zdefiniowane zostały takie pojęcia jak: zabytek, zabytek nieruchomy i ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucje kultury, prace konserwatorskie i restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy oraz otoczenie zabytku.

ZABYTEK - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3. pkt.1)

ZABYTEK NIERUCHOMY - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, wykazane w art. 6.1. pkt 1;

Do zabytków nieruchomych zaliczają się:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne,
- układy ruralistyczne,
- zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- obiekty techniki (kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe),
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

ZABYTEK RUCHOMY - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, wykazanych w art. 6.1. pkt 2;

Do zabytków ruchomych zaliczają się:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej i charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, (tekst ujednolicony DZ. U. 2019 poz. 1479),
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

ZABYTEK ARCHEOLOGICZNY - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Do zabytków archeologicznych zaliczają się (art.6.1. pkt.3):

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Odrębnej ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art.6.2.)

INSTYTUCJA KULTURY WYSPECJALIZOWANA W OPIECE NAD ZABYTKAMI – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

PRACE KONSERWATORSKIE - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

PRACE RESTAURATORSKIE - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;

ROBOTY BUDOWLANE - roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

BADANIA KONSERWATORSKIE - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

BADANIA ARCHITEKTONICZNE - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

BADANIA ARCHEOLOGICZNE - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY LUB RURALISTYCZNY – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

KRAJOBRAZ KULTUROWY - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

OTOCZENIE - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymienione w art. 3 pkt. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prace konserwatorskie prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 cytowanej ustawy wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy Prawo budowlane. Wymienione w art. 3 pkt. 7 prace restauratorskie prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 w/w ustawy pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Wymienione w art. 3 pkt. 8 roboty budowlane prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają również pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Takie same procedury dotyczą wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków oraz przeprowadzanie badań konserwatorskich przy zabytku. Wymienione w art. 3 pkt 10 badania architektoniczne prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 cytowanej ustawy, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Takie same regulacje prawne dotyczą badań archeologicznych (art.3. pkt. 10) prowadzonych przy zabytku wpisanym do rejestru. W aspekcie ustawy o zabytkach należy także wyjaśnić zagadnienie stosowanego w opracowaniu określenia „objąć ochroną prawną”. Jest to kryterium ogólne, odnoszące się do obiektów posiadających wartość zabytkową.

Obecna ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami różnicuje zakres ochrony każdego z obiektów i hierarchizuje go. (Rozdział 2. Formy i sposób ochrony zabytków). Art. 7 ustawy, definiuje formy ochrony zabytków:

Formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8). Rejestr prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków: nieruchomości, ruchomych i archeologicznych (art. 8. 2.). Zgodnie z zapisem art. 9.1. do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9.2.).

Art. 10 w/w ustawy stanowi, że do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę. (art. 10.2.). W art. 10.3. jest zapis „zabytek ruchomy stanowiący dobro kultury, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. z 2019 r. poz. 1591), podlega z urzędu wpisowi do rejestru. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego informuje wojewódzkiego konserwatora zabytków o zaistnieniu podstaw do wpisu zabytku do rejestru, przekazując dane zabytku i dokumenty niezbędne do dokonania wpisu.”

Na Listę Skarbów Dziedzictwa (którą prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego), wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, o których mowa w art. 64 ust. 1, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego (art. 14a).

Pomnikiem historii może być uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, z określeniem jego granic. Osobą decyzyjną jest Prezydent RP (w drodze rozporządzenia na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Park kulturowy – może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 16.1.). Park kulturowy tworzy się w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Prezydent miasta (burmistrz, wójt) w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorze zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony. Szczególną formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków typu „A” (zabytki nieruchome) lub „B” (zabytki ruchome). Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, (Dz.U.2024.0.113) wprowadza następujące definicje:

REKLAMA – należy przez to rozumieć upowszechnianie w jakiegokolwiek wizualnej formie informacji promującej osoby, przedsiębiorstwa, towary, usługi, przedsięwzięcia lub ruchy społeczne;

TABLICA REKLAMOWA – należy przez to rozumieć przedmiot materialny przeznaczony lub służący ekspozycji reklamy wraz z jego elementami konstrukcyjnymi i zamocowaniami, o płaskiej powierzchni służącej ekspozycji reklamy, w szczególności baner reklamowy, reklamę naklejaną na okna budynków i reklamy umieszczane na rusztowaniu, ogrodzeniu lub wyposażeniu placu budowy, z wyłączeniem drobnych przedmiotów codziennego użytku wykorzystywanych zgodnie z ich przeznaczeniem;

URZĄDZENIE REKLAMOWE – należy przez to rozumieć przedmiot materialny przeznaczony lub służący ekspozycji reklamy wraz z jego elementami konstrukcyjnymi i zamocowaniami, inny niż tablica reklamowa, z wyłączeniem drobnych przedmiotów codziennego użytku wykorzystywanych zgodnie z ich przeznaczeniem;

SZYLD – należy przez to rozumieć tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe informującą o działalności prowadzonej na nieruchomości, na której ta tablica reklamowa lub urządzenie reklamowe się znajdują;

KRAJOBRAZ - należy przez to rozumieć postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowaną w wyniku działania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

czynników naturalnych lub działalności człowieka;

KRAJOBRAZ PRIORYTETOWY – należy przez to rozumieć krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno – widokowe, oraz wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania;

Ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. z 2019 r. poz. 1591) wprowadza następujące definicje:

- **DOBRO KULTURY** – zabytek w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 i 2245 oraz z 2019 r. poz. 730), rzecz ruchomą niebędącą zabytkiem, a także ich
- części składowe lub zespoły, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na ich wartość artystyczną, historyczną lub naukową, lub ze względu na ich znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego (art.2. Ust.1)
- **RESTITUCJA DOBRA KULTURY** prowadzona przez Rzeczpospolitą Polską – działania podejmowane przez organy państwa lub inne jednostki sektora finansów publicznych w celu odzyskania, w tym zwrotu, dobra kultury utraconego przez obywatela polskiego, osobę prawną lub przez jednostkę organizacyjną mającą siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub przez podmiot utworzony na podstawie prawa państwa obcego prowadzący działalność w zakresie ochrony lub upowszechniania polskiego dziedzictwa narodowego, lub dobra kultury znajdującego się w chwili utraty lub w późniejszym czasie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również w stosunku do którego Rzeczpospolita Polska uprawniona jest do żądania jego zwrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej lub prawa krajowego państw obcych, lub dobra kultury, które zostało wyprowadzone z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z naruszeniem prawa (art.2. Pkt.2.);
- **NARODOWE DOBRO KULTURY RP:**
 - a) zabytek, o którym mowa w art. 51 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, albo;
 - b) zabytek, o którym mowa w art. 51 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niebędący zabytkiem, o którym mowa w lit., albo
 - c) materiał archiwalny wchodzący w skład narodowego zasobu archiwalnego, o którym mowa w art. 1 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 2020.164), albo;

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

d) rzecz niebędącą zabytkiem, o ile jest wpisana do inwentarza muzealiów w muzeach będących instytucjami kultury w rozumieniu art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2024 r. poz. 87), albo;

e) materiał biblioteczny niebędący zabytkiem, zaliczany do narodowego zasobu bibliotecznego, o którym mowa w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 2022.0.2393).

- **ZBIORY PUBLICZNE** – ogół zabytków i innych dóbr kultury stanowiących własność:
 1. Skarbu Państwa,
 2. jednostek sektora finansów publicznych,
 3. organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa odpowiednio w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688), realizujących zadania publiczne w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
 4. innych podmiotów wykorzystujących środki publiczne lub dysponujących tymi środkami w okresie obowiązywania niniejszej ustawy lub też dysponujących zabytkami i innymi dobrami kultury, które są lub były w tym okresie utrzymywane pośrednio lub bezpośrednio, w tym przez zabezpieczanie lub opracowywanie, ze środków publicznych. (art.2. ust. 6.)

II. CEL OPRACOWANIA

W art. 4. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami istnieje zapis informujący, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Programy mają służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Konsekwentna realizacja programu jest istotnym czynnikiem rozwoju gminy. Gminny Program Opieki Nad Zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Zgodnie z treścią zapisu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na szczeblu gminy program ten przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Prezydent miasta co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. W artykuł 87.1. w/w ustawy ujęte są najważniejsze cele programów (wojewódzki, powiatowy, gminny):

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Troska o opiekę i objęcie ochroną zabytków wynika również ze skali zniszczenia i zubożenia zasobu zabytkowego Polski. W. Kowalski w opracowaniu pt. *„Likwidacja skutków II wojny światowej w dziedzinie kultury”* dowodzi, że zniszczone wojnami na początku XX wieku składniki dziedzictwa kulturowego stanowiły 43% majątku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

narodowego, 75% przypadało na zabytki architektury, z czego 56% uszkodzonej kubatury zabytkowej zostało bezpowrotnie utracone. W wyniku działań wojennych 1939-1945 zniszczeniu uległo około 30% zabytków budownictwa oraz niezliczona liczba dzieł sztuki i innych zabytków ruchomych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CHOJNICE jest zgodny z Programem Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego oraz Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, który zaleca:

- Zachowanie, ochronę tożsamości historyczno-kulturowej oraz promocji zasobów i walorów kulturowych województwa, a w szczególności obiektów zabytkowych i założeń przestrzennych,
- Rewaloryzację zdegradowanych przestrzeni o bogatej tradycji historycznej oraz obiektów zabytkowych,
- Rozwijanie i promowanie szlaków kulturowych ukształtowanych w oparciu o zasoby kulturowe.

Jedną z przyjętych zasad zagospodarowania przestrzennego jest zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych.

W celu realizacji w/w zasady zaleca się m. in.

- Utrzymanie w dobrym stanie zasobów dziedzictwa kulturowego objętych ochroną konserwatorską prawną (rejestr zabytków) oraz ustawową (ewidencja zabytków), w szczególności zabytkowych układów urbanistycznych, urbanistyczno-krajobrazowych i ruralistycznych oraz zamków, zespołów pałacowo-parkowych, dworskich, kościołów i założeń klasztornych, obiektów budownictwa przemysłowego i obronnego, obiektów militarnych i fortyfikacyjnych,
- Kompleksową odnowę i rewaloryzację definiujących tożsamość regionu zdegradowanych zabytkowych założeń przestrzennych obszarów historycznych, obiektów i zespołów zabytkowych (zwłaszcza zespołów pałacowo-parkowych i dworskich), historycznych (zwłaszcza średniowiecznych) układów ruralistycznych,

zarówno wpisanych do rejestru, jak i uwzględnionych w ewidencji zabytków oraz pozostających poza nimi, z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich oraz lokalnego charakteru zabudowy.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Celem Programu Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu. Priorytetem Programu jest: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

W celu realizacji tych celów ustalono kierunki działań:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców,
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej,
- Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

W omawianym Programie zdefiniowany został przewidywany efekt:

- Podjęte działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego oraz podjęte prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

Jednym z zasadniczych celów GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CHOJNICE NA LATA 2025 – 2028 jest istotne zmniejszenie oraz docelowo likwidacja zagrożeń obiektów zabytkowych i kulturowych, zarówno jednostkowych jak i zespołów. Z zagrożeniami wiąże się m.in. brak dostatecznych informacji co do przedmiotu ochrony i jego identyfikacji, sukcesywne podnoszenie skuteczności funkcjonowania prawa, zagrożenia społeczno – ekonomiczne. Na poprawę stanu zasobów obiektów zabytkowych i kulturowych wpłynie zapewne wykorzystanie programów integracyjnych, wynikających z przynależności do Unii Europejskiej, harmonijne powiązanie wymogów ochrony środowiska z zagadnieniem szerokiej dostępności przedmiotowych obiektów dla turystyki. Sukcesywne zwiększanie skuteczności funkcjonowania prawa w tym zakresie jest czynnikiem dominującym. Na podstawie dokonanej inwentaryzacji substancji i prospekcji terenu skoncentrowano się na sporządzeniu wytycznych konserwatorskich, zarówno w odniesieniu do układu przestrzennego gminy, jak i wytycznych syntetycznych względem obiektów. Program ma na celu m.in.:

- ochronę jednostkowych obiektów zabytkowych i wartościowych kulturowo oraz obiektów tworzących zespoły przestrzenne,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- prowadzenie właściwej polityki remontowo – konserwatorskiej przedmiotowej zabudowy,
- kształtowanie wizerunku estetycznego zabytkowej i historycznej zabudowy,
- tworzenie jednolitej dokumentacji dla wytypowanych budynków i terenów w obszarze opracowania,
- określenie stanu zachowania historycznego układu przestrzennego i jego wartości zabytkowej,
- sformułowanie generalnych wytycznych konserwatorskich, celem ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy,
- sformułowanie generalnych wytycznych dla nowych działań planistycznych i budowlanych na terenach przylegających do obiektów i terenów o charakterze zabytkowym,
- wytypowanie obiektów o największej wartości i najbardziej zagrożonych do przyszłego procesu remontowo – konserwatorskiego,
- wskazanie na obiekty, które z uwagi na swe wartości i znaczenie powinny być chronione według zasad ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak i na te, które należy wyłączyć z wcześniej określonych rygorów. Istotnym celem niniejszego opracowania jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami oraz dążenie do poprawy stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Chojnice.

Zapisy Programu będą podstawowym narzędziem dla władz gminy w realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami oraz wynikających z zapisów prawa, jak również przyczynią się do zapewnienia środków koniecznych do realizacji tego programu. W ocenie stanu zachowania kierowano się obecnym (okres: sierpień 2024 – wrzesień 2024 r.). Zewidencjonowano w terenie obiekty i obszary zabytkowe.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**III. ŚRODOWISKO, RYS HISTORYCZNY W KONTEKŚCIE
KSZTAŁTOWANIA SIĘ STRUKTURY GMINY ORAZ CHARAKTERYSTYKA GMINY
CHOJNICE**

Gmina Chojnice położona jest w południowo – zachodniej części województwa pomorskiego, w zlewni rzeki Brdy, w dorzeczu Wisły, w obrębie Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. Północne tereny gminy znajdują się w obrębie mezoregionu Bory Tucholskie i Równina Charzykowska, natomiast część południowa w obrębie mezoregionu Pojezierze Krajeńskie.

Ilustracja 1. Fragment mapy z 1919 r. przedstawiający ziemię chojnicką. Źródło: Fotopolska

Gmina swym zasięgiem obejmuje obszary o bardzo wysokich walorach przyrodniczo – krajobrazowych, znaczna część jej obszaru objęta jest prawną ochroną przyrody. W granicach gminy znajdują się: Park Narodowy Bory Tucholskie wraz z otuliną, fragmenty parków krajobrazowych: Zaborskiego oraz Tucholskiego z otuliną, fragment Chojnicko – Tucholskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W granicach gminy znajdują się prawnie chronione grunty rolne i leśne oraz złoża kruszyw naturalnych.

Sieć osadniczą gminy tworzy 81 miejscowości, z czego 34 to siedziby sołectw. Siedzibą władz gminnych i powiatowych jest miasto Chojnice. Centralna część gminy związana z miastem Chojnice i południowa część o charakterze rolniczym są gęściej zaludnione od części północnej gminy, gdzie dominują w użytkowaniu lasy. W budżetach lokalnych istotną rolę odgrywa działalność turystyczna. Rozwojowi turystyki sprzyja przyroda gminy. Na jej terenie leży około 40 różnej wielkości jezior.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**III.1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE I PRZYRODNICZE**

Dzisiejszy krajobraz ziemi chojnickiej związany jest z epoką lodowcową, zwłaszcza z ostatnim zlodowaceniem bałtyckim – stadiem pomorskim. W efekcie długotrwałych oddziaływań środowiskowych w przedmiotowym obszarze powstały charakterystyczne elementy krajobrazu. Bory sosnowe rozciągają się na sandrowej równinie utworzonej z piasków naniesionych przez wody wypływające spod czoła lodowca, który w tej okolicy utrzymywał się dłużej. Wysoczyzna morenowa, która ma charakter głównie moreny dennej, najczęściej falistej, związana jest ściśle z procesem topienia lądolodu. W bardziej zwartych obszarach gliniastych, nieprzysłoniętych piaskami sandrowymi, występuje jedynie w okolicy Chojnic oraz w zachodniej części powiatu, sprzyjając od pradziejów rozwojowi gospodarki rolniczej. O właściwym charakterze ziemi chojnickiej decyduje jednak piaszczysto – żwirowa równina sandrowa, ukształtowana w wyniku erozyjno – akumulacyjnej działalności lodowcowych wód roztopowych. Obszar ten to największe w skali regionu skupienie jezior lobeliowych – jezior z zespołem charakterystycznej roślinności: lobelii jeziornej, poryblinu jeziornego i kolczastego, brzeżnicy jednokwiatowej, wywłócznika skrętoległego, rzadziej elismy wodnej. Występują dobrze zachowane torfowiska i zbiorowiska leśne. Wśród jezior liczne są jeziora przepływowe połączone z systemem wodnym Brdy, największe Jezioro Charzykowskie - 1363 ha, najgłębsze Jezioro Ostrowite - 43 m.

Ilustracja 2. Jezioro Ostrowite. W centrum kadru wyspa na jeziorze. Zbiory własne 2024.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Rzeźba terenu jest urozmaicona, występują wysoczyzny i rozległe wzgórza, liczne pagórki oraz doliny i rynny. Powierzchnia sandru Brdy urozmaicona jest licznymi wydmiami utworzonymi w okresie późnoglacialnym lub postglacialnym. Mają kształty zazwyczaj paraboliczne – proste lub nieregularne.

Zgrupowane są w pobliżu dolin, jezior i wytopisk powstałych po martwym lodzie. Na terenie gminy Chojnice największe skupienie wydym występuje po wschodniej i zachodniej stronie Jeziora Charzykowskiego. Wydmy sandru Brdy stanowiły we wczesnym okresie polodowcowym najdogodniejsze siedliska dla społeczności zbieracko – myśliwskich i rybactkich. Ważną też formą krajobrazową obszaru są rynny lodowcowe, częściowo wykorzystywane przez rzeki i jeziora. Przecinają one cały teren dzieląc go na poszczególne płyty wysoczyzny morenowej lub równiny sandrowej. Głębsze miejsca w rynnach wypełniają jeziora m. in.: Charzykowskie i Karsieńskie.

Ilustracja 3. Widok na jezioro Dybrzyk od strony jeziora Łackiego (połączonych przesmykiem (nurtem rzeki Brdy) pod mostem drogi krajowej nr. 236). Zbiory własne.

Szlaki odpływu wód lodowcowych wykorzystują rzeki: Brda, Wda i Czerska Struga. Otaczają je znaczne stromizny (wcięcia w utwory morenowe), lub płaskie zbocza w sąsiedztwie z powierzchniami sandrowymi. Główną rzeką odwadniającą sandr południowokaszubski jest rzeka Brda wraz ze swymi licznymi dopływami, z których najważniejszym jest rzeka Zbrzyca. Dolina Brdy połączyła zróżnicowane strefy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

krajobrazowe, zapewniając jednocześnie źródła utrzymania społecznością prądziejowym na ziemi chojnickiej. W południowej części gminy Chojnice znajduje się główny zbiornik wód podziemnych nr 128, który jest zbiornikiem międzymorenowym, czwartorzędowym o szacunkowych zasobach dyspozycyjnych – 20 tys. m³/d. Czystość zbiornika została zakwalifikowana do klasy 1b, co oznacza, że wody zbiornika są wysokiej jakości, nieznacznie zanieczyszczone i odpowiadają normom do spożycia oraz do celów gospodarczych.

Gmina Chojnice pod względem jakości gleb dzieli się na dwa obszary:

- W północnej części gminy przeważają gleby słabe, wykształcone z piasków gliniastych. Są to gleby brunatne wylugowane oraz bielcowo-brunatne. Na tym terenie przeważa gospodarka leśna,
- W centralnej oraz południowej części przeważają gleby utworzone na piaskach gliniastych lekkich i słabogliniastych. Gleby te należą do typu gleb brunatnych wylugowanych, pseudobielcowych, bielcowo-brunatnych oraz wylugowanych. Ten rodzaj gleby sprzyja rolniczemu wykorzystaniu ziemi.

Według Centralnej Bazy Danych Geologicznych na terenie Gminy Chojnice dominują gliny zwałowe, ich zwietrzliny oraz piaski i żwiry lodowcowe, piaski i mułki kemów oraz żwiry, piaski, głązy i gliny moren czołowych.

Na terenie Gminy Chojnice występują następujące obszary górnicze:

Obszar górniczy „Chojnice II”,

Obszar górniczy „Doręgowice”,

Obszar górniczy „Doręgowice I”,

Obszar górniczy „Kłodawa”,

Obszar górniczy „Moszczenica II”,

Obszar górniczy „Moszczenica IVB”,

Obszar górniczy „Ostrowite”

Z obszarów tych wydobywane są kruszywa naturalne, stanowiące kopaliny pospolite. Eksploatacja kruszywa odbywa się sposobem odkrywkowym, systemem lądowym i nadpoziomowo.

ZASOBY PRZYRODNICZE GMINY CHOJNICE

Świat flory:

Powierzchnia lasów i gruntów leśnych na terenie gminy Chojnice wg danych GUS na koniec 2019 r. wynosiła 17 366 ha. Lesistość (wskaźnik pokrycia lasem określonej powierzchni) gminy wynosiła ok. 37,9 %. Charakter lasów determinowany jest przez

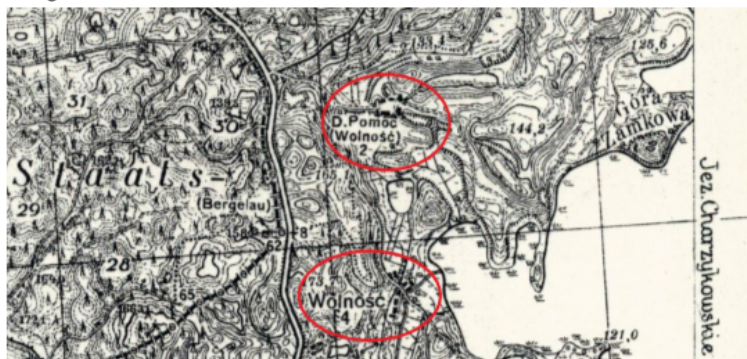
GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

ubogie gleby pochodzenia sandrowego. Drzewostany Nadleśnictw Ryteł i Przymuszewo, do których należy gmina Chojnice rosną głównie na borowych typach siedliskowych lasów. Dominującym na tym obszarze gatunkiem drzew jest sosna pospolita (95% lasów porastają bory sosnowe). Charakterystyczną cechą borów sosnowych są oligotroficzne siedliska zarówno leśne jak i wodne oraz wysoka lesistość.

Ilustracja 4. Park Narodowy „Bory Tucholskie” na starej fotografii z 1907 r. Źródło: Fotopolska.

Kilkusethektarową wyspę wśród borowego krajobrazu tworzy Las Wolność (wchodzący w obręb obszaru Natura 2000). Jest to obszar w całości pokryty lasami liściastymi. Teren zaliczany do wzniesień morenowych o bardzo urozmaiconej rzeźbie, stanowi unikat w regionie. Jego gleby utworzone są z glin zwałowych odkładanych bezpośrednio z lodu polodowcowego.

Ilustracja 5. Fragment Lasu Wolność w obrębie kolonii Wolność i Pomoc na mapie z 1937 r. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Moreny leśnictwa Wolność porośnięte są kwaśnymi buczynami, pomiędzy którymi rozsiane są niewielkie torfowiska, brzeziny bagienne i olsy. Obszar ten został objęty ochroną powierzchniową pod nazwą Las Wolność PLH 220060, w ramach funkcjonowania sieci Natura 2000.

Ilustracja 6. Widok na Las Wolność z Jeziora Charzykowskiego. Zbiory własne.

Wśród lasów w zagłębieniach terenu rozproszone są bory i brzeziny bagienne oraz niewielkie torfowiska, które wspólnie tworzą charakterystyczne skupisko siedliskowe. Oprócz roślinności należącej do nadleśnictw na terenie gminy Chojnice można wyodrębnić gatunki roślin z Obszarów Natura 2000, które stanowią ewenement na skalę europejską i znajdują się pod ochroną: skalnica torfowiskowa, *elisma* wodna, lipiennik *Loesela*, sasanka otwarta i obuwik pospolity.

Świat fauny:

Na terenie gminy Chojnice występuje zwierzyna łowna, taka, jak:

- Zwierzyna drobna – lisy, zające, bażanty, kuropatwy, borsuki i kuny,
- Zwierzyna gruba – jelenie, daniela, samy i dziki.

W obszarze Natura 2000 występuje znaczna różnorodność gatunków zwierząt będących pod ochroną: bóbr europejski, wydra europejska, zalotka większa, bąk, bielik, błotniak

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

łąkowy, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, bocian biały, bocian czarny, derkacz, dzięciołczarny, gąsiorek, kania czarna, kania ruda, kropiatka, lelek, lerek, łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, minóg strumieniowy, muchołówka mała, nur rdzawoszyjny, podgorzałka, puchacz, rybitwa czarna, rybitwa zwyczajna, świergotek polny, trzmielojad, zimorodek, żuraw, włośchatka, traszka grzebieniasta, skójką gruboskorupowa, rybołów, rybitwa czarna, piskorz, nocek łydkowłosy, nocek duży, mewa mała, łączak, kumak nizinny, gąsiorek, dzięcioł średni.

Na terenie gminy Chojnice można wyodrębnić obszarowe formy ochrony przyrody, takie, jak:

- Park Narodowy „Bory Tucholskie”,
- Rezerwat przyrody – Jezioro Małe Łowne,
- Tucholski Park Krajobrazowy,
- Zaborski Park Krajobrazowy.

Obszary chronionego krajobrazu:

- Chojnicko-Tucholski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Fragment Borów Tucholskich – Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Obszar Chronionego Krajobrazu w okolicach jeziora Krępsko i Szczytno.

Obszary Natura 2000:

- Las Wolność PLH220060,
- Czerwona Woda pod Babilonem PLH220056,
- Doliny Brdy i Chociny PLH220058,
- Sandr Brdy PLH220026,
- Bory Tucholskie PLB220009,
- Wielki Sandr Brdy PLB220001.

III.1.1 NAWAŁNICA – 2017 R. I JEJ SKUTKI

Przez Polskę w dniach 11 – 12 sierpnia 2017 r. przeszła katastrofalna w skutkach nawałnica o przebiegu 300 km, która w znacznym stopniu objęła obszar gminy Chojnice. Gwałtowne zjawisko atmosferyczne było wynikiem zetknięcia się chłodnego frontu polarno-morskiego i ciepłego frontu zwrotnikowego, co spowodowało wielokomórkową burzę wiatrową (typu bow echo) z intensywnymi opadami deszczu oraz wiatrem o sile dochodzącej do 150 km/h. Największe straty materialne odnotowano w województwach: pomorskim, kujawsko-pomorskim i wielkopolskim. Powierzchnia gmin województwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

pomorskiego dotkniętych nawałnicą wynosiła 4,6 tys. km², (25% powierzchni całego województwa pomorskiego). Gmina miejska Chojnice zajmowała powierzchnię 21 km², gmina wiejska Chojnice – 458 km².

Ilustracja 7. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.

Ilustracja 8. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Powierzchnia zniszczonych lasów w województwie pomorskim wyniosła 79,9 tys. ha (12% ogólnej powierzchni lasów w województwie pomorskim), wartość strat bezpośrednich w lasach została oszacowana przez Lasy Państwowe na 2,4 mld zł. Wśród zasobów przyrodniczych największe zniszczenia odnotowano w Tucholskim Parku Krajobrazowym, Wdzydzkim Parku Krajobrazowym, Zaborskim Parku Krajobrazowym oraz Borach Tucholskich. Całkowite pozyskanie drewna na terenie 11 nadleśnictw województwa pomorskiego dotkniętych nawałnicą w 2017 r. oszacowano na 5,7 mln m³. Powierzchnia zniszczonych użytków rolnych objęła 17,7 tys. ha (2,4% ogółu użytków rolnych w województwie), a ogólna wartość strat bezpośrednich, uwzględniająca również budynki gospodarcze oraz maszyny, oszacowana została na 83,6 mln zł. W gminach uszkodzeniu uległo wiele budynków. Wartość strat w budynkach mieszkalnych określono na 48,8 mln zł, w obiektach mienia publicznego – na 7,7 mln zł. Znaczące straty poniosła też infrastruktura turystyczna – zniszczeniu uległy m.in. ośrodki wypoczynkowe. Na terenach o największych zniszczeniach ogłoszono stan siły wyższej o zasięgu ponadlokalnym oraz powołano zespoły kryzysowe, które zajęły się organizacją i koordynacją działań zmierzających do zabezpieczenia tych terenów przed szkodnictwem leśnym, a także uprzątnięciem powalonych drzew z dróg leśnych oraz przeprowadzeniem dokładnej inwentaryzacji szkód. Oszacowano, że uprzątnięcie powalonych drzew zajmie 2 lata. Straty i skutki nawałnicy: zniszczonych lub uszkodzonych ok. 650 (w tym 35 mieszkalnych) budynków w 21 sołectwach gminy Chojnice. Największe straty odnotowano w miejscowościach: Lotyń, Sternowo, Objezierze, Gockowice, Nowa Cerkiew, Krojanty, Silno, Raclawki i Kruszka.

III.II. ZARYS HISTORII GMINY

PRADZIEJE ZIEMI CHOJNICKIEJ

Południowa część Pojezierza Kaszubskiego posiada krótką, ale bogatą historię badań nad osadnictwem mezolitycznym. Dominuje archeologia wykopaliskowa o genezie pozytywistycznej. Dzieje badań archeologicznych na ziemi chojnickiej zaowocowały licznymi odkryciami naukowymi. Na terenie gminy Chojnice prowadzono wiele badań na stanowiskach mezolitycznych w Swornegaciach, Zbrzycy i innych. W latach 1981 – 1983 badaniami objęto również brzegi jeziora Charzykowskiego i jezior: Trzemeszko, Okrąglik, Czarnogłowie, Ostrowite, Zielone, Łowne i Głuche.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 9. J. Ostrowite, obszar badań archeologicznych zespołu osadniczego w Ostrowitem. Źródło: <https://archeologia.uni.lodz.pl/>

Ekspedycje archeologiczne Z. Bagniewskiego w latach 1977 – 1983 odkryły łącznie na ziemi chojnickiej 109 stanowisk mezolitycznych o różnej wartości naukowej. Znalezione materiały krzemienne, fragmenty ceramiki naczyniowej dają podstawy do dyskusji nad przeżywaniem się tradycji myśliwsko – rybackich na ziemi chojnickiej, nawet do połowy II tysiąclecia p.n.e. W latach 80. XX w. podjęto intensywne kroki w rozpoznaniu osadnictwa neolitycznego. Odnaleziono wiele stanowisk neolitycznych. W wyniku badań archeologów z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego w 2017 r. na wschodnim brzegu jeziora Ostrowite zidentyfikowano rozległy, wielofazowy zespół osadniczy, będący najstarszą fazą neolitycznego osadnictwa na obszarze współczesnej Polski, datowany na około 5000 lat przed naszą erą. Na terenie ziemi chojnickiej wykopaliska odsłoniły również wiele zabytków archeologicznych z epoki brązu. Warte odnotowania są znaleziska z Chojniczek, obejmujące liczne zestawy przedmiotów brązowych. Na podstawie znanych materiałów archeologicznych z regionu chojnickiego można stwierdzić, iż do głównych zwierząt łownych należały takie gatunki, jak: jeleń szlachetny, łos, sarna, tur, dzik, niedźwiedź brunatny, zając szarak. Zwierzęta futerkowe: kuna, wydra oraz borsuk. Spośród gatunku ryb łownych – szczupak. Największe zagęszczenie rozpoznanych obozowisk ludów myśliwsko – rybackich występuje na piaszczystych terenach tj. tarasy rzek i wydmy. Na ziemi chojnickiej ich rozmieszczenie pokrywa się ściśle z ciągami jezior: Laska, Witoczno, Karsińskie, Charzykowskie oraz z ciekami wodnymi: Chociną i Brdą. Największe zagęszczenie tych obozowisk na terenie gminy Chojnice obejmuje okolice na północ i południe od Jeziora Witoczno – np. Swornegacie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Przykłady wykopalisk archeologicznych na terenie gminy Chojnice:

Zbrzyca – mezolityczne obozowisko - obudowane paleniska w kamiennych obstawach oraz krzemienice związane z produkcją niezbędnych narzędzi.

Swornegacie – w obozowisku Swornegacie 6 odkryto domniemaną słupową budowlę mieszkalną w kształcie pięciobocznym. Odkryto również motykę kamienną w kształcie kopyta szewskiego pochodzącą z kręgu kultury ceramiki wstęgowej, co dowodzi powiązania przybywających zza Karpat ludów naddunajskich (zaliczanych do kręgu kulturowego ceramiki wstęgowej) pomiędzy VI a IV tysiącleciem p.n.e. Skutkiem tych relacji było pojawienie się ludów rolniczo – hodowlanych na ziemi chojnickiej.

Dowodem na rozprzestrzenienie się wpływów społeczności rolniczych na ziemi chojnickiej są luźne znaleziska narzędzi kamiennych i krzemiennych (siekiery, młotki, toporki) pochodzących z kilkunastu stanowisk archeologicznych (np. Charzykowy, Chociński Młyn, Powalki). W Niezychowicach w wyniku prac wykopaliskowych pozyskano okaz czworoszcziennej gładzonej siekiery z krzemienia pasiastego. Znalezisko świadczy o dalekosiężnych powiązaniach regionu chojnickiego w środkowym neolicie – krzemień pasiasty wydobywany był w Krzemionkach Opatowskich na przedpolu Gór Świętokrzyskich. Na przełomie późnego neolitu i wczesnej epoki brązu szczególnie silnie zaznaczała się różnorodność kulturowa ziemi chojnickiej, występowały obok siebie stanowiska pastersko – hodowlanej kultury ceramiki sznurowej, obozowiska ludów kontynuujących gospodarkę trapersko - zbierczą, oraz grobowce zawierające prestiżowe wyroby z brązu. Fragmenty ceramiki tej kultury wystąpiły na dwóch obozowiskach: nad Zbrzycą i w Pawłowie. Szczególną kategorię znalezisk archeologicznych na ziemi chojnickiej z późnej epoki brązu stanowią wyroby metalowe. Wskazują na intensywne kontakty wymienne, łączące ten region z innymi obszarami ziem polskich.

W Chojniczkach podczas prac polowych znaleziono trzy siekiery, sześć bransolet całych, cztery fragmenty bransolet i cztery bryłki odlewnicze brązu. Chojniczki (oraz Frydrychowo) są jedynymi stanowiskami archeologicznymi w całym dorzeczu Brdy, potwierdzającymi rozwój przetwórstwa odlewniczego brązu wśród zamieszkujących tu ugrupowań kultury łużyckiej. Po okresie długotrwałej i intensywnej działalności gospodarczej, osadniczej i obrzędowej ludności kultury welbarskiej, poczynając od II wieku n.e. ziemia chojnicka (oraz całe Pomorze Wschodnie) uległa stopniowemu wyludnieniu. Nowe skupiska osadnicze zaczęły się kształtować na przełomie VII i VIII w. – w rejonie Jeziora Charzykowskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**KSIĘSTWO POMORSKIE I PAŃSTWO KRZYŻACKIE**

W połowie X w. teren obecnej gminy Chojnice wraz z Pomorzem Nadwiślańskim (Wschodnim) związany był ze świeżo powstałym i rozwijającym się państwem Piastów. U schyłku XII w. region człuchowski – tucholski – chojnicki wchodził w skład władztwa „princepsa” Grzymisława. Pod koniec XII w. wraz z podziałem dzielnicowym, Pomorze Gdańskie usamodzielniało się, w rejonie południowym zaczęły powstawać pierwsze zwarte osady oraz faktorie kupieckie. Podstawową jednostką administracyjną Pomorza Gdańskiego w tym czasie były kasztelanie. Ich powstanie przyjmuje się na początek XIII w. W 1287 r. Chojnice były głównym ośrodkiem kasztelanii szczycieńskiej i raciąskiej, wchodzących w skład księstwa lubiszewsko-tczewskiego. Miasto było punktem szlaku handlowego, który prowadził przez Człuchów i Tucholę. W literaturze przedmiotu trudno znaleźć potwierdzenie, że obszary późniejszej ziemi chojnickiej przed połową XIII w. miały własną jednostkę zarządu terytorialnego. Rozwój osadnictwa w południowej strefie Pomorza Gdańskiego w okresie książęcym, w wyniku ograniczonej bazy źródłowej jest słabo udokumentowany. Ważnym aktem z tego okresu jest nadanie księcia Mściwoja II i jego małżonki Eufrozyny dla klasztoru Augustianów w Swornegaciach w 1275 r. Zakonnicy otrzymali rozległe włości. Związek pomorsko – wielkopolski w czasach Mściwoja II owocował licznymi nadaniami. Rycerze związani z księciem Przemysłem II otrzymywali posiadłości w różnych częściach Pomorza. Gospodarka dzisiejszego regionu chojnickiego w okresie książęcym była ściśle związana z warunkami naturalnymi. Dominującym zajęciem było łowiectwo i bartnictwo. Łowiono ryby nie tylko w zbiornikach naturalnych, gdzie budowano jazy (Swornegacie), ale również w sztucznych stawach zakładanych przy młynach. Po układzie w Myśliborzu, w 1309 r. Pomorze stało się częścią pruskiego państwa zakonu krzyżackiego. Zakon krzyżacki po zajęciu Pomorza Gdańskiego stał się największym posiadaczem ziemskim na tych terenach. Zawarte traktaty graniczne ustanowiły długotrwały stan pokoju między Królestwem Polskim a zakonem krzyżackim, trwający do 1411 r.

OKRES PANOWANIA ZAKONU KRZYŻACKIEGO

Podstawowymi jednostkami administracji krzyżackiej stały się komturstwa (komturie) zarządzane przez komtura. Siedzibami krzyżackich konwentów były klasztory. Dawne urzędy zniknęły, dotychczasowi ich posiadacze mogli dożywotnio używać przysługujących im tytułów. Pojawił się nowy urząd – sędziego. Większość grodów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

pomorskich oprócz funkcji militarnych i administracyjnych odgrywała również rolę ośrodków życia gospodarczego. Krzyżacy w sposób planowy dążyli do powiększania majątku znajdującego się bezpośrednio w rękach zakonu w postaci wsi czynszowych. Podstawowym czynnikiem działalności na korzyść rozwoju ziemi chojnickiej jako ośrodka gospodarczego była jej lokalizacja – położenie na granicy dwóch kasztelanii i przebieg szlaków handlowych. Przedmiotowe tereny odgrywały istotną rolę w gospodarce państwa zakonnego. Chojnice otrzymały prawo miejskie przed 1320 r., odnowiony przywilej lokacyjny datowany jest na 1360 r. Porównanie warunku lokacji trzech ośrodków (Człuchów, Tuchola, Chojnice) wskazuje na dominację Chojnic (np. wielkość uposażenia w ziemię), co świadczy, że ich rozwój był świadomym zamysłem władz krzyżackich. W tym okresie miasto zostało silnie ufortyfikowane (fragmenty murów obronnych i baszty zachowały się do dnia dzisiejszego). Miasto położone było na szlaku z Brandenburgii do stolicy zakonu krzyżackiego oraz na skrzyżowaniu dróg handlowych, co sprzyjało rozwojowi gospodarczemu – na przełomie XIV/ XV w. Dla zabezpieczenia południowej granicy państwa zakonnego od strony Polski, Krzyżacy rozwinęli osadnictwo, ściągając osadników niemieckich. Pierwsza faza kolonizacji wiejskiej na prawie niemieckim w komturstwie człuchowskim objęła okolice Chojnic i Człuchowa. W I połowie XIV w. lokowano wieś Moszczenica (1323 r.), (Chojniczki (1326 r.), kolejno: Nową Cerekiew, Ostrowite, Ciechocin, Granowo, Lichnowy, Sławęcin. Akcja lokowania i przenoszenia osad na prawo niemieckie zakończyła się w I połowie XIV w. W czasie wojen polsko – krzyżackich (1409 – 1466) tereny ziemi chojnickiej nabrały strategicznego znaczenia. Głównym powodem konfliktu była zmiana sytuacji geopolitycznej w wyniku zawarcia unii Polski z Litwą i objęcia tronu polskiego przez Władysława II Jagiełłę. Dostępne źródła pozwalają stwierdzić, że w początkowym okresie wojny (1409 – 1411), w którym obszar ziemi chojnickiej był terenem intensywnych działań wojennych, ówczesne społeczeństwo przedmiotowego obszaru było zdecydowanie prokrzyżackie. Wyprawa polsko – husycka w 1410 r. miała katastrofalny wpływ na stan gospodarki tych terenów. Przyniosła ogromne straty, wiele wsi zostało spalonych, ludność zginęła lub opuściła obszar.

Szczególnie nasilenie migracji przypada na 1433 r., w którym Polacy wspólnie z Husytami starli się z zakonem. Zamki ocalały, pozostał zdegradowany i wyludniony teren. Stacjonowała w tym rejonie dwunastotysięczna armia, uniemożliwiając właściwe zaopatrzenie załóg i funkcjonowanie twierdz. Zakon rozpoczął proces pozyskiwania osadników z przeludnionych terenów Niemiec, głównie z Westfalii, najliczniej z okolic Osnabrück. Byli nimi tzw. Kosznajdrzy, katolicka społeczność rolnicza przybyła tu po roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

1433 r. Początkowo zasiedlili kilka wsi: Ostrowite (Ostervik), Cieclocin (Cekzin), Silno (Frankenhagen), Granowo (Granau), Lichnowy (Lichnau), Sławęcin (Schlagentin), Obrowo (Abrau). Później zasiedlone zostały także: Ogorzeliny (Gersdorf), Piastoszyn (Petzin), Dąbrówka (Damrau), Duża Cerkwica (Gross Zirkwiz), Obkas (Obkatz), Orzełek (Wordel), z czasem też inne wioski w tym rejonie.

Ilustracja 10. Mapa wsi kosznajderskich uzupełniona o polskie nazwy miejscowości. Źródło: meunster

Prawdopodobnie jako pierwsze zostało zasiedlone Silno, ale szybko rolę głównego ośrodka Kosznajderii przejęło Ostrowite. Kosznajdrzy stanowili świadomą swego pochodzenia i odrębności kulturowej grupę etniczną. Od polskich sąsiadów różnił ich język i zwyczaje, łączyła wyznawana religia, wspólnota sąsiedzka. Z niemieckimi mieszkańcami – w większości protestantami – tych terenów, sprowadzonych na Pomorze w ramach akcji kolonizacyjnej łączył ich jedynie język. Wkrótce po zasiedleniu ziem wokół zamków przez Kosznajdrów, wybuchła kolejna wojna polsko-krzyżacka (tzw. „trzynastoletnia”), a w jej wyniku i zawartego w 1466 r. pokoju toruńskiego, Zakon stał się lennikiem Polski. Od tej chwili, aż do 1772 r., do rozbioru polski, Kosznajdrzy byli poddani polskiego króla i polskiej władzy terytorialnej. Pomimo zachowania odrębności przez większość przybyszy i ich potomków, część z nich uległa polonizacji. Zniszczenia wojenne stały się katalizatorem wzrostu opozycji stanowej przeciwko rządowi zakonu krzyżackiego. 14 III 1440 r. w Kwidzynie powołano Związek Pruski stanowiący coraz bardziej zdecydowaną opozycję wobec władztwa zakonnego. Panowanie zakonu krzyżackiego na Pomorzu Gdańskim zakończyła wojna trzynastoletnia. Po pożarze części miasta Chojnice i ostatnich szturmach zakonna załoga skapitulowała (28 IX 1466 r.) i opuściła teren. Panowanie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zakonu krzyżackiego miało znaczący wpływ na kształtowanie się gospodarki i sieci osadniczej Pomorza, w tym obszarów obecnej gminy Chojnice.

PIERWSZA RZECZPOSPOLITA (LATA 1466 – 1772)

W 1466 r. zawarty został pomiędzy Państwem Polskim i zakonem krzyżackim pokój toruński. Ziemia Pomorska (nazwana Prusami Królewskimi) podzielona została na trzy województwa: chełmińskie, malborskie i największe – pomorskie. Na obszarze województwa pomorskiego powstało osiem powiatów, tereny obecnego powiatu chojnickiego w omawianym okresie wchodziły w skład dwóch powiatów – człuchowskiego (2436 km²) i tucholskiego (1818 km²) i pokrywały się zasadniczo z obszarami dawnych komturstw. W ramach powiatów (obejmowały jedynie zamieszkującą je szlachtę) zwoływano sejmiki szlacheckie, sądy ziemskie, pospolite ruszenie i organizowano pobór podatków. Obok powiatów, na tym samym terenie funkcjonowały starostwa – dawne posiadłości krzyżackie, które stały się własnością skarbu państwa. Ziemia chojnicka (wraz z miastem Chojnice) wchodziła w skład największego starostwa – człuchowskiego.

Pokój toruński nie przyniósł pełnej likwidacji zakonu krzyżackiego, który nie zaprzestał dążeń do niezależnienia się od Polski i starań o odzyskanie utraconej pozycji. Dopiero po sekularyzacji zakonu i hołdzie pruskiemu (1525 r.), na okres 100 lat – do czasu wojen szwedzkich zapanował pokój. W XVII w. na ziemi chojnickiej miały miejsce wojny ze Szwedami. Bezpośrednią przyczyną konfliktu stały się roszczenia Wazów, zasiadających na polskim tronie, do szwedzkiej korony. Szwecja pretendowała do panowania nad Bałtykiem (dominium „*Maris Baltici*”). Ogromne zniszczenia i straty wśród ludności przyniosła druga wojna ze Szwecją (1655-1660), potocznie nazywana „Potopem”.

Następstwa tej wojny, której towarzyszyły zarazy, były wyniszczające zarówno dla Prus Królewskich, jak i okolic Chojnic. Przeprowadzona w 1664 r. lustracja województwa pomorskiego wykazała olbrzymie zniszczenia i znaczne wyludnienie na wsiach. Kolejne zniszczenia i straty wojenne dotknęły państwo polskie od początku wielkiej wojny północnej (1701-1721), do udziału w niej Rzeczpospolita przystąpiła w 1704 r. Działania wojenne, liczne przemarsze wojsk niszczyły osady, trzebiły ludność. Dokonywano częstych grabieży oraz bezwzględnie ściągano kontrybucję. Sytuację na tych terenach pogorszyła epidemia dżumy, która szerzyła się w 1705 r. i w latach 1710-1714. Także przemarsz wojsk rosyjskich przez tereny powiatów człuchowskiego i tucholskiego w czasie wojny siedmioletniej (1756-1763), powodujący obowiązek dostarczania żywności i furażu – znacznie zubożyło miejscową ludność. Lata 1768 – 1772 (Konfederacja Barska) przyniosły

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Prusom Królewskim ruinę gospodarczą na skutek przymusowych dostaw dla wojska i prawie całkowitego upadku handlu. W wyniku pertraktacji rozbiorowych (podpisany traktatem 5 VIII 1772 r.) 21 IX 1772 r. wojska pruskie wkroczyły do Chojnic.

KRÓLESTWO PRUS (PAŃSTWO PRUSKO – NIEMIECKIE; LATA 1772 – 1920)

W wyniku rozbiorów Prusy Królewskie, z terenem obecnej gminy Chojnice, znalazły się od 1722 r. w obrębie państwa rządzonego przez Fryderyka II Wielkiego. Wprowadzono nowy system administracyjny, w ramach którego obszar gminy Chojnice włączono do prowincji Prusy Zachodnie. Kierujący prowincją urząd, nazwany Kamerą Wojen i Domen, zlokalizowano w Kwidzynie. W skład prowincji wchodziło siedem powiatów, w tym chojnicki, z siedzibą powiatu w Chojnicach, obejmujący terytorium dawnych polskich starostw: tucholskiego oraz człuchowskiego. Wsie i majątki ziemskie stanowiące dotąd własność królewską podporządkowano tzw. domenie z siedzibą w Tucholi. Podstawą polityki króla Fryderyka Wielkiego wobec kościoła katolickiego na ziemiach pomorskich było osłabienie jego znaczenia przez pozbawienie go podstaw materialnych i uzależnienie od państwa. Te restrykcje najbardziej dotknęły instytucje klasztorne – postępowało niszczenie obiektów kościelnych i klasztornych. Nieruchomości kościelne (Angowice, Doręgowice, Moszczenica) przyłączono do urzędu domenalnego w Człuchowie. Jednocześnie Państwo Pruskie energicznie wspierało wyznania protestanckie, Fryderyk Wielki popierał osadnictwo protestanckie na przejętych terenach, prowadził politykę sprzyjającą napływowi niemieckiej ludności tego wyznania.

Stan ziemi pomorskiej w początkowym okresie panowania pruskiego dokumentował tzw. kataster fryderycjański, czyli zarządzony przez króla Fryderyka Wielkiego spis obejmujący wykazy mieszkańców, ich stan posiadania oraz wysokości płaconych podatków. Następnie od 1780 r. obowiązywała wydana przez Fryderyka II Wielkiego ustawa wiejska „Porządek wiejski dla Prus Zachodnich i ekonomii królewskich tam zostających”, wprowadzająca w 67 paragrafach, szereg szczegółowych zaleceń dotyczących życia wewnątrz społeczności wiejskiej, zasad prowadzenia racjonalnej gospodarki, sankcji za złe gospodarowanie, zasady zabudowy i ochrony przeciwpożarowej, a także ochrony lasów wiejskich. Teren chojnicki charakteryzował się wyraźnym podziałem na zalesione tereny północne i rolnicze wsie kosznajderskie na południu. Klęska Prus w wojnie z napoleońską Francją przyniosła reorganizację administracyjną w 1815 r., a w 1818 r. nowy podział na powiaty. Z dotychczasowego powiatu chojnickiego wydzielono nowe powiaty: człuchowski i świecki. Powiat chojnicki na

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

skutek reform doby napoleońskiej został ograniczony terytorialnie. Na czele administracji powiatowej stał landrat, który pełnił funkcję reprezentanta władzy państwowej i przedstawiciela lokalnego ziemiaństwa. W tym też czasie nastąpiły największe zmiany na obszarach wsi. Wraz z przejściem ziemi pomorskiej w granice państwa pruskiego zapoczątkowany został proces reform agrarnych. Ich celem było uwłaszczenie chłopów i wprowadzenie zasad ekonomicznych, obowiązujących w prowadzeniu gospodarstw rolnych, przy zastosowaniu nowoczesnych metod uprawy roli i hodowli. Doprowadziło to do powstania wielkich majątków ziemskich, kosztem coraz bardziej ubożającej warstwy siły najemnej. Zjawisko to odnotowano zwłaszcza w południowej części gminy Chojnice, na terenach wsi kosznajderskich, gdzie źródło utrzymania mieszkańców stanowiło głównie rolnictwo. Chłopi kosznajderscy postanowili utworzyć własną organizację rolniczą – Towarzystwo Chłopskie (Bauernverein). Do jego ukonstytuowania doszło 18 lutego 1856 r. w Ostrowitem. Była to pierwsza organizacja rolnicza mająca swoją siedzibę na wsi. W areale zasiewów dominowało zboże, wzrastała popularność uprawy ziemniaków oraz lnu, a pod koniec XIX stulecia także buraków cukrowych. Do dalszych zmian administracyjnych doszło w 1875 r., po wydzieleniu powiatu tucholskiego z części powiatu chojnickiego. Nowa ordynacja powiatowa wprowadzała w powiatach tzw. obwody urzędowe (Amtsbezirke), na czele których stali naczelnicy obwodów. W ich skład wchodziło zazwyczaj kilka gmin wiejskich i obszarów dworskich. Etniczny charakter ziemi chojnickiej zmienił się w drugiej połowie XIX w., kiedy to rozwinęła swą działalność pruska komisja kolonizacyjna, zmierzająca do wyeliminowania rodzimego czynnika kaszubskiego. W wyniku zwycięskiej wojny z Francją w 1871 r. ukształtowało się nowe mocarstwo europejskie – Rzesza Niemiecka, obejmująca swym zasięgiem 25 organizacji państwowych. Najpotężniejszym elementem federacji było Królestwo Prus (348 780 km² i 24,7 mln. mieszkańców). Wraz z Królestwem Prus w granicach Rzeszy Niemieckiej znalazł się powiat chojnicki. W celu realizacji założeń polityki kolonizacyjnej w 1886 r. powołano Komisję Kolonizacyjną dla Prus Zachodnich i okręgu poznańskiego. Rozpoczęto wykup ziemi, celem uzyskania niemieckiej większości na wsi. Przykładem tego rodzaju działania (konsolidacja – utworzenie dużego zwartego kompleksu gospodarstw osadniczych) było nabycie zlokalizowanych obok majątków: Gockowice, Grochowo, Jakubowo, Lotyń i Sternowo. W wyniku działań komisji dokonano zakupów takich majątków szlacheckich, jak: Kłodawa, Krojanty, Objezierze, Ogorzeliny, Pawłówek i Powalki. Po rozparcelowaniu nabytych majątków osadzano na mniejszych gospodarstwach migrantów z różnych rejonów Rzeszy. W 1900 r. Komisja zakupiła 526

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

ha. gruntów w Ogorzelinach, na które sprowadziła 10 osadników, a w 1913 r. – cały majątek Ogorzeliny, poza tym wiele pojedynczych gospodarstw rolnych w Sławęcinie, Granowie, Ostrowitem i Silnie. Świadomie jednak Komisja nie sprowadzała osadników ewangelickich, jedynie katolików. Z czasem jednak, w wyniku procesów modernizacyjnych, rewolucji komunikacyjnej oraz w efekcie przeprowadzonych w państwie pruskich reform, Pomorze stało się krajem emigracji. Szacuje się, że w latach 1871-1910 z regencji gdańskiej wyjechało łącznie około 160 tys. osób. Szczególnie procesy migracyjne dotyczyły społeczności wiejskie, w latach 80. XIX w., gdy nastąpił szczyt fali emigracyjnej, odpływ ludności przewyższał przyrost naturalny, prowadząc do zmniejszenia się liczby ludności na obszarach wiejskich. W tym czasie w Prusach Zachodnich, w tym także na terenach obecnej gminy Chojnice, stopniowo rozwijał się przemysł przetwórczy związany z rolnictwem i hodowlą. Miało to miejsce głównie w południowej części obecnej gminy, na terenach wsi kosznajderskich. Sprowadzono nowe rasy zwierząt, głównie krowy mleczne oraz wprowadzono nowatorskie metody żywienia. Pod koniec XIX w. nastąpił rozkwit mleczarstwa, w latach 1882-1895 liczba zakładów mleczarskich na obszarze całej prowincji wzrosła z 46 do 430. Dzięki postępowi technicznemu (maszyny parowe) zwiększyła się znacznie zdolność przerobowa mleczarni, wprowadzone przepisy prawne umożliwiały zawiązywanie przedsiębiorstw w formie spółek. Pierwsze mleczarnie powstały w Silnie w 1894 r., w Granowie (1884 r.), w Lichnowach (1905 r.), w Ogorzelinach, w Ostrowitem (1897 r.) i w Sławęcinie. W sferze techniki również dominowały zawody związane integralnie z rolnictwem. Niemalże w każdej wsi działała kuźnia, prywatna bądź gminna. Według danych z 1919 r. w Silnie funkcjonowały dwie prywatne kuźnie, w Lichnowach – jedna gminna i dwie prywatne, w Ogorzelinach, Ostrowitem i w Sławęcinie – kuźnie gminne i prywatne. Dużą popularnością cieszyło się rzemiosło związane z obróbką drewna, które reprezentowali kołodzieje i stolarze, przy czym w 1911 r. w Lichnowach otwarto stolarnię z napędem motorowym. Działały także młyny, w tym przetwórcze specjalistyczne: kaszarnie, papiernie czy tartaki. Na terenach zalesionych powstawały zakłady przetwórcze związane z przetwarzaniem drewna. Przykładem takiej inicjatywy jest papiernia, a później tartak w Charzykowach, młyn tartaczny w Chocińskim Młynie, z którego pozostał jedynie przepust na rzece Chocinie. Najbardziej znana, spektakularna, to działająca do dziś wyłuszcarnia nasion w Klosnowie, której budowę rozpoczęto w 1914 r., wraz z osiedlem dla pracowników. Na terenach południowych, w rolniczych wsiach kosznajderskich powstały głównie przetwórcze zboża – młyny, śrutownie i kaszarnie. Pracowały młyny wodne (Silno), wiatraki (Silno, Ostrowite, Ogorzeliny, Lichnowy), od

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

początku XX w. także bardziej wydajne młyny parowe: (Silno 1910 r., Ogorzeliny 1912 r.). Typowo przemysłowymi obiektami, zmieniającymi pejzaż wsi stały się gorzelnie (Gockowice, Jarcewo, Ogorzeliny). W Sławęcinie od 1876 r. działała cegielnia prowadzona przez Andreasa Musolffa. W zabudowie większości wsi, zarówno na północy, jak i na południu obecnej gminy, pojawiły się obiekty szkolne. Pruska reforma szkolnictwa przyniosła nie tylko obowiązek szkolny (od 1845 r. zapis w Powszechnym Prawie Krajowym), ale także specjalnie opracowane projekty budynków standardowej szkoły wiejskiej. Powstały wówczas liczne parterowe obiekty z mieszkalnym poddaszem, murowane z cegły, początkowo jedno-, potem dwu- i trzyklasowe. Każda szkoła mieściła także mieszkanie dla nauczyciela, a całość uzupełniał budynek gospodarczy. W strukturze budowlanej wsi założenie prezentowało się jako znaczące, dobrze zorganizowane gospodarstwo. Istotnym zjawiskiem dla terenu obecnej gminy Chojnice, wpływającym na poprawę rozwoju gospodarczego w II połowie XIX w. był rozwój sieci komunikacyjnej. Do połowy XIX w. w przedmiotowym obszarze funkcjonowały nieliczne bite drogi. Gdy w latach 1825-29 zbudowano główny trakt Pomorza Gdańskiego łączący Berlin z Królewcem, jedynie jego fragment prowadził wzdłuż południowej granicy dzisiejszej gminy. Dopiero około połowy XIX w. na terenie dzisiejszej gminy Chojnice poczyniono znaczne inwestycje, reformujące komunikację. Plan rozbudowy lokalnej sieci dróg z 1854 r. przewidywał budowę szosy z Chojnic przez Zamarte i Kamień Krajeński do Nakła oraz z Chojnic do Tucholi. W 1880 r. oddano do użytku krótszy odcinek Chojnice – Lichnowy – Sławęcin, długości 12 km, a następnie w 1882 r. Sławęcin – Pamiętowo. Dalsze zagęszczenie dróg o nawierzchni utwardzonej nastąpiło na początku XX w. poprzez oddanie do użytkowania odcinków Kamień – Duża Cerkwica i dalej do granicy z powiatem tucholskim (4,3 km), Ostrowite – Ciechocin (4,4 km) i Angowice – Ogorzeliny dworzec. Poza drogami bitymi znaczącym elementem struktury komunikacyjnej stała się sieć kolejowa, realizowana etapami. Pruskie Koleje Wschodnie w ramach budowy linii Tczew-Piła, odcinek prowadzący z Chojnic do Złotowa otworzyły w 1871 r. W tym samym czasie rozpoczęły się przygotowania do budowy prywatnej linii kolejowej z Węgorzyna (Runowo Pomorskie), na co uzyskało koncesję prywatne konsorcjum Centralnej Kolei Pomorskiej. Jednak docelowo budowę tej linii przejęło państwo pruskie, w rezultacie w 1877 r. oddano do użytku odcinek z Chojnic do Człuchowa, a w 1878 r. zakończono prace na całej długości tej linii. Dzięki temu faktowi Chojnice uzyskały połączenie ze Szczecinem. Wkrótce podjęto prace przy budowie linii w kierunku Tczewa, której ukończenie nastąpiło w 1873 r. Odcinek z Chojnic do Laskowic ze stacją i przystankiem w

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Silnie oraz w Piastoszynie, oddano do użytku w 1883 r. W 1894 r. powstała linia Chojnice – Nakło, z przystankami w Ogorzelinach i Obkasie, a w latach 1901-1902 – połączenie z Bytowem. Chojnice stały się znaczącym węzłem kolejowym. W dniu 1 kwietnia 1920 r. kolejnictwo w Chojnicach zostało przejęte przez polskie władze kolejowe, przedmiotowa stacja kolejowa stała się stacją tranzytową na trasie Berlin – Królewiec. Dla ułatwienia komunikacji Polska i Niemcy zawarły tzw. konwencję tranzytową. W okresie międzywojennym chojnicka kolej była największym pracodawcą dla mieszkańców miasta i okolic.

DRUGA RZECZYPOSPOLITA

Odzyskanie niepodległości, obszar i stosunki narodowościowe

W listopadzie 1918 r. rozpoczął się upadek państwowości pruskiej. Po podpisaniu traktatu wersalskiego od połowy 1919 r. działała Międzynarodowa Komisja Graniczna w Poznaniu. W jej składzie funkcjonowała podkomisja do spraw Prus Zachodnich, której zadaniem było wytyczenie granicy państwowej na Pomorzu. 1 sierpnia 1919 r. na mocy ustawy utworzone zostało województwo pomorskie, które dzieliło się na 16 powiatów i dwa starostwa miejskie ze stolicą w Toruniu, w skład którego wchodził nowy powiat chojnicki. W 1919 r. podpisano z Niemcami porozumienie zawierające szczegółowy harmonogram przejmowania terenów. W 1920 r. wojsko pruskie opuściło Chojnice i wkroczyły wojska polskie. W powiecie chojnickim istniało wówczas 88 gmin wiejskich, gmina miejska i 40 obszarów dworskich. W latach 1920 – 1933 do czasu wprowadzenia nowej reformy podziału administracyjnego kraju, podział ten ulegał częstym zmianom. Powiat chojnicki stanowił jedną z największych jednostek w województwie (pod względem liczby ludności i obszaru). Nowe władze tworzył Sejmik i Wydział Powiatowy podlegający staroście. W następstwie zmiany granic Pomorze opuściła znaczna część ludności niemieckiej (zwłaszcza urzędników, wojskowych i osadników sprowadzonych stosunkowo niedawno w ramach akcji kolonizacyjnej). Pozostali Niemcy musieli zadeklarować wybór obywatelstwa. Wybór obywatelstwa niemieckiego nakładał obowiązek w ramach tzw. optacji opuszczenia Polski w okresie 5 lat. W praktyce jednak część optantów pozostała znacznie dłużej, co niekorzystnie wpłynęło na stan prawny nieruchomości, zwłaszcza rolnych na terenie wsi, nie uregulowanych często do czasu II wojny światowej. W okresie międzywojennym na terenach obecnej gminy Chojnice pod względem gospodarczym nie odnotowano wielkich zmian. Z 20 wsi kosznajderskich 15 trafiło do powiatu chojnickiego, 3 – do powiatu sępoleńskiego, 2 – do powiatu tucholskiego. Niemal we wszystkich miejscowościach

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

powiatu chojnickiego w okresie międzywojennym dominującą grupę etniczną stanowili Niemcy. Największym ich skupiskiem była tzw. Kosznajderia – tereny położone na południowy zachód od stolicy powiatu – Chojnic. Władze II Rzeczypospolitej od samego początku traktowały Kosznajdrów jako mniejszość niemiecką i poddawały swoistym ograniczeniom w zakresie funkcjonowania samorządu gminnego i własnego szkolnictwa. Wymagano (rozporządzeniem), by kandydaci na stanowiska urzędowe posiadali dokument potwierdzający opanowanie w mowie i piśmie języka polskiego. Podstawą utrzymania w południowej, kosznajderskiej części ziemi chojnickiej było rolnictwo, które opierało się na majątkach ziemskich i wsiach chłopskich. Każda z nich stanowiła osobną gminę wiejską, zarządzaną przez własną radę i sołtysa, natomiast władzą nadrzędną reprezentującą państwo polskie były tzw. obwody wójtowskie. Mała reforma przeprowadzona w 1930 r. spowodowała tylko w niewielkim stopniu ograniczenie wielkich majątków. Kosznajdrzy zajmowali się przede wszystkim rolnictwem, podstawę stanowiły ponad 50-hektarowe gospodarstwa.

W 1923 r. były to następujące wielkości: Angowice (7 gospodarstw), Ciechocin (9), Doręgowice (4), Granowo (3), Lichnowy (12), Moszczenica (6), Ogorzeliny (4), Ostrowite (15), Silno (8), Sławęcina (10). Najbogatszymi gospodarzami na Kosznajderii byli Augustyn Kolm z Angowic (131 ha.), Ambroży Janowicz z Ciechocina (171 ha.), Jan Bunger z Ciechocina (123 ha.), Gustaw Buchholz z Doręgowic (122 ha.), Jan Rohde z Granowa (126 ha.), Jan Rogenbrecht z Lichnow (168 ha.), Anna Piwonka z Ostrowitego (230 ha.) i Parafia Katolicka z Ostrowitego (199 ha.), Stanisław Piórek – jedyny Polak - z Silna (287 ha.), Josef Kuchenbecker ze Sławęcina (130 ha.) W końcu 1927 r. na Kosznajderii mieszkało 6649 osób, w tym 4089 (61,5%) rdzennych Kosznajdrów. Kosznajdrzy (których przodkami byli rzymscy katolicy), sprowadzeni na ziemię chojnicką przez Krzyżaków w latach 30 XV w., w trakcie pięciu stuleci, korzystając z urodzajnej ziemi, stali się właścicielami dużych obszarowo majątków ziemskich. Działalność gospodarczą mniejszości niemieckiej na terenie chojnickim, w tym także Kosznajdrów, wspierały własne instytucje finansowe w formie kas pożyczkowych. W okresie międzywojennym największym na ziemi chojnickiej pracodawcą w sektorze rolniczym były majątki ziemskie, produkujące rośliny i hodujące zwierzęta oraz przetwarzające produkty rolne, np. – prywatne gorzelnie w: Kruszcze, Krojantach, Zbeninach, Gockowicach, Sternowie; zakłady reprodukcji zbóż w: Jarcewie, Kruszcze, Ostrowitem, krochmalnia w Cöldankach, płatkarnia w Krojantach. Przemysł spożywczy korzystał z surowców pochodzenia rolniczego. Młyny wodne znajdowały się między innymi w: Chocińskim Młynie na rzece Chocinie, w Jarcewie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

i w Silnie, na dopływach Brdy. Wiatraki działały w Krojantach i w Ostrowitem. W Ogorzelinach, Silnie i Pawłowie funkcjonowały młyny parowe i motorowe.

Ilustracja 11. Zabudowania tartaku w Chocińskim Młynie w 1955 r. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 12. Pozostałość po zabudowaniach tartaku napędzanego kołem podsiębiernym na rzece Chocina w Chocińskim Młynie. 2021 r. Zbiory własne.

W Ogorzelinach i w Silnie działały mleczarskie zakłady spółdzielcze. Mniejsze mleczarnie były w: Granowie, Lichnowach, Nowej Cerkwi, Ostrowitem i w Sławęcinie. Rozwijał się przemysł drzewny, oprócz licznych tartaków (np. tartak motorowy w Ostrowitem, tartak wodny w Chocińskim Młynie), przetwarzano tarcicę w miejscowych stolarniach i zakładach produkujących meble. Rozwijało się również rybołówstwo. W omawianym okresie nowym kierunkiem rozwoju tego terenu stał się ruch turystyczno-rekreacyjny, zorganizowany na bazie Borów Tucholskich oraz szlaku jezior. Dla rozwoju

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

żeglarstwa największe zasługi miał Otton Weiland, pierwszy prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Żeglarstwa w Charzykowach w 1919 r., które w 1922 r. przekształciło się w Chojnicki Klub Żeglarski, uważany za pierwszy w Polsce klub sportów wodnych. Otton Weiland był również współtwórcą i wiceprezesem Polskiego Związku Żeglarskiego. Dzięki jego aktywności Charzykowy stały się stolicą polskiego żeglarstwa wodnego i lodowego. Organizowano prestiżowe regaty w żeglarstwie i w bojerach. W sezonie letnim 1930 roku wieś Charzykowy, położona w lesistej okolicy nad Jeziorem Łukomie, zwanym również Charzykowskim rozpoczęła działalność jako letnisko – uzdrowisko.

Ilustracja 13. Pierwsze zabudowania Klubu Żeglarskiego w Charzykowach z przystanią, plażą i kąpieliskiem, w głębi widoczny pensjonat "Bellevue" Ottona Weilanda. 1936 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

LATA II WOJNY ŚWIATOWEJ

1 września 1939 r. Chojnice zaatakowane zostały przez wojska niemieckie – od strony zachodniej granicy powiatu chojnickiego – od Lichnowy na południu – do Chojniczek na północy. Rejon chojnicki broniło zgrupowanie złożone z kilku jednostek wojskowych, w tym 18 Pułk Ułanów Pomorskich z dowódcą płk. Kazimierzem Mastalerzem, wsławnym szarżą przeprowadzoną pod Krojantami. Rozpoczęły się aresztowania polskiej inteligencji i działaczy. 24 października miała miejsce pierwsza masowa egzekucja w tzw. Dolinie Śmierci w Chojnicach. Polskie mienie państwowe i samorządowe znalazło się pod administracją zarządców niemieckich. Powstały struktury podziemne państwa polskiego, od 1943 r. włączone do Armii Krajowej. Na ziemi

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

chojnickiej w latach 1939 – 1945 działało 12 organizacji polskiego ruchu oporu. 14 lutego 1945 r. wojska niemieckie zostały wyparte z miasta. Miasto i powiat chojnicki z 9 gminami, w tym z gminą Chojnice, w 1945 r. przyłączono do województwa pomorskiego (1945 – 1950 r.), które niebawem przekształcono w województwo bydgoskie, z siedzibą w Bydgoszczy. Region ten został odłączony od etnicznego obszaru kaszubskiego, z którym był związany nie tylko kulturowo, ale i historycznie.

OKRES POWOJENNY

W wyniku działań wojennych znacznie zmieniła się liczba ludności przedmiotowego obszaru. Miały miejsce masowe migracje ludności. Po wkroczeniu oddziałów sowieckich rozpoczęła się deportacja części mieszkańców do ZSRR. W swoje rodzinne strony powracała ludność wysiedlona do Generalnego Gubernatorstwa bądź wywieziona na roboty przymusowe do Rzeszy Niemieckiej w czasie wojny. Wracali też więźniowie obozów koncentracyjnych i jenieckich. Ludność niemiecką i kosznajderską wysiedlano na zachód. Repatriacji poddawano cudzoziemców. Część polskiej ludności miejscowej przenosiła się na ziemie włączone do Polski. Pierwszy po wojnie, orientacyjny spis ludności (30.VI.1945 r.) wykazał, że w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu chojnickiego (65 894 osoby) było około 6 tys. osób narodowości niemieckiej, która miał zostać wysiedlona. Wysiedlenie to odbyło się w trzech fazach. Pierwsza w 1945 r., druga (wysiedlenia poczdamskie) w latach 1946 – 1949, trzecia faza wysiedlenia przypada na lata 1950 – 1959 (największa intensywność transferu Niemców za Odrę przypada na okres tzw. „odwilży” październikowej w 1956 r.). Z wysiedleniem ludności niemieckiej związana była akcja „odniemczania” likwidowano niemieckie symbole i napisy, likwidowano nadane podczas okupacji nazwy geograficzne i fizjograficzne. Następstwem wysiedlenia Niemców z ziemi chojnickiej było przejmowanie mieszkań i gospodarstw poniemieckich przez ludność napływową (przesiedleńcy z Kresów Wschodnich i z Polski Centralnej) oraz tamtejszą ludność polską. Rozpoczął się proces kolektywizacji, powstawały państwowe gospodarstwa rolne. Jednak warto nadmienić, że pomimo kolektywizacji i upaństwowienia, dominującą formą własności wsi pozostały indywidualne gospodarstwa chłopskie. W pierwszym powojennym dwudziestoleciu gospodarka w powiecie chojnickim rozwijała się bardzo powoli. Istotną rolę odgrywała gospodarka leśna. Rozwijało się budownictwo mieszkaniowe i gospodarka komunalna. Postawiono na rozwój rolnictwa. Rozwijały się zakłady rzemieślnicze i usługowe. Oprócz inwestycji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

realizowanych przez władze lokalne, realizowano znacznie większe przedsięwzięcia, określone w planach centralnych (np. wybudowano Wytwórnę Konstrukcji Stalowych „Mostostal” – największy zakład pracy w okolicy Chojnic, uruchomiono Kaszubską Spółdzielnię Mleczarską (1972 r.). W tym okresie uruchomiono i zmodernizowano wiele lokalnych średnich i dużych zakładów przemysłowych, mających znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu. Nastąpił intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego, rozbudowa ulic i węzłów komunikacyjnych.

W latach 70. XX w. dużą popularnością cieszyły się powstające ośrodki wypoczynkowe, między innymi w: Charzykowach, Małych Swornegaciach, Swornegaciach, Drzewiczu, Funce, Bachorzu i in. Jedną z najistotniejszych branż regionu stała się turystyka.

Ilustracja 14. Swornegacie, lata 60 XX w. Źródło: Fotopolska.

Przystąpiono do odbudowy zniszczonych obiektów i infrastruktury komunalnej. Nastąpił rozwój życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego. Ustawa z 20 III 1950 r. zniosła dotychczasowy dualizm administracji terenowej. Rady w gminach stały się terenowymi, jednolitymi organami władzy państwowej. Powiat chojnicki został włączony do województwa bydgoskiego. Ustawą z 28 V 1975 r. zniesiono trójstopniowy podział administracyjny kraju na województwa, powiaty i gminy, zastępując go nowym dwustopniowym podziałem na województwa i gminy. Tym samym został zlikwidowany powiat chojnicki. Przełom lat 80. i 90. XX w. wprowadził daleko idące zmiany systemowe.

Na skutek reformy administracyjnej w 1999 r., miasto Chojnice wraz z terenem

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

gminy znalazło się w obszarze powiatu chojnickiego województwa pomorskiego. Po 24 latach od ich rozwiązania, na mapę administracyjną Polski wróciły powiaty. Powołanie ustawą z 8 III 1990 r. samorządu terytorialnego stało się historycznym wydarzeniem regionalnym. Nastąpił dynamiczny rozwój kulturalno – oświatowy, budowano i modernizowano bazę oświatową (m. in.: szkoły, świetlice), oddawano do użytku domy kultury. Gmina Chojnice podjęła szereg inwestycji w celu realizacji zadań własnych, m.in. – budowa wodociągów i kanalizacji, budowa i modernizacja infrastruktury drogowej, telefonizacja gminy, inwestycje w obszarze rolnictwa i turystyki, oraz szereg innych działań zmierzających do zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców gminy. Wynikiem starań władz gminnych powstały plany odnowy wielu miejscowości. W 2008 r. zatwierdzono „Plan Odnowy Miejscowości Lotyń na lata 2008 – 2015”. W 2009 r. „Plan Odnowy Miejscowości Kruska”, W 2010 r. zatwierdzono „Plan Odnowy Sołectwa Nowa Cerekiew i Szlachetna Nowa Cerekiew”, „Plan Odnowy Miejscowości Silno na lata 2010-2017”, „Plan Odnowy Miejscowości Nierzychowice na lata 2010 – 2017,” „Plan Odnowy Miejscowości Swornegacie na lata 2010 - 2016”. W 2011 r. na sesji Rady Gminy zatwierdzono: „Plan Odnowy Miejscowości Ogorzeliny na lata 2011-2018” i „Plan Odnowy Miejscowości Kłodawa na lata 2011-2018”. W 2012 r. zatwierdzono „Plan Odnowy Miejscowości Charzykowy na lata 2012 – 2018,”. „Plan Odnowy Miejscowości Ostrowite na lata 2014 - 2020” został przyjęty Uchwałą nr XIV/578/2014 Rady Gminy w Chojnicach z dnia 3. 10. 2014 r.

GMINA CHOJNICE W AKTUALNYCH STATYSTYKACH

Powierzchnia gminy wynosi 458 km², w tym:

- Użytki rolne – 48,6%,
- Lasy – 37,3%,
- Pozostałe grunty – 14,1%, w tym 6,7% jeziora.

Liczba ludności – 19 474 zameldowanych na pobyt stały (dane GUS, stan na 31.12.2023 r.). zamieszkuje ją 20,1% ludności powiatu. Gmina stanowi 33,6% powierzchni powiatu.

Sieć osadniczą w gminie tworzy 81 miejscowości, z czego 34 stanowią siedzibę sołectw. W skład gminy wchodzi następujące sołectwa (34): Angowice, Charzykowy, Chojniczki, Chojnaty, Ciechocin, Czartołomie - Jarcewo, Doręgowice, Funka, Granowo, Gockowice - Objezierze, Klawkowo, Kłosnowo, Kłodawa, Kopernica, Krojanty, Kruska,

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lotyń, Lichnowy, Moszczenica, Niezychowice, Nowy Dwór - Coddanki, Nowa Cerkiew, Ogorzeliny, Ostrowite, Nowe Ostrowite, Pawłowo, Pawłówko, Powalki, Raclawki, Sławęcin, Silno, Swornegacie, Topole, Zbeniny. Największe miejscowości to: Ogorzeliny, Charzykowy, Swornegacie, Lichnowy.

Pod względem liczebności największym zaludnieniem charakteryzuje się sołectwo Charzykowy (1924 zameldowanych mieszkańców), Lichnowy (1323), Chojniczki (1285), Swornegacie (1177), Ogorzeliny (1160), Silno (1016), Pawłowo (966), Nowa Cerkiew (900).

HERB I FLAGA GMINY CHOJNICE

Ilustracja 15. Herb i flaga gminy Chojnice

SOŁECTWA I MIEJSCOWOŚCI GMINY CHOJNICE

SOŁECTWA GMINY CHOJNICE (34)	MIEJSCOWOŚCI (81)	LICZBA MIESZKAŃCÓW STAN NA XII 2019 R.
1. Sołectwo Angowice	Angowice	290
2. Sołectwo Charzykowy	Charzykowy, Łukomie, Pomoc, Wolność	1924
3. Sołectwo Chojniczki	Chojniczki	1285
4. Sołectwo Ciechocin	Ciechocin	499
5. Sołectwo Czartołomie - Jarcewo	Czartołomie, Jarcewo	341
6. Sołectwo Doręgowice	Doręgowice, Kamionka	325
7. Sołectwo Granowo	Granowo	213
8. Sołectwo Gockowice - Objezierze	Gockowice, Objezierze	281
9. Sołectwo Klawkowo	Klawkowo	449
10. Sołectwo Kłodawa	Kłodawa, Kłodawa Leśnictwo, Kłodawka, Jasnowo	328
11. Sołectwo Kopernica	Kopernica, Babilon, Borne, Styporc	64
12. Sołectwo Krojanty	Krojanty, Krojanty Wybudowania	591
13. Sołectwo Kruszk	Kruszka, Jeziorki, Jasnowo	332

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

14. Sołectwo Lotyń	Lotyń, Białe Błoto, Jakubowo, Nicponia, Sternowo	379
15. Sołectwo Lichnowy	Lichnowy, Lichnowy Pierwsze, Lichnowy Drugie	1323
16. Sołectwo Moszczenica	Moszczenica	177
17. Sołectwo Niezychowice	Niezychowice	763
18. Sołectwo Nowy Dwór - Cöldanki	Nowy Dwór, Cöldanki	328
19. Sołectwo Nowa Cerkiew	Nowa Cerkiew, Szlachetna Nowa Cerkiew	900
20. Sołectwo Ogorzeliny	Ogorzeliny, Ogorzeliny Osiedle Słoneczne, Melanowo, Malanówek	1160
21. Sołectwo Nowe Ostrowite	Nowe Ostrowite	282
22. Sołectwo Ostrowite	Ostrowite	492
23. Sołectwo Pawłowo	Pawłowo	966
24. Sołectwo Pawłówko - Lipienice	Pawłówko, Lipienice	630
25. Sołectwo Powalki	Powalki	490
26. Sołectwo Raclawki	Raclawki	237
27. Sołectwo Sławęcin	Sławęcin	557
28. Sołectwo Silno	Silno	1016
29. Sołectwo Swornegacie	Swornegacie, Chociński Młyn, Drzewicz, Kamionka, Kokoszka, Małe Swornegacie, Małe Zanie, Owink, Płesno, Sepiot, Śluza, Wączos, Wielkie Zanie, Zbrzyca.	1177
30. Sołectwo Topole	Topole, Władysławek, Karolewo.	248
31. Sołectwo Zbeniny	Zbeniny	230
32. Sołectwo Chojnaty	Chojnaty	216
33. Sołectwo Funka	Funka, Bachorze, Stary Młyn	179
34. Sołectwo Klosnowo	Klosnowo, Józefowo	154

Ilustracja 16. Tabela – wykaz sołectw i miejscowości gminy Chojnice.

III.III. SOŁECTWA – CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH MIEJSCOWOŚCI Angowice

Wieś sołecka licząca 272 mieszkańców (dane z 2021 r.) wzmiankowana po raz pierwszy w 1357 r. Nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska beneficjenta, nadana przez Winrycha von Knipröde Langiemu Henningowi. Prywatna wieś szlachecka, w której dominowały małe gospodarstwa rolne. Architekturę wsi stanowią niemieckie zabudowania gospodarcze. We wsi znajduje się cmentarz ewangelicki. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa bydgoskiego. Od 1999 r. wieś Angowice należy do gminy Chojnice.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Bachorze**

Bachorze to kaszubska osada leśna i letniskowa. Pierwszy zapis o niej pochodzi z 1772 r. Kolejne nazwy to: Barchos, Bachorst, Bachors, Bachorze. Jest to nazwa topograficzna pochodząca od słowa „bachorze”, w języku prastłowiańskim oznaczającego moczary. Wieś położona w województwie pomorskim, w powiecie chojnickim, w gminie Chojnice nad wschodnim brzegiem Jeziora Charzykowskiego. Wchodzi w skład sołectwa Funka. Ulokowana jest na obszarze Zaborskiego Parku Krajobrazowego. Na Wyspie Bachorskiej położonej na zachód od Bachorza znajduje się stanowisko archeologiczne, obejmujące obozowisko z X-XIII w. W 1880 r. w osadzie założono leśnictwo.

Chojnaty

Jest jedną z młodszych wsi gminy Chojnice, licząca 190 mieszkańców (dane z 2021 r.). Wzmiankowana w 1864 r. jako Ackerhof. Jej założycielem był Roman Chojnacki (stąd nazwa majątku). W latach 30. XX w. wieś nabył Leon Janta Połczyński. We wsi znajduje się dwór z przełomu XIX i XX w. wraz z otaczającym go parkiem. Właścicielem nieruchomości w Chojnaty jest Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie. Gmina Chojnice podjęła starania (za pośrednictwem Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa) zmierzające do przejęcia zespołu dworsko – parkowego i przywrócenia jego stanu poprzez przeprowadzenie prac remontowo – konserwatorskich. W planach jest zagospodarowanie zabudowań dla celów publicznych (świetlica wiejska). Park zostałby poddany rewitalizacji i dostosowany do potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych mieszkańców. W latach 1975–1998 miejscowość należała do województwa bydgoskiego. Od 1999 r. znajduje się w województwie pomorskim, stanowi sołectwo gminy Chojnice.

Chojniczki

Sołectwo Chojniczki zamieszkiwane jest przez 1422 mieszkańców (dane z 2021 r.). Wieś lokowana przez Krzyżaków w 1326 r. Komtur świecki nadał wsi prawo chełmińskie. Dawne nazwy wsi: Maliei Choinitz, Małe Chojniczki, Cinitz Kl., Malechojnicki. W II połowie XIV w. we wsi wybudowano kościół. W 1519 r. zburzony przez Krzyżaków, potem odbudowany, wzmiankowany w lustracjach z 1624 r. Wieś typu owalnica – układ placowy w formie owalnicy założony na osi pn- pd z niezabudowanym placem centralnym, w obrębie którego znajduje się obecnie staw, otoczony uporządkowaną zielenią. Poza wsią, w kierunku Jeziora Niedźwiedź położony jest nieczynny cmentarz ewangelicki, założony w XIX w., wchodzący w zespół niezachowanego kościoła.

Charzykowy

Wieś sołecka licząca 2331 mieszkańców (dane z 2021 r.), wzmiankowana w 1350 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

w dokumentach krzyżackich jako Musekendorff, Muskendorff, 1382 – Meuschendorff, Moskindorff, 1565 – Kharzikowy, Charzikowy, 1570 – Karsziekaw. Od 1570 r. funkcjonowała nazwa Charzykowo, od 1660 r. – Charzykowy. Znaleźiska archeologiczne dowodzą, iż pierwsza osada mieściła się na południowo-zachodnim brzegu Jeziora Charzykowskiego i istniała już we wczesnym średniowieczu. Od początku istnienia wieś znajdowała się w komturstwie człuchowskim. Do czasów krzyżackich Charzykowy należały do kasztelanii w Szczytnie, od 1530 r. wieś królewska w powiecie człuchowskim, parafia Chojniczki.

Wieś o wielowiekowej historii, tradycji żeglarskiej, łowieckiej i rybackiej stała się dynamicznie rozwijającą miejscowością letniskową, przekształconą całkowicie w miejscowość turystyczną. W 1923 r. powstało tu lotnisko – Klub Żeglarski, z nieistniejącym domem klubowym i portem żeglarskim. Charzykowy zasłynęły jako najstarszy w Polsce ośrodek sportów wodnych i tradycyjny punkt etapowy spływów kajakowych na szlaku Brdy.

Ilustracja 17. Panorama Jeziora Charzykowskiego. 1944 r. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 18. 1944 r. Widok na Jezioro Charzykowskie i zabudowę letniskową miejscowości na wysokim południowo - wschodnim brzegu jeziora Charzykowskiego. Źródło: Fotopolska.

Wieś Charzykowy położona jest na południu województwa pomorskiego, w powiecie chojnickim, w gminie Chojnice, na południowo-wschodnim brzegu Jeziora Charzykowskiego. Leży na obszarze Zaborskiego Parku Krajobrazowego, w otulinie Parku Narodowego „Bory Tucholskie” oraz Światowego Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”. Od 1997r. wieś jest siedzibą Dyrekcji Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. Od 2000r. – siedzibą Zaborskiego Parku Krajobrazowego. Miejscowość Charzykowy jest największą wsią sołectwa Charzykowy, w skład którego wchodzi miejscowości: Charzykowy, Łukomie, Pomoc i Wolność. W obecnych granicach funkcjonuje od 1 stycznia 2011. Na podstawie uchwały Rady Gminy z dnia 10.11.2011r. wydzielono z sołectwa Charzykowy sołectwo Funka.

Funka

Osada leśna należąca obecnie do sołectwa Funka, licząca 179 mieszkańców (dane z XII 2019 r.). Wzmiankowana w 1334 r. w przywileju krzyżackim na młyn. Swoją nazwę zawdzięcza Niemcowi, właścicielowi młyna o nazwisku Funk. Zlokalizowana jest na obszarze Zaborskiego Parku Krajobrazowego. Od kilkadziesiąt lat znana jest jako Harcerski Ośrodek Wodny, który powstał w 1936 r. na gruntach przekazanych przez prezydenta Mościckiego. Obecnie – Harcerskie Centrum Edukacji Ekologicznej Funka. Organizowane są tu liczne obozy przeznaczone dla dzieci i młodzieży, głównie o tematyce ekologicznej (obozy przyrodnicze), żeglarskie, artystyczne, gry i zabawy survivalowo –

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

wojskowe. Teren działania sołectwa Funka obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Funka. Bachorze, Stary Młyn. Na podstawie uchwały Rady Gminy z dnia 10.11.2011r. sołectwo Funka zostało wydzielone z sołectwa Charzykowy.

Krojanty

Wieś parafialna i sołectwa gminy Chojnice licząca 1051 mieszkańców (dane z 2021 r.) wzmiankowana w 1357 r., określana jako własność rycerska wchodząca w skład majątku Zbeniny. Od XVI w. należała do rodziny Lewaldt – Jezierskich. W XIX w. Krojanty były w posiadaniu rodziny Szur – Lipieńskich, Ryszarda Stanisława Eckerdsteina. W 1937 r. nabyła je rodzina Pruszków. W Krojantach znajduje się dwór, którego początki sięgają XVI w. Został przebudowany w stylu klasycznym i powiększony w XIX w. przez von Eckerdsteina. Obecny wygląd nadał mu remont przeprowadzony w latach 1980 – 90.

Ilustracja 19. Krojanty pocztówka. Zaprzęg czterokonny, most, ogólny widok, dwór, budynki gospodarcze, gorzelnia. Źródło: Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 20. Krojanty dwór. Lata 1925 – 1930. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 21. Krojanty dwór. Zbiory własne 2024 r.

Wokół dworu znajduje się park z wieloma gatunkami drzew, znacznie zdegradowany przez nawałnicę w 2017 r. Zabytkowy charakter ma również kościół wzniesiony w 1883 r. w stylu neogotyckim przez R.S. Eckerdsteina. Początkowo był to zbór protestancki. Miano kościoła parafialnego otrzymał w 1936 r. Wieś Krojanty rozślawiła wspomniana już szarża w 1939 r. 18 Pułku Ułanów Pomorskich, która stoczyła bój z zbrojnymi oddziałami armii niemieckiej. Teren działania sołectwa Krojanty obejmuje obszar

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

i mieszkańców miejscowości: Krojanty, Krojanty Wybudowania.

Kruszka, Jeziorki

Sołectwo Kruszka zamieszkiwane jest przez 311 osób (dane z 2021 r.). W jego skład wchodzi następujące miejscowości: Kruszka, Jeziorki oraz Jasnowo. Wsie Kruszka oraz Jeziorki wzmiankowane były po raz pierwszy w księgach hipotecznych w latach 20. XVIII w. jako własność Anny Constantii Von Jatzkau. Sołectwo Kruszka położone jest w południowej części Kaszub. Od wieków tereny te zamieszkiwała grupa tzw. Borowiaków Kaszubskich. Długotrwały proces migracji przyczynił się do dużego zróżnicowania mieszkańców pod względem etnograficznym. Mieszkańcy sołectwa Kruszka utrzymują się głównie z rolnictwa. W Jeziorkach na terenie całego sołectwa występuje urozmaicony drzewostan, w tym wiele pomników przyrody. Przez obszar Jeziorek przebiegają drogi gminne i powiatowe oraz droga krajowa (22) tzw. „berlinka” kierunku Gdańsk - Kostrzyn. Wieś połączona jest siatką dróg gruntowych z innymi sołectwami.

Położona jest przy trasie linii kolejowej 203 (Kostrzyn-Piła-Chojnice-Starogard Gdański-Tczew). Teren działania sołectwa Kruszka obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Kruszka, Jeziorki, Jasnowo.

Czarłomie, Jarcewo

Sołectwo obejmuje dwie wsie, Czarłomie oraz Jarcewo, liczące łącznie 341 mieszkańców (dane z XII 2019 r). Obie wsie posiadają stary rodowód, sięgający I połowy XV w. Były to wsie szlacheckie, przez długi okres stanowiły własność sędziów ziemskich. Zabytki, które się tu znajdują pochodzą z XIX wieku. W ich skład wchodzi w każdej ze wsi dwory z zabudowaniami folwarcznymi. Oba dwory posiadają zachowane parki z unikatowymi egzemplarzami flory, bogate w starodrzew. Wieś sołecka Czarłomie położona na zachód od Krojant, graniczy z Chojnicami. Zapiski historyczne wymieniają nazwę miejscowości jako: Czartołomie lub Czartołomie (w archiwach kościelnych) i jako: Czarnołom, Czartołom, Kętrz lub Zawieś do XVIII w. Znajduje się tu majątek pochodzący z II połowy XIX w. Pierwszym właścicielem do 1830 r. był Hilary Skórzewski. W późniejszym okresie majątek wraz z folwarkiem często zmieniał właścicieli. Ostatnimi właścicielami majątku do 1945 r. byli Maria i Rudolf Fischer. Przy dworze istniało 13 domów mieszkalnych zamieszkałych przez 70 katolików i 73 ewangelików. Dwór otoczony jest parkiem (3 ha.) z licznymi pomnikami przyrody i rzadkimi okazami roślin. Jarcewo zajmuje historycznie znaczącą pozycję. W 1366 r. wzmiankowana była jako posiadłość rycerska – w komturstwie człuchowskim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 22. Jarcewo na starej widokówce. Lata 1895-1910. Panorama wsi. Źródło Fotopolska

Wzmianka o wsi pochodząca z 1436 r. stanowi, że była to wieś szlachecka, należała do sędziego ziemskiego. W II poł. XIX w. stanowiła dobra rycerskie. Znana wówczas jako Zandersdorf. W XIX w. właścicielami majątku była rodzina Kreischów, wówczas powstał obecny dwór i otaczający go park. Ostatnim właścicielem majątku do 1939 r. był Rudolf Fisher. Po II wojnie światowej właścicielem został Skarb Państwa Polskiego. Zespół dworski wpisany jest do rejestru zabytków. Obecnie odrestaurowany, stanowi własność prywatną. Obok dworu zlokalizowany jest park oraz zabudowania folwarczne.

Ilustracja 23. Pałac dworski w Jarcewie. 1908 r. Źródło: Fotopolska.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 24. Pałac dworski w Jarcewie. Zbiory własne 2024 r.

Wieś zachowała swój charakter z powodu dominującego znaczenia, jaki miał dla sołectwa Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Dzięki temu zarówno Jarcewo jak i leżące nieopodal Czartołomie utrzymały pierwotne formy zabudowy.

Klawkowo (daw. Grunsberg)

Wieś Klawkowo liczy 449 mieszkańców (dane z XII 2019 r.). Pierwsze dokumenty stanowiące o istnieniu wsi, jako dobro rycerskie, pochodzą z 1340 r. Wielki mistrz Dytryk von Altenburg nadał ją rycerzowi Clawkowi. Dawna nazwa wsi -Grunsberg. Jednym z ostatnich właścicieli wsi był Ryszard Stanisław von Eckardstein. Z okresu przełomu XIX / XX w. pochodzą najstarsze zabudowania. Wieś Grunsberg wchodziła w skład sołtystwa Krojanty, należała do parafii chojnickiej. 1 lipca 1935 r. w Krojantach ustanowiono kurację, pół roku później parafię. W 1927 r. starosta chojnicki mianował komisarycznym sołtysem Gminy Krojanty (wsie: Krojanty, Grunsberg i Czartołomie) Pawła Januszewskiego z Grunsbergu. W latach 50.XX w. spolszczono nazwę wsi na Klawkowo. W 1990 r. utworzono sołectwo Klawkowo.

Kłosnowo

Wieś należąca do sołectwa Zbeniny, licząca 154 mieszkańców (dane z XII 2019 r.). Była typowa osada leśna założona pod koniec XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 25. 1940 r. Dwór w Klosnowie - wzniesiony w 1912 r., fundamenty z kamienia łupanego, ściany zewnętrzne z cegły. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 26. Dawny dwór, następnie budynek leśniczówki w zespole leśnictwa Klosnowo, obecnie budynek mieszkalny. Zbiory własne 2024 r.

We wsi znajduje się zabytkowa wyłuszcznia nasion (z bocznicą kolejową) zbudowana w 1913 r. W okresie międzywojennym był to największy i najnowocześniejszy zakład tego typu w Europie. Wartość zabytkową posiada również budynek nadleśnictwa z 1912 r., w sąsiedztwie którego wznosi się pomnikowy buk czerwony. W Klosnowie funkcjonuje Stacja Oceny Nasion, badająca jakość wysiewanych nasion w szkółkach leśnych.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 27. Lata 1915-1920. Wyluszcarnia nasion w Kłosnowie. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 28. Kłosnowo 1. Wyluszcarnia nasion. Zbiory własne 2024 r.

Kłodawa

Wieś sołecka licząca 828 mieszkańców (łącznie z mieszkańcami pozostałych miejscowości sołectwa, dane z 2021 r.), położona w sąsiedztwie wsi Powalki. Wzmiankowana w 1357 r. jako Clodow, później jako: Kłodaw, Clodawa, Kłodawie. Była własnością rycerską na prawie chełmińskim w komturstwie człuchowskim, wydzielona z

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

dóbr Zbeniny. W 1570 r. wieś należy do powiatu człuchowskiego, parafii Nowa Cerkiew, dekanatu tucholskiego. W 1570 r. właścicielem wsi był Niemiec Jerzy Lewald h. Rogala. W 1682 r. wieś w połowie należała do Michała Kleista z Jeziorek, w drugiej połowie do Samuela Lewald - Powalskiego, sędziego ziemskiego człuchowskiego z Powalek. Do I. poł. XVIII w. Kłodawa w części należała do rodziny Kleistów, do 1749 r. w części – do rodziny Powalskich. W 1883 r. w Kłodawie znajdowało się 50 budynków gospodarczych oraz 20 mieszkalnych, zamieszkiwanych przez 122 katolików i 18 ewangelików.

W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa bydgoskiego, później do województwa pomorskiego. Od 1999 r. Kłodawa stanowi sołectwo gminy Chojnice. Teren działania sołectwa Kłodawa obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Kłodawa, Kłodawa Leśnictwo, Kłodawka, Jasnowo.

Lotyń

Wieś zamieszkała przez 375 mieszkańców (dane z 2021 r.) zlokalizowana przy zachodniej granicy Tucholskiego Parku Krajobrazowego, stanowi sołectwo gminy Chojnice obejmujące miejscowości: Lotyń, Białe Błota, Jakubowo, Nicponie i Sternowo. Najstarsze wzmianki pochodzą z 1276 r., gdy tereny te wchodziły w skład Księstwa Pomorskiego. Przynależność Lotynia: w latach 1308 – 1466 – Państwo Zakonne – komturstwo człuchowskie; lata 1466 - 1772 – Królestwo Polskie, obręb Prusy Królewskie, województwo pomorskie, starostwo człuchowskie; Lata 1772 – 1918 – Prusy, powiat chojnicki. Od 1918 r. Lotyń przynależy do Polski, do województwa pomorskiego, powiatu chojnickiego. Na mapie z 1806 r. Lotyń zaznaczony jest jako dworski zespół przestrzenny o obrysie zachowanym do dzisiaj. Osnową komunikacyjną była główna droga prowadząca od strony zachodniej, z Nowej Cerkwi i lokalna droga w układzie południkowym. Pozostałe drogi rozchodziły się promieniście w kierunku wschodnim do okolicznych pól i zabudowań. W 1801 r. majątek Lotyń liczył około 722 ha. ziemi ogółem, w tym grunty orne, lasy, łąki, wody. W majątku znajdowała się duża mleczarnia i gorzelnia. Na terenie wsi Lotyń znajduje się zespół dworsko – parkowy z I połowy XIX w. Na terenie sołectwa we wsi Białe Błota zlokalizowana jest stacja archeologiczna Uniwersytetu Łódzkiego, prowadząca od 1967 r. badania.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Moszczenica**

Wieś sołecka gminy Chojnice licząca 170 mieszkańców (dane z 2021 r.) występuje jako własność rycerska na prawie chełmińskim. Dotychczas odnotowano następujące jej nazwy: Moscznik, Mosnitz, Mosnitzt, Masznica, Mosczenicza, Mosczenica, Moszczenica. Wzmiankowania o wsi będącej we władaniu komturstwa człuchowskiego pojawiają się w 1323 r. Wieś otrzymała dokument lokacyjny wystawiony przez komtura świeckiego i człuchowskiego Dietricha von Lichtenheina, za zgodą mistrza krajowego pruskiego Fryderyka von Wildenberga. Była wsią rycerską na prawie chełmińskim. Od 1570 r. występuje jako własność szlachecka. W 1640 r. Stanisław Doręgowski przekazał wieś jezuitom z Chojnic. W 1773 r. dobra należące do jezuitów przejęło państwo pruskie. We wsi znajduje się kościół filialny p.w. Św. Bartłomieja wzniesiony w XVI w., wpisany do rejestru zabytków.

Ilustracja 29. Lata 1912 – 1918. Widok na zabudowania w Mosnitz: kościół, budynek stacji kolejowej, szkoła, plac w centrum Moszczenicy. Źródło: Fotopolska.

Ogorzeliny

Pierwsza wzmianka o osadzie, nazywanej wówczas Gori bądź Gorz, pochodzi z 1236 r. W 1275 r. notowana jako Ogorelina bądź Ogorelin. Dokumenty lokacyjne na prawie chełmińskim wystawił w 1338 r. wielki mistrz Dietrich von Altenburg w Malborku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ogorzeliny położone były w komturstwie człuchowskim, parafia – w dekanacie tucholskim, należącym do arcybiskupa gnieźnieńskiego. Od XV w. następowała kolonizacja wsi przez napływową ludność niemiecką, nazwaną później Kosznajdami. W okresie polskiego panowania, po wojnach polsko – krzyżackich wieś nosiła już obecną nazwę. W 1570 r. Ogorzeliny wymienione są jako własność szlachecka. Wielokrotnie zmieniali się jej właściciele, w 1798 r. Ogorzeliny były w posiadaniu Franciszka Prądyńskiego (zm. 1829 r.). W 1823 r. na cmentarzu wzniesiono neogotycką kaplicę grobową dla rodziny Prądyńskich, a w 1824 r. odnowiono kościół. Po 1945 r. majątek został znacjonalizowany, właścicielem został Skarb Państwa. Dwór był przebudowywany w XX w. Kościół parafialny pw. Podwyższenia Świętego Krzyża z XIV w. (przebudowany w latach 70. XX w.) wpisany jest do rejestru zabytków.

Ilustracja 30. Ogorzeliny Lata 1910-1920. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego oraz plebania - widok od strony ulicy Sławęcińskiej. Źródło: Fotopolska.

W latach 1975-1998 Ogorzeliny należały administracyjnie do województwa bydgoskiego. Od 1 I 1999 r. południowa granica sołectwa Ogorzeliny stanowi granicę powiatu chojnickiego i zarazem województwa pomorskiego. Teren działania sołectwa Ogorzeliny obejmuje obszar oraz mieszkańców miejscowości: Ogorzeliny, Ogorzeliny Osiedle Słoneczne, Melanowo, Małanówek.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Ostrowite**

Duża wieś sołecka licząca 738 mieszkańców (dane z 2021 r.), wieś owalnicowa, w obrębie której ślady osadnictwa sięgają starożytności. Odnotowane w źródłach warianty zapisu nazwy wsi to: Osterwic, Ostriwig, Ostirwig, Osterwick, Osterwigh, Ostrowig, Osterwig, Osterwyk, Ostwruitz, Ostrowyte, Ostrowithi, Ostrowithe, Ostrovithe, Ostrowite. Ostrowite pojawiło się w zapisach historycznych po raz pierwszy (jako Ostirwig) w czasie lokacji w 1338 r., gdy w dobrach zakonu krzyżackiego o tej nazwie komtur tucholski Dietrich von Lichtenhain sprzedał dziedzicznie Niclausowi Sulesdorfowi 84 włóki na prawie chełmińskim, lokując tym samym wieś. Dokument ten w dalszym swoim tekście reguluje także wysokość i czas uiszczania opłat wobec zakonu oraz arcybiskupa gnieźnieńskiego. Analizy historyczne prowadzą do wniosku, że w momencie lokacji wieś już zapewne istniała i była zamieszkała przez ludność słowiańską, do której dołączyli nowi osadnicy. Stacja Archeologiczna w Białych Błotach (terenowa baza Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego) prowadziła w latach 1992–1994 działalność archeologiczną w dużym kompleksie osadniczym w Ostrowitem. Badania z przerwami od 1994 r. trwają do dziś. Na kompleks osadniczy składają się osady: począwszy od pomorskiej, poprzez wielbarską do wczesnośredniowiecznej oraz XIII – wieczne cmentarzysko. Na stanowisku wykopaliskowym nad Jeziorem w Ostrowitem odkryto osadę wielokulturową z relikami osadnictwa ludności kultury pomorskiej (ok. VII-III w. p.n.e.) oraz późniejszej kultury wielbarskiej, identyfikowanej często z Gotami, przypadającej na okres wpływów rzymskich (200–250 r. n.e). Na wyspie Jeziora Ostrowitego zidentyfikowano ślady osadnictwa z wczesnego średniowiecza, znaleziono na dnie jeziora relikty mostu łączącego wyspę z jego wschodnim brzegiem, wybudowanego ok. 1160 r., ok. 1300 r. został odbudowany po zniszczeniu. Nad brzegiem jeziora znaleziono także wczesnośredniowieczne cmentarzysko, funkcjonujące od drugiej połowy XI w. do schyłku XIII w. W 1408 r. Heinrich von Schwelborn nadał w zamian za czynsz Hannesowi Sulesdorf i mieszkańcom pobliskie Jezioro Ostrowite z wyjątkiem wyspy, którą zatrzymał dla zakonu. W 1402 r. powstał istniejący do dziś ceglany gotycki kościół parafialny, który został konsekrowany w 1435 r. Ostrowite miało wówczas status parafii w dekanacie tucholskim i należało do archidiecezji gnieźnieńskiej. Wieś zdegradowano podczas wojen polsko – krzyżackich. Przyczyniły się do tego wojska polskie i husyckie w 1433 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 31. Ostrowite: Kościół, szkoła, sklep Behrendta. 1906 r. Wyd. Max Wolff, Berlin. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święckiego.

Ziemie te zasiedlili tzw. Kosznajdrzy, którzy emigrowali jak już wspomniano po roku 1433 z terytorium Niemiec z Westfalii. Kosznajdrzy stanowili świadomą swego pochodzenia i odrębności kulturowej grupę etniczną. Potomkowie osadników z XV wieku zamieszkiwali Ostrowite i pobliskie wsie, zachowując wiarę katolicką, język dolnoniemiecki i kulturę niemiecką, aż do końca II wojny światowej. W XIX w. pojawił się określający ich termin Kosznajdrzy, a rejon ich zamieszkania, za którego centrum uznano Ostrowite, nazwano Kosznajderią. W okresie pruskim Ostrowite było w przeważającej większości zamieszkane przez niemieckojęzycznych katolickich Kosznajdrów. Mniejszość stanowiły narodowości niemieckie wyznania protestanckiego i katolicy Polacy. Około 1950 r. w zachodniej części sołectwa utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne, które dla swoich pracowników wybudowało osiedle domów wielorodzinnych, powodowało to odrębność PGR od wsi. Konsekwencją tego było utworzenie dwóch sołectw: Ostrowite i Ostrowite PGR (obecnie Nowe Ostrowite). Sołectwo Ostrowite graniczy z następującymi sołectwami gminy Chojnice: Silno, Granowo, Nowe Ostrowite (wydzielone z sołectwa Ostrowite w 2010 r.) i Ciechocin. We wsi Ostrowite znajduje się wpisany do rejestru zabytków kościół pod wezwaniem św. Jakuba Apostoła. Świątynia została zbudowana w 1402 r., z inicjatywy zakonu krzyżackiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Niezychowice**

Miejscowość wzmiankowana w 1338 r. jako wieś w komturstwie człuchowskim, nadanie otrzymał Mikołaj Meletz od wielkiego mistrza Dytryka burgrabi Altenburga. Poprzednie nazwy: Schonefelt, Sconenfelt, Synwelth, w 1564 r. Schonnefeldt, po 1945 r. Niezychowice. W 1570 r. występuje jako własność szlachecka, wymienieni są w niej Andrzej Labanczki i Maciej Jaruczewski. Obecnie jest to duża rozwijająca się wieś rolniczo – przemysłowa. W XII 2019 r. liczyła 763 mieszkańców. Do obiektów zabytkowych należy pałac w założeniu pałacowo – parkowym z połowy XIX w. oraz zespół kościoła z cmentarzem rodzowym.

Nowa Cerkiew

Sołectwo Nowa Cerkiew zamieszkiwana jest przez 984 osób (dane z 2021 r.). Teren działania sołectwa obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Nowa Cerkiew, Szlachetna Nowa Cerkiew. Pierwsza wzmianka o wsi Nowa Cerkiew pojawiła się około 1326 r. Sołectwo i wieś założona przez komtura świeckiego i człuchowskiego Dietricha von Lichtenhaiana z Człuchowa. Nazwa wsi zmieniała się wielokrotnie: w 1326 r. była to „Nova Ecclesia”(nowy kościół), w 1355 r. „Nugen Kirch”, w 1407 r. „Newekierche”, w 1437 r. „Nowa Czerkiew”. Nazwa Nowa Cerkiew pojawia się po raz pierwszy w 1682 r. Parafia św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi ma ponad 600-letni rodowód. Najstarsza wzmianka o parafii pochodzi z końca XIV wieku – 1398 r., gdzie jest wymieniona w wykazie danin rzymskich. Do 1821 r. parafia była częścią archidiecezji gnieźnieńskiej, w której znajdują się akta personalne duchowieństwa parafii. Pierwsze wzmianki o istniejącym w Nowej Cerkwi kościele znajdują się w dokumentach wizytacyjnych pochodzących z 1653 r., w których zamieszczono informację o kończącej się budowie nowego, drewnianego kościoła w miejscu poprzedniego strawionego pożarem. W tym miejscu zlokalizowano jeszcze kilka świątyń. Dzisiejsza neobarokowa świątynia wznoszona była w latach 1911-1913, duży wkład finansowy w jej budowę mieli bracia Dawid i Józef Sartowscy – pierwszy, kanonik katedry pelplińskiej i drugi proboszcz, w Sianowie – którzy pochodzili z Nowej Cerkwi. Zapisali tutejszej parafii w testamencie swój majątek. Kościół konsekrował 22 czerwca 1913 r. biskup sufragan Jakub Klunder (1849-1927) . Kościół pw. św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi wpisany jest do rejestru zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 32. Nowa Cerkiew. Kościół i plebania. 1915 r. Wyd. M. Voltz Nowa Cerkiew.
Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święckiego.

Powałki

Wieś sołecka licząca 490 mieszkańców (dane z XII 2019 r.). Wzmiankowana w 1570 r. jako Powałka, Powalken. Należała do powiatu człuchowskiego, parafii chojnickiej. Wieś Powałki jest starą siedzibą Powalskich. Była własnością szlachecką Jerzego Lewalda (właściciela Ogorzelin). W 1682 r. kupił ją Samuel Lewadt-Powalski. W latach 1744-1749 Powałki nadal należały do rodziny Powalskich. We wsi znajdują się pozostałości po starym cmentarzu, który mógł funkcjonować w zespole kościelnym

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

(kościół z XVI w.) Obecne sołectwo powstało w 1997 r., wówczas wieś została wyłączona z sołectwa Kłodawa.

Swornegacie

Wieś sołecka w gminie Chojnice licząca 1193 mieszkańców (dane z 2021 r.). Pierwszy oficjalny dokument w którym jest mowa o osadzie Swornegacie, pochodzi z 1272 r. - dokument papieża Grzegorza X z 15 lipca 1272 r., który polecał opiece biskupów chełmińskich ulokowany tutaj zakon augustianów. Ufundował go książę pomorski Mestwin II i jego żona księżna Eufrozyna. „Do zaszytej w cieniu lasów, jezior i brodu rzecznego osady Swornegacie w drugiej połowie XIII wieku przybyło kilki Augustianów, którzy założyli tu erem. W 1291 r. książę Mestwin II nadał osadzie przywilej lokacyjny, potwierdzony przez biskupa włocławskiego, a następnie w 1294 r. przez księcia Przemysława II. W 1272 r. we wsi istniał kościół i erem oraz konwent z przeorem na czele. Wizytacja kościelna w 1695 r. potwierdziła istnienie we wsi drewnianego kościoła parafialnego. Kolejny kościół drewniany, pochodzący z 1742 r. przeniesiono w 1982 r. do skansenu sztuki ludowej we Wdzydzach (Kaszubski Park Etnograficzny). Obecny kościół murowany pod wezwaniem św. Barbary wzniesiono w 1916 r., wpisany jest do rejestru zabytków. W 1310 r. Swornegacie wraz z całym Pomorzem, dostały się pod panowanie krzyżackie. W 1330 r. powstało tu wójtostwo krzyżackie. W 1382 r. komtur tucholski Heinrich von Bullendorf nadał ziemię folwarczną nowym osadnikom.

W 1466 r. Swornegacie znalazły się w granicach Prus Królewskich, administracyjnie należały do województwa pomorskiego, wcielone zostały do tzw. klucza kosobudzkiego. W 1890 r. Swornegacie należały do powiatu chojnickiego, w tym czasie wieś posiadała agenturę poczty, 3 – klasową szkołę, w której 2 nauczycieli nauczało 190 uczniów. Wiek XIX to czasy pruskiego panowania. W styczniu 1920 r. Swornegacie wraz z ziemią chojnicką znalazły się w granicach państwa polskiego. W tym czasie przeważająca część mieszkańców wsi zajmowała się rybołówstwem i łowiectwem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 33. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie, na pierwszym planie zabudowa ulicy Mestwina, widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącieckiego

Ilustracja 34. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie od strony południowej - w tle widoczne Jezioro Witoczno. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 35. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie z widokiem na most drogowy nad Brdą i Jezioro Karsieńskie, u dołu zabudowa ulicy Mestwina. Widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 36. Swornegacie Lata 1925-1935. Ulica Mestwina od strony "Koziego Mostku" nad Brdą. Zdjęcie zrobiono z ulicy Międzymostowej. Jasny budynek to ul. Mestwina nr 20, kolejny to nr 18 (plebania), pomiędzy plebanią a kościołem p/w św. Barbary widoczny "stary" drewniany kościółek, który został przeniesiony do Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich. Źródło: Fotopolska.

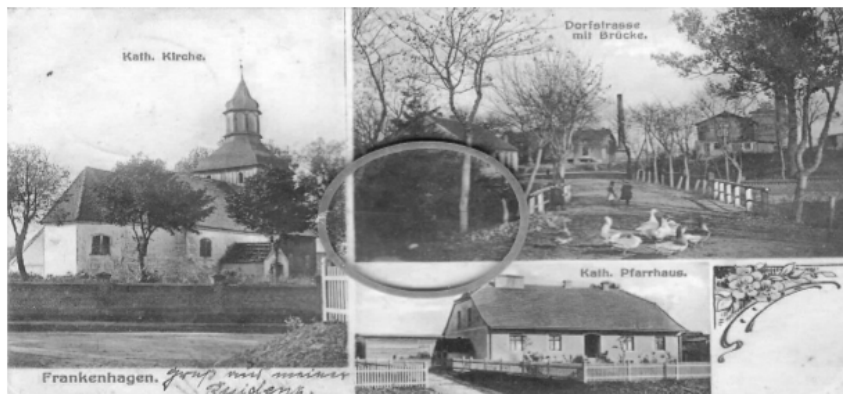
GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

W okresie międzywojennym we wsi istniała dobrze zorganizowana sieć handlowa i usługowa. W latach 50. XX w. wieś Swornegacie zostały włączone do gminy Konarzyny. 15 maja 1975 r. wieś wróciła na terytorium gminy chojnickiej. Wieś o wielowiekowej historii, tradycji łowieckiej i rybackiej przekształciła się całkowicie w miejscowość turystyczną. Swornegacie są położone na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego, nad rzeką Brdą i Jeziorem Karsieńskim, sąsiadują z Parkiem Narodowym Bory Tucholskie. Przepływająca przez wieś rzeka Brda i bezpośrednie sąsiedztwo jezior sprzyja organizowaniu spływów kajakowych i uprawianiu innych sportów wodnych, rozwinęła się agroturystyka. Teren działania sołectwa Swornegacie obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Swornegacie, Chociński Młyn, Drzewicz, Kamionka, Kokoszka, Małe Swornegacie, Małe Zanie, Owink, Płesno, Sepiot, Śluza, Wączos, Wielkie Zanie, Zbrzyca.

Silno

Wieś sołecka licząca 993 mieszkańców (dane z 2021 r.), położona w województwie pomorskim, w powiecie chojnickim, w gminie Chojnice przy linii kolejowej Chojnice-Tuchola (stacja kolejowa PKP „Silno”) i przy trasie drogi wojewódzkiej nr 240. Silno początkowo należało do Księstwa Pomorskiego, od 1308 r. do Państwa Zakonnego. W 1358 r. komtur Człuchowski Henryk von Thaba wystawia dokument młynarzowi dotyczący młyna. Dyplom lokacyjny dla wsi został wystawiony w połowie XIV w., wówczas wieś liczyła 61 łanów i była lokowana na prawie chełmińskim.

Silno w latach 1466-1772 należało do Polski. Po 1466 r. wieś była własnością królewską, wówczas znajdowała się w starostwie tucholskim, następnie do 1920 r. należała do Prus / Rzeszy Niemieckiej, w latach 1920-1939 – do Polski, po 1945 r. – ponownie do Polski.

Ilustracja 37. Silno. Lata 1900-1910. Widokówka. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Silno to jedna z pierwszych miejscowości, do których Krzyżacy sprowadzili w XV w. kolonistów z Dolnej Saksonii. Jest najstarszą osadą Kosznajderii, początkowo została ogłoszona jej stolicą, później stolicę „przeniesiono” do pobliskiego Ostrowitego. Przez wieki Silno funkcjonowało pod nazwą niemiecką Frankenhagen. W czasie potopu szwedzkiego zginęła większa część ludności, co przyczyniło się do zubożenia wsi. W I połowie XVI w. pojawili się w miejscowości zagrodnicy i chałupnicy. Po 1945 r. zmieniła się struktura etniczna ludności Silna. Kosznajdrzy zostali deportowani. Wielu ich potomków do dziś mieszka w okolicy wsi. Miejsce Kosznajdrów po 1945 r. zajęli Polacy, którzy migrowali z terenów Polski wschodniej i południowej. W obszarze wsi znajduje się dwór z 1923 r., wpisany do rejestru zabytków.

Zbeniny

Wieś sołecka licząca 384 mieszkańców (dane z 2021 r.). Wzmiankowana w 1357 r. jako Sbynyn, Sbennym, Sbinim, w 1570 r. Bienin. Była własnością rycerską na prawie chełmińskim. W 1357 r. stanowi kompleks dóbr w komturstwie człuchowskim, z którego wydzielono Kłodawę, Krojanty, Małe Zbeniny i Wielkie Zbeniny. W Zbeninach zlokalizowany jest dwór, który do 2006 r. był własnością gminy – obecnie stanowi własność prywatną. Pałac o cechach klasycystycznych zbudowany został w 1857 r., rozbudowany w 1926 r., dla rodziny Chrzanowskich. W latach 1975–1998 wieś Zbeniny położona była w województwie bydgoskim. Obecnie administracyjnie należy do województwa pomorskiego, gminy Chojnice.

Chociński Młyn

Chociński Młyn, mała osada leśna, wieś kaszubska (*Chòcyńsczi Młin*) będąca częścią składową sołectwa Swornegacie, położony na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego, przy trasie drogi wojewódzkiej nr 236. Nazwa miejscowości wywodzi się od dawnego tartaku i młyna, którego historia sięga najprawdopodobniej XVI w. Pierwsze wzmianki o nim pochodzą z XVIII – wiecznych dokumentów. Do dnia dzisiejszego zachowały się fragmenty zabudowań nad rzeką Chociną - pozostałość drewnianego tartaku, z kołem podsiębiernym oraz zniszczony układ przepustów i nastawnica. Chociński Młyn należy do sołectwa Swornegacie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Ciechocin**

Ciechocin (niem. Deutsch Cekzin) - wieś położona nad jeziorem Ciechocińskim. Rodowodem sięga czasów książąt pomorskich. Mieszkańcy funkcjonowali w oparciu o prawo polskie. Pierwsze datowanie przypada na 1338 r, wymieniana jest jako osada. Komtur tucholski Dietrich von Lichtenheim założył w tym miejscu w 1342 r. wieś chłopską na prawie chełmińskim. Nowe prawo nadawało tamtejszemu sołtysowi 5 włók. Po zawarciu pokoju toruńskiego w 1466 r. Ciechocin był wsią królewską w starostwie tucholskim. Wieś rozbudowywała się na planie owalnicy. Ciechocin i sąsiednie Ostrowite położone są w centrum Kosznejderii.

Ilustracja 38. Ciechocin. Lata 1900 – 1910. Źródło: Fotopolska.

Nowy Dwór, Cöldanki

Nowy Dwór – wieś utworzona w 1908 r. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska rodu Nowodworskich herbu Nałęcz. Ostatni właściciel majątku Nowodworskich – Heidin – sprzedał go komisji kolonizacyjnej i wyemigrował do Niemiec. W latach 1975 – 1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa bydgoskiego. Od 1999 r. znajduje się w granicach województwa pomorskiego. Wieś stanowi sołectwo gminy Chojnice; Nowy Dwór - Cöldanki. Cöldanki – stara kaszubska wieś, obecnie osada, jest częścią składową sołectwa Nowy Dwór-Cöldanki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Doręgowice**

Doręgowice (niem. Döringsdorf), wieś położona w południowo – zachodniej części gminy Chojnice, powstała w XVI w. W starodrukach pierwsze wzmianki o wsi pojawiają się w 1339 r., jako prywatnej wsi szlacheckiej. Początkowo właścicielami wsi byli rycerze, od 1570 r. stała się własnością znanej na Pomorzu rodziny Doręgowskich. Rodzina Doręgowskich ufundowała w Doręgowicach kościół filialny, zburzony przez Krzyżaków w 1519 r. W jego miejscu wzniesiono kościół drewniany, który został przeniesiony przez Jezuitów (będących wówczas właścicielami wsi) do Chojnic ok. 1640 r., kościół został zniszczony przez pożar. Pozostałością po dobrach kościelnych w Doręgowicach jest zachowana w centrum wsi kapliczka.

Ilustracja 39. Doręgowice, restauracja i główna ulica, 1910 r. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**Drzewicz**

Drzewicz (*kaszb. Drzewicz, niem. Drewitz*), leśna osada kaszubska będąca częścią składową sołectwa Swornegacie. Położony jest między jeziorami: Łąckim i Dybrzyk, na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego, w bezpośrednim sąsiedztwie Parku Narodowego Bory Tucholskie. Według legendy w lipcu 1810 r. podczas przeprawy przez Brdę, pod lipą (znajdującą się nieopodal obecnego pola namiotowego w Drzewiczu – zwaną później Lipą Napoleona) odpoczywał Napoleon Bonaparte. Obecnie lipa nie istnieje. Obecność cesarza upamiętnia tablica umiejscowiona na pobliskim drzewie i głaz pamiątkowy.

Lichnowy

Lichnowy to wieś włościańska, wzmiankowana w 1338 r. W 1363 r. Krzyżacy nadali nowy przywilej sołtysowi Górcie Bosilburg wraz ze starym przywilejem wsi. Należy przypuszczać, że wieś istniała dużo wcześniej. Została spalona przez Krzyżaków, następnie nadano jej nowy przywilej na prawie niemieckim. Wieś położona na południowo – wschodnim krańcu ziemi kaszubskiej. W czasach panowania książąt pomorskich zamieszkała przez Słowian pomorskich, zwanych Kaszubami. Nazwa wsi ustaliła się dopiero w tzw. okresie polskim. Miała brzmienie w liczbie pojedynczej, Lichnowo. W okresie pruskim – w liczbie mnogiej.

Ilustracja 40. Lichnowy. Lata 1900-1910, ulica w centrum wsi. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

W okresie panowania krzyżackiego wieś należała do komturstwa tucholskiego, po 1466 do 1772 r. (w okresie polskim) – do starostwa tucholskiego. W XVII w. w Lichnowach działa szkoła parafialna. W 1772 r. w wyniku I rozbioru Polski Lichnowy zostały zajęte przez władze pruskie, w 1773 r. weszły w skład nowo utworzonego powiatu chojnickiego w prowincji Prusy Zachodnie. Zależność od Prus trwała przez 148 lat, w tym okresie znacząco zaznaczyły się wpływy ludności pochodzenia niemieckiego. Na terenie wsi Lichnowy, Sławęcin, Ostrowite, Silno, Ciechocin, Ogorzeliny i wielu innych, ludność pochodzenia niemieckiego stanowiła większość.

Ilustracja 41. Lichnowy. Lata 1900-1910, szkoła katolicka i sklep. Źródło: Fotopolska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 42. Lichnowy 1910 r. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 43. Lichnowy. Kościół, gospoda Schreibera, szkoła. Ok. 1910 r. Wyd. J. Heyn & Sohne, Chojnice.
Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święckiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

W latach 1920 – 1939, do czasu wybuchu II wojny światowej Lichnowy należały do Polski w ramach powiatu chojnickiego i województwa pomorskiego. Wieś nadal zamieszkiwana była głównie przez ludność pochodzenia niemieckiego. W Lichnowach w tym okresie funkcjonowała Szkoła Powszechna z niemieckim językiem wykładowym. Język polski był językiem dodatkowym. W 1939 r. Lichnowy, podobnie jak cała ziemia pomorska zostały ponownie włączone do Niemiec. Po II wojnie światowej opuszczone poniemieckie gospodarstwa zostały podzielone na gospodarstwa o powierzchni około 8 hektarów w ramach Reformy Rolnej. Z obszarów dużych gospodarstw rolnych utworzono Państwowe Gospodarstwa Rolne. Lichnowy zostały włączone do powiatu chojnickiego w ramach województwa bydgoskiego. Po reformie administracyjnej kraju od 1999 r. Lichnowy należą do województwa pomorskiego, stanowią sołectwo gminy Chojnice. Teren działania sołectwa Lichnowy obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Lichnowy, Lichnowy Pierwsze, Lichnowy Drugie.

Granowo

Wieś wzmiankowana w 1347 r. oraz w 1356 r., kiedy to Zygfryd von Gerlachsheim potwierdza sołtysowi Janowi stary przywilej i daje mu nowy przywilej na prawie chełmińskim. W 1570 r. lustracja starostwa tucholskiego wykazała 25 włók osiadłych. Następna lustracja z 1660 r. stanowi wieś niemiecką, w 1880 r. wieś liczy 2053 morgi i 28 domów. Po II wojnie światowej wieś zamieszkała głównie przez ludność napływową. W 1952 r. w okresie nasilonej przymusowej kolektywizacji utworzono w Granowie Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną, która funkcjonuje do dziś pod nazwą – Rolniczy Kombinat Spółdzielczy w Granowie.

Gockowice, Objezierze

Wieś Gockowice (niem. Götzendorf), położona jest na terenie gminy Chojnice nad Jeziorem Gockowickim. Dzieje miejscowości Gockowice sięgają 1354 r. – wtedy to mistrz krzyżacki Winryk von Kniprode nadaje uczciwemu „Gotzen i potomkom włók 15 we wsi Gotzin na własność za co powinien pełnić obowiązki i służbę”. Osada miała formalny status dóbr rycerskich w komturstwie człuchowskim państwa zakonnego. Od 1466 r. Gockowice były dobrami prywatnymi w powiecie człuchowskim I Rzeczypospolitej. Po II rozbiorze Polski w 1772 r. Gockowice weszły w skład Królestwa Prus. Posiadały status dóbr rycerskich (Rittergut), administracyjnie były prywatnym obszarem dworskim (Gutsbezirk). Na początku XX w. wieś Gockowice została nabyta przez Komisję Kolonizacyjną, która sprowadziła do niej niemieckich osadników. W wyniku ustaleń traktatu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

wersalskiego Gockowice i Objezierze znalazły się w granicach Polski. W latach 1975–1998 miejscowości administracyjnie należały do województwa bydgoskiego, od 1999 r. – do województwa pomorskiego. Objezierze leży w południowo – wschodniej, rolniczej części gminy Chojnice, nad jeziorem Wysockim. Gockowice stanowią wraz z wsią Objezierze sołectwo gminy Chojnice: Gockowice-Objezierze.

Kopernica

Wieś sołecka gminy Chojnice, do której należą wsie: Kopernica, Babilon, Borne, Styporc. Pod względem liczebności mieszkańców jest to najmniejsze sołectwo w gminie (liczące 64 mieszkańców, dane z XII 2019 r.). Osada Kopernica (dawna nazwa Kupfermuhle) pod koniec XVIII w., była osadą młyńską z młynem zbożowym i tartakiem wodnym. Do dziś zachował się fragmentarycznie cmentarz założony w połowie XIX w. Pod koniec XX w. osada przekształciła się w niewielką osadę leśną z leśniczówką oraz domami mieszkalnymi pracowników.

Babilon

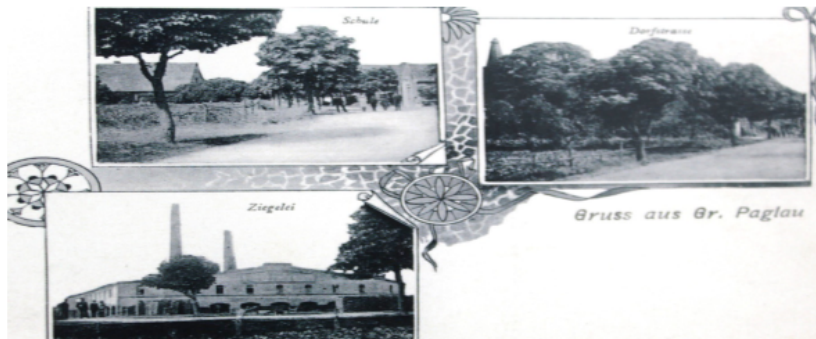
Osada w sołectwie Kopernica gminy Chojnice. W Babilonie znajduje się budynek dawnej straży granicznej. W 1920 r. po przekształceniu batalionów wartowniczych w Straż Graniczną przez Józefa Piłsudskiego, powstała placówka graniczna Babilon. Strażnicy mieli obowiązek zabezpieczania fragmentu zachodniej granicy z Niemcami. Odcinek ten oznaczony jest specjalnymi słupami kamiennymi od D-011 do D-047. Jest to około 12 – kilometrowy odcinek granicy, oparty głównie o drogę do Chojnic i rzekę Czerwoną Strugę. Losy byłej Strażnicy Granicznej w okresie okupacji są nieznane. W latach 1956 – 1992 mieściła się w tym budynku placówka leśnictwa i ośrodek wczasowy. W 1997 r. został zakupiony przez obecnych właścicieli. Teren działania sołectwa Kopernica obejmuje obszar i mieszkańców miejscowości: Kopernica, Babilon, Borne, Styporc.

Pawłowo

Wieś sołecka gminy Chojnice licząca 993 mieszkańców (dane z 2021 r.), położona przy trasie drogi wojewódzkiej nr 240. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1352 r., z niemieckiego Gross Paglau (Paulow); były to dobra rycerskie z kościołem filialnym. W 1398 r. w wykazie archiwum parafialnym Pawłowo zapisano jako filię Nowej Cerkwi, objętą wykazem opłat rzymskich. W 1867 r. według spisu ludu Furmana w Pawłowie (szlacheckim) istniała szkoła ewangelicka. W latach 1975–1998 miejscowość

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

administracyjnie należała do województwa bydgoskiego. Od 1999 r. Pawłowo należy do województwa pomorskiego, stanowi sołectwo gminy Chojnice.

Ilustracja 44. Pawłowo. Szkoła, główna ulica, cegielnia. 1905 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świąćckiego.

Sławęcín

Wieś sołecka gminy Chojnice licząca 535 mieszkańców (dane z 2021 r.). Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1368 r.(przywilej z 1368 r.). Do 1945 r. wieś zamieszkała głównie przez Kosznejdrów. Po II wojnie światowej miejsce wysiedlonej ludności zajęli repatrianci z dawnych ziem polskich z kresów i z innych rejonów Polski. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa bydgoskiego. Od 1999 r. Sławęcín należy do województwa pomorskiego, stanowi sołectwo gminy Chojnice.

Ilustracja 45. Sławęcín. Kościół, szkoła, mleczarnia, gospoda Josefa Schulza. ok. 1910 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świąćckiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**IV. GMINA CHOJNICE – OBOWIĄZUJĄCE CELE I ZAMIERZENIA****IV.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO (SRWP) 2030**

Na potrzeby opracowania SRWP 2030, w województwie określone zostały cztery subregiony: chojnicki (obejmujący powiaty: chojnicki, człuchowski i kościerski), słupski (bytowski, lęborski, słupski i miasto Słupsk), nadwiślański (kwidzyński, malborski, starogardzki, sztumski oraz tczewski) i metropolitalny (Gdańsk, Gdynia i Sopot oraz powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki i wejherowski).

SRWP zakłada, że rozwój województwa pomorskiego w perspektywie 2030 roku będzie kształtowany przez trzy główne „megatrendy” które stanowią osie modelowanych scenariuszy:

1. Bezpieczeństwo klimatyczne,
2. Postęp technologiczny,
3. Zmiany demograficzne.

Ważnym celem strategicznym województwa pomorskiego jest zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze środowiskowym, energetycznym, zdrowotnym i cyfrowym. „Szczególnej dbałości wymaga zachowanie różnorodności środowiska przyrodniczego oraz ograniczanie presji społeczno-gospodarczej człowieka na środowisko i klimat, a także adaptacja regionu do przewidywanych, negatywnych konsekwencji jego zmian”. Do najważniejszych celów operacyjnych zalicza się:

1. Bezpieczeństwo środowiskowe,
2. Bezpieczeństwo energetyczne,
3. Bezpieczeństwo zdrowotne,
4. Bezpieczeństwo cyfrowe.

Budowanie otwartej wspólnoty regionalnej jest kolejnym istotnym celem strategicznym dla przedmiotowego obszaru. Silna wspólnota regionalna cechuje się aktywnością, otwartością, przyjazną komunikacją międzyludzką, wrażliwością społeczną oraz zdolnością do samoorganizacji. Ważnym aspektem budowania wspólnoty będzie wykorzystanie dziedzictwa (ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego) i tradycji Pomorza oraz działania rozwijające świadomość mieszkańców w takich kluczowych dla regionu obszarach, jak: aktywność obywatelska, udział w kulturze, ochrona środowiska i klimatu, promocja zdrowego trybu życia, racjonalne zachowania komunikacyjne, cyfryzacja czy przedsiębiorczość. „Wyróżnikiem województwa pomorskiego jest bogactwo różnorodności – przede wszystkim w wymiarze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

kulturowym, etnicznym, historycznym i społecznym. Bazą do budowania kapitału społecznego powinna być zatem otwartość, wynikająca w szczególności z tożsamości regionalnej i lokalnej, czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji kresowych, morskich, historycznych i solidarnościowych. Swoistą marką Pomorza jest także zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich”.

Kluczowym elementem procesu wzmacniania kapitału społecznego regionu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego oraz realizacja kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznych w sposób integrujący społeczności lokalne.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg. PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 2030:

- Kształtowanie struktur sieci osadniczej zgodnie z wymogami ładu przestrzennego,
- Kształtowanie wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego,
- Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie,
- Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym (m.in. tworzenie parków kulturowych jako produktu turystycznego).

Wymiar terytorialny polityki regionalnej Samorządu Województwa Pomorskiego w perspektywie 2030 r. charakteryzuje włączanie w procesy rozwojowe obszarów słabszych gospodarczo (przede wszystkim obszarów wiejskich i małych miast), o niższym poziomie rozwoju i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe, a z drugiej, wspieranie ośrodków wzrostu (miast dużych i średnich) w ich zdolności do wywierania korzystnego wpływu na otoczenie. Wymiar terytorialny strategii jest narzędziem świadomego stymulowania procesów rozwojowych na różnych obszarach regionu, pozwalając skutecznie osiągać cele rozwojowe określone w SRWP 2030. Między innymi oznacza to, z jednej strony, wspieranie konkurencyjności ośrodków miejskich w ich zdolności do generowania korzystnego oddziaływania na otoczenie funkcjonalne i cały region, z drugiej włączanie w procesy rozwojowe obszarów o niższym poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego czy określonych barierach i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego (PZPWP 2030) do modelowych struktur funkcjonalno-przestrzennych województwa o szczególnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych zalicza się obszary wielofunkcyjnej strefy: Światowy Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie oraz Kaszubski Park Krajobrazowy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**IV. II. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO 2030**

Jednym z kierunków polityki przestrzennego zagospodarowania województwa jest ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym. W PZPWP 2030 określone są priorytety polityki zagospodarowania tego obszaru:

- Zachowaniu, ochronie tożsamości historyczno-kulturowej oraz promocji zasobów i walorów kulturowych województwa, a w szczególności obiektów zabytkowych i założeń przestrzennych,
- Rewaloryzacji zdegradowanych przestrzeni o bogatej tradycji historycznej oraz obiektów zabytkowych,
- Rozwijaniu i promowaniu szlaków kulturowych ukształtowanych w oparciu o zasoby kulturowe.

Zasady zagospodarowania przestrzennego, określające sposób realizacji kierunku:

- Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych,
- Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej stanowiących dominanty architektoniczne,
- Zasada ochrony dziedzictwa archeologicznego i udostępniania stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową dla celów dydaktycznych, naukowych i turystycznych, poprzez np. tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego,
- Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej,
- Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Zasada stosowania tradycyjnych dla poszczególnych części regionu form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych),
- Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego in situ, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych,
- Zasada obejmowania ochroną planistyczną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków oraz wartościowych obiektów historyczno-kulturowych nie objętych dotychczas żadną prawną formą ochrony,
- Zasada określania w treści studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, obszarów i obiektów o wysokich wartościach kulturowych, proponowanych w Planie do objęcia ochroną w postaci pomników historii i parków kulturowych. Brak woli określenia tych obszarów wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

W/w zasadom powinny towarzyszyć następujące działania:

- Utrzymanie w dobrym stanie zasobów dziedzictwa kulturowego objętych ochroną konserwatorską prawną (rejestr zabytków) oraz ustawową (ewidencja zabytków), w szczególności zabytkowych układów urbanistycznych, urbanistyczno-krajobrazowych i ruralistycznych oraz licznych zamków, zespołów pałacowo-parkowych, dworskich, kościołów i założeń klasztornych, obiektów budownictwa przemysłowego i obronnego, obiektów militarnych i fortyfikacyjnych,
- Kompleksowa odnowa i rewitalizacja definiujących tożsamość regionu zdegradowanych zabytkowych założeń przestrzennych obszarów historycznych, obiektów i zespołów zabytkowych (zwłaszcza zespołów pałacowo-parkowych i dworskich), historycznych (zwłaszcza średniowiecznych) układów ruralistycznych, zarówno wpisanych do rejestru, jak i uwzględnionych w ewidencji zabytków oraz pozostających poza nimi, z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich oraz lokalnego charakteru zabudowy,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Zachowanie, odtwarzanie dawnych układów terenów zielonych: cmentarzy historycznych, alei, szpalerów, założeń parkowych,
- Sporządzenie audytu krajobrazowego województwa pomorskiego, w tym określenie m.in. krajobrazów priorytetowych oraz wniosków i rekomendacji m.in. w zakresie określenia stref przekształceń krajobrazu, stref ochrony krajobrazu (np. ochrony przedpola ekspozycji zabytkowych miast i wsi) i stref szczególnej ochrony krajobrazowej,
- Zachowanie i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc kaźni, wydarzeń oraz walk historycznych (...),
- Dążenie do uznania za pomniki historii zabytków nieruchomych o ponadregionalnym znaczeniu, wysokich wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mających znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturowego, utrwalonych w świadomości społecznej i stanowiących źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń (...),
- Eliminowanie funkcji użytkowych obniżających wartości historyczne obiektów zabytkowych oraz obiektów kolidujących z walorami kulturowymi obszarów zabytkowych,
- Wzmacnianie istniejących oraz nadawanie (w sposób nieumniejszający ich wartości kulturowej) obiektom zabytkowym nieużytkowanym nowych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych w celu efektywnego i racjonalnego gospodarowania zasobami dziedzictwa kulturowego, podnoszenia atrakcyjności poszczególnych obszarów oraz tworzenia miejsc pracy,
- Realizacja obiektów o charakterze wystawienniczym, muzealnym, jak również skansenów (np. Żuław w m. Drewnica lub Żuławki), służących zachowaniu, ochronie i promocji dziedzictwa kulturowego regionu,
- Identyfikowanie dóbr kultury współczesnej w oparciu o: samorządy gminne W„A” 1) kryteria obligatoryjne:
 - a) obiekt niebędący zabytkiem,
 - b) obiekt jest uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń,
 - c) obiekt posiada wysokie wartości artystyczne lub historyczne,
 - d) obiekt powstał po 1945 r.;2) kryteria dodatkowe:
 - a) unikatowość – np. jedyny obiekt zachowany w formie pierwotnej,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- b) nowatorstwo – zarówno w kontekście rozwiązań architektonicznych, technicznych, jak i materiałowych,
- c) symboliczność – symbol dla mieszkańców i przyjezdnych,
- d) uznanie – obiekt otrzymał nagrody, wyróżnienia,
- e) próba czasu - zachowanie walorów przestrzennych i estetycznych pomimo degradacji, będącej efektem technicznego zużycia lub zaniedbania zarządcy, lub też spontanicznego rozwoju zagospodarowania terenów przyległych.
- Wpisanie najcenniejszych obiektów, zespołów zabudowy i układów przestrzennych stanowiących dobra kultury współczesnej do rejestru zabytków, w celu objęcia ich ochroną konserwatorską.

Jednym z kierunków polityki przestrzennego zagospodarowania województwa pomorskiego jest wykorzystanie potencjału rozwojowego związanego ze szczególnymi walorami przyrodniczo-kulturowymi i krajobrazowymi. W celu realizacji tego kierunku polityki w rejonie gminy Chojnice postuluje się podejmowanie działań „dla powiększenia powierzchni Parku Narodowego „Bory Tucholskie” w kierunku południowym i wschodnim, zgodnie z dokumentacją do Planu Ochrony Parku, w celu utrzymania i zwiększenia spójności przestrzennej obszaru chronionego i realizacji wszystkich celów ochrony ekosystemów, wyznaczonych w tym Planie”. W przedmiotowym zakresie utworzono m.in. Centrum Edukacji Przyrodniczej Parku Narodowego Bory Tucholskie w Chocińskim Młynie”.

IV.III. STRATEGIA ROZWOJU GMINY CHOJNICE NA LATA 2021 – 2030

Celem polityki strategii rozwoju gminy jest wykorzystanie kapitału lokalnego: kapitału ludzkiego, zasobów kulturowych, historycznych i naturalnych gminy. Przedmiotowa Strategia jest dokumentem wskazującym kierunki rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego.

W dniu 29 grudnia 2021 r. Rada Gminy w Chojnicach podjęła Uchwałę nr XXX/522/2021 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Chojnice na lata 2021-2030. Przyjęta Strategia jest spójna z wizją, celem i kierunkami rozwoju powiatu chojnickiego określonymi w dokumencie „Strategia Rozwoju Powiatu Chojnickiego do roku 2030” z grudnia 2022 roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Podstawą diagnozy stanu gminy była analiza SWOT. Do zdefiniowanych silnych stron zjawisk na które ma wpływ samorząd gminy zaliczono m.in. takie aspekty, jak:

- Wzrastająca liczba ludności – wzrost w ostatniej dekadzie o około 12%,
- Wysoki udział osób zadowolonych z zamieszkiwania gminy -blisko 95% pozytywnie ocenia gminę jako miejsce do życia, co świadczy o jej atrakcyjności,
- Silne poczucie tożsamości regionalnej i lokalnej wśród mieszkańców i wysokie więzi społeczne,
- Bogactwo kultury lokalnej - kultura kaszubska i tradycje - północna części gminy Chojnice wchodzi w skład regionu kulturowego Kaszub,
- Dostępność ścieżek rowerowych, ich promocja i stały rozwój – np. system szlaków rowerowych „Kaszubska Marszruta”,
- Bogactwo środowiska przyrodniczego (występowanie wszystkich możliwych form ochrony przyrody) – położenie w Borach Tucholskich, obecność Parku Narodowego oraz Światowego Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”, Zaborski Park Krajobrazowy, liczne jeziora polodowcowe (m.in. Charzykowskie, Karsiańskie, Łowne, Ostrowite, Płesno),
- Potencjał do rozwoju turystyki i rekreacji w szczególności w północnej części gminy – m.in. miejscowość Charzykowy będąca kolebką polskiego żeglarstwa oraz obecność jeziora Charzykowskiego oraz jeziora Karsiańskiego, a także Szlak Brdy – szlak kajakowy,
- Wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców – 89,2% ocenia dobrze lub bardzo dobrze poczucie bezpieczeństwa.

słabe strony:

- Starzejące się społeczeństwo – wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym o 3,8 pp. w ostatniej dekadzie (obecnie 16,1%),
- Niewystarczająca promocja gminy oraz jej oferty, zabytków, kultury i potencjałów – istotne jest stworzenie oferty czasu wolnego, szeroka promocja oraz organizacja imprez masowych, markowych, cyklicznych,
- Problem zaśmiecania gminy na który wpływ może mieć nadmierny ruch turystyczny.

szanse

- Przynależność do MOF (Miejski Obszar Funkcjonalny) Chojnice-Człuchów,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Bliskość miasta Chojnice jako ośrodka usługowo handlowego i zapewniającego miejsca prac,
- Przynależność gminy do LGD „Sandry Brdy” oraz LGR „Morenka”,
- Partnerstwo w ramach Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie,
- Obecność filii Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie gminy,
- Dostępność środków zewnętrznych.
-

zagrożenia :

- Peryferyjne położenie na terytorium województwa – mniejsza dostępność komunikacyjna i transportowa,
- Przekierowanie kierunków gospodarczych z uwagi na obecność terenów objętych formami ochrony przyrody.

W strategii opracowano dla Gminy Chojnice następujące cele:

- W wymiarze gospodarczym – budowa silnej gospodarki w Gminie Chojnice.
- W wymiarze przestrzennym – nowoczesna infrastruktura publiczna, przyjazna mieszkańcom przestrzeń publiczna oraz ochrona środowiska naturalnego.
- W wymiarze społecznym - Sprawny system usług i gminnych polityk publicznych oraz Samorząd bliżej obywatela.

W przedmiotowym opracowaniu wyznaczono kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Podkreślono między innymi, że turystyka jest kluczowym elementem budującym rozpoznawalność gminy, kreującym jej atrakcyjność osiedleńczą, czynnikiem wpływającym na rynek pracy. Zaakcentowano znaczenie Kaszubskiej Marszruty oraz przede wszystkim Parku Narodowego „Bory Tucholskie” dla rozwoju rangi turystyki w regionie. Sugeruje się wzmacnianie funkcji marketingowej Gminy Chojnice poprzez jej promocję, istotnej z perspektywy atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej.

Wizję przyszłości gminy w planowaniu strategicznym przyjęto w następującej formie:

„W 2030 roku Gmina Chojnice będzie zapewniać mieszkańcom wysoki standard jakości życia w optymalnych warunkach ekologicznych. Stabilny i trwały wzrost gospodarczy, oparty na unikatowej ofercie turystycznej, będzie realizowany przy zachowaniu zasad

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zrównoważonego rozwoju. Mieszkańcy i ich organizacje będą się aktywnie angażować w działania na rzecz lokalnej wspólnoty”.

**IV.IV. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY CHOJNICE**

Polityka przestrzenna gminy realizuje się na podstawie ustaleń opracowanych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (uchwała nr. XXV/417/2017 Rady Gminy w Chojnicach z dnia 9 sierpnia 2017 r.). Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię dla polityki przestrzennej gminy. Zgodnie z obowiązującą ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dokument studium uwarunkowań pozwala gminie na określenie zasad rozwoju przestrzennego w jej granicach administracyjnych. Ustalenia określone w studium stanowią wykładnię dla działań koordynacyjnych w zakresie gospodarowania przestrzenią, w tym dla planów miejscowych sporządzanych dla terenów gminy. Zważywszy na przedmiot opracowania ważnym punktem omawianego studium są proponowane kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów. Wyznaczone zostały obszary kontynuacji zabudowy, obszary rozwoju zabudowy, obszary przestrzeni chronionej. Zgodnie z zaleceniem autorów opracowania Studium w planach miejscowych uwzględniać należy lokalne i ponadlokalne uwarunkowania przyrodnicze oraz wartości środowiska kulturowego. Istniejące zagospodarowanie i zabudowa powinny podlegać przekształceniom w celu poprawy warunków życia, poziomu estetyki, w terenach określonych w Studium jako „granice obszaru możliwego docelowego zainwestowania”. „Skala nowej zabudowy winna nawiązywać do tradycyjnych form budownictwa regionalnego, szczególnie ważne jest przeprowadzenie wyprzedzających studiów krajobrazowych i historyczno-kulturowych dla miejscowości wskazywanych w Studium jako „wartościowe układy ruralistyczne” „lub wsie wymagające prac studialnych ze względu na walory kulturowe. Plany miejscowe dla takich miejscowości powinny obejmować swoim zasięgiem nie tylko obszary planowanego zainwestowania ale także otaczające grunty rolne tworzące dla tych zespołów przedpole (np. w celu ustalenia ograniczeń lub nawet wykluczeń zabudowy).”

W omawianym dokumencie zostały wymienione obiekty i zespoły zabytków gminy Chojnice wpisane do rejestru zabytków. W okresie powstania dokumentu na terenie gminy Chojnice obowiązywała gminna ewidencja zabytków zgodnie z uchwałą Nr XIX/331/2016 Rady Gminy w Chojnicach z dnia 21 grudnia 2016r. w sprawie przyjęcia „Gminnego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Chojnice na lata 2016-2020". „Pojedyncze obiekty posiadające wartość historyczną, świadczące o kulturze regionu, ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegają ochronie zapisami ustaleń planów miejscowych oraz zapisami w: decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”.

W studium przyjęto ogólne zasady ochrony zasobów środowiska kulturowego:

Wartościowe układy przestrzenne wsi:

- Dot. wsi: Lichnowy, Sławęcin, Ostrowite, Ciechocin, Swornegacie oraz pozostałych Angowice, Doręgowice, Granowo, Krojanty, Lichnowy, Moszczenica, Nowa Cerkiew, Ogorzeliny, Silno, Kruszka, Lotyń, Niezychowice, Nowy Dwór, Pawłowo, Charzykowy, Powalki, Klawkowo, Cołdanki, Chojniczki, Raclawki, Zbeniny, Chociński Młyn, Ciechocin (folwark), Chojnaty, Czartołomie, Jarcewo, Klosnowo (osada przemysłowa i leśna), Pawłówko, Gockowice, Kłodawa, Objezierze,
- Przedmiotem ochrony są: historyczne podziały własnościowe, historyczny układ komunikacyjny, układ zabudowy w zagrodach, obiekty małej architektury oraz historyczna zieleń związana z zabudową i układem komunikacyjnym,
- W obrębie zabudowy zagrodowej obowiązuje wymóg zachowania historycznych zasad zagospodarowania,
- Ustala się wymóg ochrony historycznych rozgraniczeń nieruchomości,
- Zabytkowa zieleń wysoka w obrębie strefy wymaga ochrony,
- W planie miejscowym należy wyznaczyć strefę ochrony konserwatorskiej.

Wsie i zespoły o wysokich walorach ekspozycyjnych:

Dot. panoram wsi: Sławęcin, Ostrowite, Lichnowy, Silno.

W strefach otoczenia krajobrazowego, które obejmuje niezabudowane tereny rolnicze, obowiązuje:

- Zalecenie opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji przy lokalizacji nowych zespołów zabudowy,
- Ograniczenie wprowadzenia zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej do zabudowy stanowiącej kontynuację naturalnych kierunków rozwoju historycznego układu przestrzennego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Postuluje się rekultywację i restylizację struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków,
- W planie miejscowym należy wyznaczyć strefę ochrony konserwatorskiej.

Wsie, dla których proponuje się prace studialne ze względu na ich cenny układ przestrzenny lub wartościową historyczną zabudowę:

Dot. wsi: Swornegacie, Chociński Młyn, Charzykowy, Jarcewo, Zbeniny, Kłodawa, Krojanty, Nowa Cerkiew, Lotyń, Lichnowy, Niezychowice, Angowice, Silno, Moszczenica, Ciechocin, Ostrowite, Ogorzeliny, Sławęcin.

W opracowaniu studialnym należy wskazać przede wszystkim:

- Najbardziej wartościowe elementy wraz z uzasadnieniem historycznym i krajobrazowym,
- Ograniczenia, nakazy i zakazy w użytkowaniu i zagospodarowaniu terenów,
- Działania niezbędne dla zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- Możliwości wykorzystania obiektów i zespołów zabytkowych zgodnie z ich rangą.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chojnice w zagospodarowaniu terenów usytuowanych wokół zespołów ruralistycznych wskazujących do ochrony z zachowanym układem przestrzennym, ustala się „nakaz ochrony przedpoła ekspozycji i poprawy wyeksponowania m. in. poprzez ograniczenie wprowadzania zabudowy, zalesień, reklam wielkoformatowych i innych przekształceń, ochronę charakterystycznych akcentów i dominant, odtwarzanie wartościowych elementów zabytkowych i historycznych sylwet panoramicznych”. W omawianym dokumencie zapisano, że skutecznym narzędziem ochrony cennych walorów środowiska kulturowego jest plan miejscowy, stanowiący przepis lokalnego prawa miejscowego. Przy sporządzaniu planów miejscowych należy uwzględniać lokalizacje obszarów stref ochrony archeologicznej. Zasady zagospodarowania i ew. zabudowy oraz granice obiektów wymagają każdorazowo uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zasadniczymi kierunkami rozwoju w zakresie dziedzictwa kulturowego jest utrwalenie wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności oraz wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego i promocji województwa. W przedmiotowym studium wymieniono następujące kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego oraz krajobrazów odnoszące się do terenu gminy:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Pielęgnowanie walorów krajobrazów historycznych Borów Tucholskich,
- Ochrona tożsamości kulturowej miejsca (miejscowości, regionu) – objęcie ochroną obszarów zabudowy w sąsiedztwie wartościowych zespołów przestrzennych i ich dekompozycja przestrzenna, pozwalająca na wyeksponowanie wartościowych cech zespołów,
- Łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem architektonicznym, zachowanie i odtwarzanie dawnych układów i funkcji terenów zieleni wraz z infrastrukturą, rewaloryzację parków pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku,
- Kompleksowa rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich,
- Przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji,
- Ochrona i rewaloryzacja starych układów ruralistycznych oraz części wsi – decydujących o zachowaniu walorów krajobrazowych, eksponowanie wsi o wybitnych walorach krajobrazowych, rekompozycja, restylizacja oraz uporządkowanie zabudowy wsi,
- Zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych,
- Zachowanie i ochrona pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego,
- Zachowanie i ochrona grodzisk,
- Zachowanie i utworzenie warunków ekspozycji panoram widokowych z tras komunikacyjnych na szczególnie interesujące obiekty krajobrazowe (naturalne i architektoniczne),
- Rewaloryzacja zagospodarowania urządzonych punktów widokowych i ich otoczenia, uczytelnienie (odtworzenie) panoram widokowych i ochrona ekspozycji,
- Przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu,
- Likwidacja bądź neutralizacja widokowa wszelkich elementów obniżających walory krajobrazowe, likwidacja lub przebudowa obiektów substandardowych
- Likwidacja obiektów rekreacyjnych wzniesionych z naruszeniem przepisów prawa budowlanego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

W gminie Chojnice obowiązuje gminna ewidencja zabytków podlegająca aktualizacji oraz stanowiąca podstawę dla ochrony zabytków.

Z dniem 24.09.2023 r. weszła w życie ustawa z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy celem nowelizacji było uproszczenie, ujednolicenie i przyspieszenie procedur planistycznych. Powyższemu mają służyć nowe instytucje wprowadzone do ustawy z 27.03.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, takie jak plan ogólny, zintegrowany plan inwestycyjny czy postępowanie uproszczone w sprawie uchwalenia planu miejscowego. Nowelizacja wprowadza nowe rozwiązanie planistyczne (plan ogólny) w miejsce dotychczasowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Natomiast plan ogólny, zgodnie z art. 13a ust. 7 u.p.z.p., stanowi akt prawa miejscowego, co czyni jego postanowienia prawem powszechnie obowiązującym. Zgodnie z przepisami przejściowymi nowelizacji studia zachowają moc obowiązowania do dnia wejścia w życie planu ogólnego każdej gminy, jednak nie dłużej niż do 31.12.2025 r. W konsekwencji każda rada gminy do dnia 1.01.2026 r. ma czas na przyjęcie planów ogólnych na ich terenie. Po tej dacie, zgodnie z art. 59 ust. 3 nowelizacji, gmina bez uchwalonego planu ogólnego nie będzie mogła wydawać decyzji o warunkach zabudowy ani decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, o której mowa w art. 54 ust. 1 u.p.z.p.

Realizując postanowienia w/w ustawy Rada Gminy Chojnice w dniu 29 grudnia 2023 r. podjęła uchwałę Nr L/847/2023 w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego gminy Chojnice. W czerwcu 2024 r. Rada Gminy Chojnice podpisała (z firmą projektowo – doradcą Urban Consulting) umowę na sporządzenie Planu Ogólnego Gminy.

IV.V. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY CHOJNICE NA LATA 2019-2022 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2026

Gminny Program Ochrony Środowiska (POŚ) jest dokumentem strategicznym, opracowywanym na szczeblu gminnym, odnoszącym się do aspektów środowiskowych. POŚ zachowuje spójność z dokumentami o charakterze strategicznym obowiązującymi na szczeblu powiatowym i wojewódzkim. Dokument określa i systematyzuje działania środowiskowe, niezbędne do poprawy jakości życia mieszkańców i stanu środowiska na terenie gminy oraz przyczynia się do zapewnienia zrównoważonego rozwoju gminy. Program Ochrony Środowiska przyczynia się do realizacji założeń zawartych w Strategii Rozwoju Gminy Chojnice (na lata 2014-2025) poprzez poprawę stanu środowiska

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

przyrodniczego na terenie gminy Chojnice co ma bezpośrednie przełożenie na zwiększenie atrakcyjności gminy pod względem mieszkaniowym, komunalnym i turystycznym. POŚ dla gminy Chojnice opisuje najważniejsze zagadnienia związane z ochroną środowiska w kontekście Gminy, w tym: odnawialne źródła energii — energię wiatru, energię z biomasy i biogazu, geotermalną i słoneczną, analizę stanu środowiska przyrodniczego Gminy w zakresach: ochrony klimatu i jakości powietrza, zagrożenia hałasem, polami elektromagnetycznymi, gospodarowania wodami, gospodarki wodno — ściekowej, zasobów geologicznych i gleb, gospodarki odpadami i zapobieganiu ich powstawaniu, zasobów przyrodniczych jak szata roślinna, świat zwierząt, formy ochrony przyrody. W POŚ zapisano „Gmina Chojnice jest miejscem atrakcyjnym pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Istniejący potencjał turystyczny jest tutaj wykorzystywany, jednakże istotne jest w przyszłości utrzymywanie w dobrym stanie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz efektywna promocja Gminy Chojnice”.

Rada Gminy w Chojnicach przyjęła uchwałę nr IV/38/2019 dnia 28 lutego 2019 r. „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Chojnice na lata 2019-2022 z perspektywą do roku 2026”. W 2019 r. wykonano szereg działań inwestycyjnych obejmujących zapisy programu, takich jak np.:

- Zakończono i rozliczono projekt „Wspólnie dbamy o jakość powietrza w gminie Chojnice”,
- W ramach programu „Modernizacja źródeł ciepła w budynkach wielorodzinnych” dofinansowano wykonanie modernizacji 7 budynków,
- w 2019 roku wykonano 4,87 km dróg i przebudowano 0,29 km.,
- Wykonano ok. 7 km ścieżki rowerowej pomiędzy miejscowościami Niezychowice i Zamarte,
- Dofinansowano budowę 5 przydomowych oczyszczalni ścieków,
- Dofinansowano również demontaż, transport i utylizację azbestu (eternitu) – pokrycia dachowego. (Gmina posiada Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Chojnice, który opracowano w 2013 r. Celem programu było doprowadzenie do stopniowej eliminacji wyrobów zawierających azbest z otoczenia człowieka oraz ich bezpieczne i prawidłowe unieszkodliwienie.).

Na terenie Gminy Chojnice występują następujące obszarowe formy ochrony przyrody:

- **Park Narodowy „Bory Tucholskie”** (4 613,04 ha) – posiada bogatą florę i faunę, występuje w nim wiele gatunków roślin i zwierząt znajdujących się pod ścisłą

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

ochroną i posiadających kategorię zagrożenia. Priorytetowym zadaniem w ochronie przyrody jest zachowanie naturalnej specyfiki biocenotycznej jezior.

- **Rezerwat przyrody – Jezioro Małe Łowne** (37,83 ha.),
Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych roślinności charakterystycznej dla torfowisk przejściowych i wysokich borów bagiennych, wilgotnych oraz świeżych z występującymi tu gatunkami roślin chronionych i zagrożonych wyginięciem.
- **Tucholski Park Krajobrazowy** – tworzy zwarty system ekologiczny składający się na unikatowy, bardzo cenny obiekt przyrody, pretendujący do statusu rezerwatu biosfery. Przez teren parku przepływa rzeka Brda w swoim najatrakcyjniejszym odcinku doliny, otoczonej okazałymi dębami i lipami.
- **Zaborski Park Krajobrazowy** – (34.03 ha.), 60% powierzchni parku znajduje się w gminie Brusy, 40% w gminie Chojnice. W parku dominantami przestrzennymi są jeziora, strumienie, rzeki oraz bory sosnowe.

Obszary chronionego krajobrazu:

- **Chojnicko – Tucholski Obszar Chronionego Krajobrazu** (150 km².) – zlokalizowany na terenie Równiny Charzykowskiej, stanowi naturalny pomost ekologiczny łączący dwa ekosystemy: Park Narodowy „Bory Tucholskie” i Zaborski

Park Krajobrazowy. Posiada wysokie walory turystyczne – przez obszar przepływa rzeka Brda, występuje jezioro Trzemeszno i Zbiornik Myłof.

Obszary natura 2000:

- Las Wolność PLH220060,
- Czerwona Woda pod Babilonem PLH220056,
- Doliny Brdy i Chociny PLH220058,
- Sandr Brdy PLH220026,
- Bory Tucholskie PLB220009,
- Wielki Sandr Brdy PLB220001.

Na terenie obszaru Natura 2000 obowiązuje Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001. Program Ochrony Środowiska dla gminy Chojnice uwzględnia wszystkie zapisy wymienione w ww. zarządzeniu. Na terenie Parku Narodowego obowiązuje Rozporządzenie Ministra

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Środowiska z dnia 15 grudnia 2008 r., w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Narodowego „Bory Tucholskie” (poz. 1545).

IV.VI. WYKAZ MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

W prezentowanej tabeli zostały przedstawione miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w ujęciu chronologicznym, będącym kontynuacją wykazu z Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Chojnice na lata 2016 – 2020.

Lp.	UCHWAŁA RADY GMINY CHOJNICE	NAZWA I OBSZAR PLANU	ZAPIS O OCHRONIE
1	Nr. XXIII/386/2017 z dnia 18.05.2017 r.	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu dla funkcji usługowej w miejscowości Topole, obręb geodezyjny Niezychowice, gm. Chojnice.	Rozdz. 2. & 5. 1. Przeznaczenie terenu: teren zabudowy usługowej. Rozdz. 2. & 5. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: nie występuje potrzeba określania.
2	Nr. XXIII/387/2017 z dnia 18.05.2017 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geod. Ostrowite, miejscowość Nowe Ostrowite w gminie Chojnice	Rozdz. 2 § 7. 1. Obszar planu znajduje się poza ustanowionymi dotychczas strefami ochrony konserwatorskiej oraz poza strefami ochrony archeologicznej. 2. W obszarze planu nie występują obiekty chronione na podstawie przepisów ustawy z 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nie występują obiekty ani obszary wpisane do rejestru zabytków bądź do gminnej ewidencji zabytków. 3. Nakaz ochrony zachowanych elementów historycznego zespołu folwarku z dworem i parkiem, granice historycznego folwarku oraz historycznego parku pokazano na rysunku planu. Dla zespołu ustala się: 1) ochronie podlega zachowana historyczna bryła (proporcje, gabaryt) budynków gospodarczych dawnego folwarku i zachowanych elementów detalu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			architektonicznego– budynki oznaczone zostały na rysunku planu nr 1 i nr 2; nie dopuszcza ich nadbudowy; 2) ochronie podlega zachowany fragment bramy wjazdowej od strony północno-wschodniej, wskazany na rysunku planu; 3) ochronie podlega zachowana pozostałość parku, wskazana na rysunku planu; nakaz zachowania zieleni wysokiej , uzupełnienia założenia komponowaną zielenią urządzoną; 4) dopuszcza się odtworzenie zabudowy lub nową realizację w miejscu usytuowania historycznego budynku dworu (obiekt nie zachował się), parametry zabudowy zbliżone do historycznych, w nawiązaniu do formy znanej z przekazów ikonograficznych; 5) zagospodarowanie i uzupełniająca nowa zabudowa, w tym zasady sytuowania budynków winny nawiązywać do historycznej kompozycji zespołu folwarku.
3	Nr. XXIII/385/2017 z dnia 28.05.2017 r.	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w obrębach geodezyjnych Pawłowo, Raclawki i Silno, gm. Chojnice.	Rozdz. 2. § 6. 1. Zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemu komunikacji. Rozdz. 3. & 8. 2. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: a) zakaz realizacji przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, b) dopuszcza się realizację inwestycji mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko;
4	Nr. XXVII/435/2017 z dnia 2017.10.20	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miejscowości Topole obręb geodezyjny Nieżychowice gm. Chojnice	Rozdz. 2. & 6. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w granicach określonych na rysunku planu ustanawia się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego zespołu dworsko - parkowego z folwarkiem, w której obowiązują wymogi: a) zachowania, uczytelnienia

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			historycznego układu zespołu i zagospodarowania obszaru z możliwością przystosowania do współczesnych potrzeb; b) projektowania nowej zabudowy jako uzupełnienia i dopełnienia zabudowy historycznej z uwzględnieniem jej historycznego usytuowania, historycznych kierunków rozwoju, historycznych gabarytów oraz na zasadzie kontynuacji historycznej i regionalnej tradycji budowlanej; c) ograniczenia intensywności zabudowy, jej gabarytów i wysokości, zgodnie ze szczegółowymi zasadami zagospodarowania terenów, zawartymi w Rozdziale 3 dla danego terenu; d) zachowania istniejących podziałów geodezyjnych z dopuszczeniem scaleń w obrębie całego historycznego zespołu; e) umieszczania nie więcej niż jednego szyldu o powierzchni tablicy reklamowej, mierzonej w obrysie zewnętrznym, do 1 m², oraz jednej tablicy informacyjnej o powierzchni tej tablicy, mierzonej w obrysie zewnętrznym, do 1 m², dla każdej działalności gospodarczej prowadzonej na danym terenie; f) prowadzenia wszelkiej działalności inwestycyjnej z uwzględnieniem przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) budynek dworu znajdujący się w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu, należy objąć ochroną konserwatorską w zakresie historycznych: bryły budynku, kształtu dachu, dyspozycji ścian, formy architektonicznej, detalu architektonicznego, w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz tradycyjnych podziałów stolarki, materiałów budowlanych oraz kolorystyki -
--	--	--	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			wszelką działalność inwestycyjną należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 3) park podworski znajdujący się w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu, należy objąć ochroną konserwatorską w zakresie historycznych: rozplanowania, ukształtowania terenu, wysokiej zieleni w tym komponowanej (aleje, szpalery, nasadzenia graniczne, altany i inne formy komponowane), innych elementów zagospodarowania (nawierzchnie ścieżek i dojazdów, ogrodzenia, bramy i furtki, mała architektura etc.) - wszelką działalność inwestycyjną należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 4) budynki o wartościach historyczno – kulturowych w obrębie historycznego folwarku, oznaczone na rysunku planu, należy objąć ochroną konserwatorską w zakresie proporcji bryły, kształtu dachu oraz formy architektonicznej i zachowanego detalu architektonicznego; 5) ustala się ochronę starodrzewu zlokalizowanego poza obszarem parku podworskiego, oznaczonego na rysunku planu, obejmującego relikty nasadzeń alejowych w obrębie folwarku
5	Nr.XXVIII/445/20 17 z dnia 2017.11.29	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Swornegacie „Psia Góra” gm. Chojnice	Rozdz. 2 & 6. 3. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: 1) uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia wynikające z położenia obszaru planu w granicach Zaborskiego Parku Krajobrazowego; 2) uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia wynikające z położenia obszaru planu w granicach otuliny Parku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			Narodowego „Bory Tucholskie”; 3) z uwagi na położenie obszaru planu w granicach obszaru Natura 2000 „Wielki Sandr Brdy” PLB 220001, zagospodarowanie terenu musi być zgodne z przepisami dotyczącymi ochrony obszarów Natura 2000. Rozdz. 2 & 6. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w granicach określonych na rysunku planu ustanawia się strefę ochrony konserwatorskiej dla historycznego układu ruralistycznego wsi Swornegacie w zasięgu historycznej niwy siedliskowej, w której obowiązują wymagania: a) zachowania i ucytlnienia układu wsi; b) projektowania nowej zabudowy jako uzupełnienia i dopełnienia zabudowy historycznej na zasadzie dobrej kontynuacji historycznej i regionalnej tradycji budowlanej; c) ochrony historycznych zasad sytuowania zabudowy (w formie zagród wielobudynkowych w przylegającej do drogi głównej części wydłużonych działek siedliskowych i jej kształtowania w postaci budynków założonych na planie wydłużonego prostokąta, usytuowanych szczytowo lub kalenicowo do drogi, wzniesionych z naturalnych materiałów budowlanych (kamienna podmurówka, drewno, glina, cegła, tynk, odeskowanie ścian i szczytów), pokrytych naturalnymi materiałami poszyciowymi, w tym dachówką, gontem (szyndlem) lub strzechą; d) ograniczenia intensywności zabudowy, jej gabarytów i wysokości, zgodnie ze szczegółowymi zasadami zagospodarowania terenów, zawartymi w Rozdziale 3 dla danego terenu;
--	--	--	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			e) ochrony zachowanej zieleni wysokiej historycznie związanej m. in. z układem komunikacji i siedliskami rolniczymi; f) zachowania historycznych podziałów geodezyjnych, oznaczonych na rysunku planu, i podkreślenia ogrodzeniami, nasadzeniami zieleni lub sytuowaniem zabudowy jednostronnie bezpośrednio przy granicy działki; g) umieszczania szyldów zgodnie z ustaleniem w ust. 2 pkt 2; h) prowadzenia wszelkiej działalności inwestycyjnej z uwzględnieniem przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) budynki mieszkalne znajdujące się w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu, należy objąć ochroną konserwatorską w zakresie historycznych: bryły budynku, kształtu dachu, dyspozycji ścian, formy architektonicznej, detalu architektonicznego, w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz tradycyjnych podziałów stolarki okiennej i drzwiowej, materiałów budowlanych oraz kolorystyki; 3) budynki o walorach historyczno – kulturowych, oznaczone na rysunku planu, należy objąć ochroną konserwatorską w zakresie historycznych: bryły, kształtu dachu i detalu architektonicznego; 4) dla stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej/Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków archeologicznych wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej jak na rysunku planu, w obrębie której zainwestowanie terenu wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
--	--	--	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			5) w przypadku natrafienia w trakcie realizacji prac ziemnych w obszarze planu na przedmiot posiadający cechy zabytku, zastosowanie mają przepisy odrębne.
6	Nr.XXVIII/444/20 17 z dnia 2017.11.29	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Swornegacie, gm. Chojnice	Rozdz. 2 & 5. 3. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: 1) uwzględnić nakazy i zakazy oraz ograniczenia wynikające z położenia obszaru planu w granicach Zaborskiego Parku Krajobrazowego; 2) z uwagi na położenie obszaru planu w granicach obszaru Natura 2000 PLB 220001 „Wielki Sandr Brdy”, zagospodarowanie terenu musi być zgodne z przepisami dotyczącymi ochrony obszarów Natura 2000 (...), Rozdz. 2 & 5 .4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w obrębie historycznej niwy siedliskowej - strefa ochrony układu ruralistycznego wsi Swornegacie, ochronie podlegają: a) historyczne zasady sytuowania zabudowy w formie zagród wielobudynkowych, b) forma budynków założonych na planie wydłużonego prostokąta, usytuowanych szczytowo lub kalenicowo do drogi, o dachach dwuspadowych, c) naturalne materiały wykończeniowe i budowlane, w szczególności kamienna podmurowa, drewno, glina, cegła, tynk, odeskowanie ścian i szczytów, d) naturalne materiały pokrycia dachów, w tym dachówka, gont (szyndel) lub strzecha, e) formy architektoniczne istniejących obiektów o walorach historyczno-kulturowych współtworzących klimat historycznej zabudowy wsi, oznaczonych na rysunku planu, w szczególności ich: - gabaryty i proporcje, - formy dachów, - tradycyjnie stosowane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			materiały budowlane i wykończeniowe, f) istniejące szpalery zieleni wysokiej związanej z historycznymi siedliskami rolniczymi zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu. 2) zagospodarowanie działek w sposób podkreślający czytelność układu ruralistycznego wsi przez realizację zadrzewień wzdłuż działki z przyległymi drogami, 3) ustala się ochronę zabytków archeologicznych stanowiących pozostałości historycznego osadnictwa przez ustanowienie strefy ochrony stanowiska archeologicznego, w której ochrona zabytków polega na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych.
7	Nr.XXXIII/556/2018 z dnia 2018.05.18	W sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Nowa Cerkiew, gm. Chojnice.	Rozdz. 2. & 5. 5. (oraz & 6. 5.) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie występuje potrzeba określania;
8	<u>Nr. VII/102/2019 z dnia 2019. 05. 31</u>	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działki nr 214/1 obręb Niezychowice gm. Chojnice	Rozdz. 2. & 6. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

9	Nr. VII/109/2019 z dnia 2019 .05. 31	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miejscowości Małe Swornegacie, obręb geodezyjny Swornegacie, gm. Chojnice	Rozdz. 2. & 4. 3. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: 5) należy uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia związane z położeniem terenu objętego planem w otulinie Parku Narodowego „Bory Tucholskie”, 6) należy uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia związane z położeniem terenu objętego planem na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego, 7) należy uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia związane z położeniem terenu objętego planem na terenie prawnie chronionym Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 „Wielki Sandr Brdy” PLB 220001, 8) obowiązują przepisy związane z położeniem części terenu w granicach obszaru Natura 2000 Sandr Brdy PLH220026. Rozdz. 2. & 4. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się.
10	Nr. IX/145/2019 z dnia 2019. 09. 20	W sprawie uchwalenia zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w miejscowości Charzykowy, gm. Chojnice	Rozdz. 3. & 5. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się.
11	Nr. X/154/2019 z dnia 2019. 10.18	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Swornegacie, gmina Chojnice	Rozdz. 2. & 5. 3. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: 1) uwzględnić nakazy i zakazy oraz ograniczenia wynikające z położenia obszaru planu w granicach Zaborskiego Parku Krajobrazowego; 2) uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia wynikające z położenia obszaru planu w granicach otuliny Parku Narodowego „Bory Tucholskie”; 3) z uwagi na położenie obszaru

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			planu w granicach obszaru Natura 2000 „Wielki Sandr Brdy” PLB 220001, zagospodarowanie terenu musi być zgodne z przepisami dotyczącymi ochrony obszarów Natura 2000 (...). Rozdz. 2. & 5. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) ustala się ścisłą ochronę konserwatorską kościoła parafialnego p.w. Św. Barbary wpisanego do rejestru zabytków (nr rej. 1677 decyzją z dnia 09.11.1998r.); 2) w przypadku ewidencyjnych obiektów zabytkowych ochronie podlegają: a) historyczna bryła, historyczny kształt dachu, historyczna dyspozycja ścian, historyczna forma architektoniczna, detal architektoniczny w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz tradycyjne podziały stolarki okiennej i drzwiowej, historyczne materiały budowlane oraz historyczna kolorystyka; 3) ustala się ochronę zabytkowego cmentarza w zakresie: a) historycznego układu cmentarza, historycznej struktury, w tym historycznych nagrobków, ogrodzeń, bram, nawierzchni i innych elementów historycznego zagospodarowania, a także zieleni wysokiej; 4) w obrębie historycznej niwy siedliskowej - strefy ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi Swornegacie, ochronie podlegają: a) historyczny układ drożny, historyczne podziały własności wskazane na rysunku planu, historyczna struktura zabudowy, w tym w formie zagród wielobudynkowych, b) historyczne zasady kształtowania zabudowy w postaci budynków założonych na planie prostokąta, usytuowanych szczytowo lub kalenicowo do drogi;
--	--	--	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			5) obiekty o zachowanych walorach historycznych współtworzące klimat historycznej zabudowy wsi, wskazane na rysunku planu, podlegają ochronie w zakresie zachowania historycznych proporcji bryły i historycznego kształtu dachu; 6) wszelkie działania w obrębie zabytkowego obiektu oraz obiektów ewidencyjnych należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
12	Nr. XVIII/299/2020 z dnia 2020. 09. 25	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Ciechocin gm. Chojnice	Rozdz. 2. & 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
13	Nr. XIX/320/2020 z dnia 2020.10.30	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Silno, gm. Chojnice	Rozdz. 2. § 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: zgodnie z ustaleniami szczegółowymi. Rozdz. 3. & 25. Ustalenia dla terenu 18 RU: 1) przeznaczenie terenu: teren obsługi produkcji w gospodarstwie rolnym. 3) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: wyznacza się strefę ochrony układu zespołu folwarcznego obejmującego historyczny folwark, gdzie znajduje się budynek o zachowanych walorach historyczno-kulturowych wpisany do gminnej ewidencji zabytków, dla którego obowiązuje: a) nakaz ochrony historycznych cech budynku takich jak: bryła, forma architektoniczna, kształt dachu, pokrycie dachu, wielkość, kształt i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych, podział stolarki, podziały architektoniczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			elewacji, detal architektoniczny, materiały budowlane i kolorystyka, b) nakaz prowadzenia wszelkich działań w obrębie elementów chronionych w oparciu o przepisy odrębne w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami; Rozdz. 3. § 26. Ustalenia dla terenu 19 ZP/RU: 1) przeznaczenie terenu: teren zieleni urządzonej, obsługi produkcji w gospodarstwie rolnym; 3) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: a) wyznacza się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej zabytkowego zespołu dworsko-parkowego wpisanego do rejestru zabytków województwa pomorskiego (nr rejestru 1080 decyzją z dnia 15.01.1985 r.), w której obowiązuje: - zakaz nowej zabudowy, - ochrona historycznych elementów zagospodarowania terenu w tym: historycznego układu parku (jego kompozycji), historycznego ukształtowania terenu, istniejącej zieleni wysokiej i elementów historycznej małej architektury, w tym w postaci muru okalającego ogród ozdobny w części majdanu folwarcznego (zachowanych oraz znanych z ikonografii), - ścisła ochrona konserwatorska budynku dworu na zasadach określonych w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, b) wyznacza się strefę ochrony układu zespołu folwarcznego obejmującego historyczny folwark.
14	Nr. XIX/321/2020 z dnia 2020.10.30	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania	Rozdz. 2. § 5. Tereny 1MN, 2MN, 3MN: 1) przeznaczenie terenu: teren

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

		przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Ciechocin, gm. Chojnice	zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: tereny znajdujące się w strefie historycznego układu ruralistycznego wsi Ciechocin, objętego ochroną w gminnej ewidencji zabytków, obowiązują przepisy odrębne; Rozdz. 2. § 6. Teren 4KDW: 1) przeznaczenie terenu: teren komunikacji - droga wewnętrzna; 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: teren znajduje się w strefie historycznego układu ruralistycznego wsi Ciechocin, objętego ochroną w gminnej ewidencji zabytków, obowiązują przepisy odrębne;
15	NR XXIII/395/2021 z dnia 26 marca 2021 r.	W sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów pod zabudowę produkcyjną i usługową we wsi Topole obręb Nieżychowice gm. Chojnice	Rozdział 2 § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
16	NR XXV/425/2021 z dnia 28 czerwca 2021 r.	W sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w miejscowości Chojniczki, gm. Chojnice	Rozdział 2. Przeznaczenie i ogólne zasady zagospodarowania terenów § 4. 1. Przeznaczenie terenu: w granicach obszaru objętego planem wyznacza się teren o przeznaczeniu Us/Uk - teren usług sportu i rekreacji oraz usług kultury. 2. Zasady zagospodarowania terenu: określono w Rozdziale 3 niniejszej uchwały.
17	NR XXVI/441/2021 z dnia 27 sierpnia 2021 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w obrębach	Rozdział 2 § 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) część obszaru objętego planem znajduje się w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

		geodezyjnych Lichnowy, Ostrowite, Ciechocin, Nowa Cerkiew, Lotyń i Silno, gm. Chojnice.	stanowiska archeologicznego w ewidencji zabytków, której granice oznaczono na rysunku planu; 2) w obrębie strefy roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na obszarze występowania zabytków archeologicznych, mogące doprowadzić do ich przekształcenia lub zniszczenia, wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj ustala wojewódzki konserwator zabytków w trybie przepisów odrębnych;
18	NR XXVI/440/2021 z dnia 27 sierpnia 2021 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Ciechocin, gm. Chojnice	Rozdział 2. Przeznaczenie i ogólne zasady zagospodarowania terenów § 4. 1. Przeznaczenie terenów: zgodnie z ustaleniami szczegółowymi określonymi w Rozdziale 3 niniejszej uchwały. 2. Zasady ochrony i kształtowania ładunku przestrzennego: 1) w zagospodarowaniu terenów należy dążyć do harmonijnego charakteru zabudowy, 2) wprowadza się zakaz stosowania tynków w kolorach jaskrawych, agresywnych. 11. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się.
19	NR XXVI/439/2021 z dnia 27 sierpnia 2021 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w miejscowości Klawkowo, obręb geodezyjny Krojanty, gm. Chojnice	Rozdział 2. § 5. 4) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: na części terenów wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych w ewidencji zabytków, gdzie wszelkie prace naruszające strukturę gruntu wymagają przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
20	NR XXXV/609/2022 z dnia 29 sierpnia 2022 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w	Rozdział 2 § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

		miejsowości Charzykowy obręb Charzykowy, gm. Chojnice	zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
21	NR XXXV/608/2022 z dnia 29 sierpnia 2022 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie geodezyjnym Krojanty gm. Chojnice	Rozdział 2. § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
22	NR XXXV/610/2022 z dnia 29 sierpnia 2022 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w obrębie geodezyjnym Swornegacie, gm. Chojnice	Rozdział 2 Ustalenia szczegółowe – Karty terenów. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) dla stanowiska archeologicznego ujętego w ewidencji zabytków wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego; 2) w granicach wyznaczonej strefy, o której mowa w pkt 1, wszelkie prace naruszające strukturę gruntu wymagają przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
23	NR XLV/751/2023 z dnia 30 czerwca 2023 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu miejscowości Cofdanki, obręb Nowy Dwór, gmina Chojnice	Rozdział 2. Ustalenia ogólne § 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) na części obszaru planu znajduje się strefa ochrony archeologicznej, w której roboty budowlane lub ziemne albo zmiana dotychczasowej działalności, mogące doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia archeologicznych nawarstwień kulturowych wymagają prowadzenia badań archeologicznych na zasadach uregulowanych w przepisach odrębnych; 2) na obszarze planu występują obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, dla których obowiązuje: a) nakaz ochrony historycznej lokalizacji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			budynków i obiektów oraz ich historycznych elementów, to jest bryły, kształtu i pokrycia dachu, dyspozycji ścian (w tym rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych), detalu architektonicznego (w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz podziałów stolarki okiennej i drzwiowej), materiałów budowlanych, kolorystyki (w tym w szczególności kolorystyki wynikającej z zastosowania kamiennych, drewnianych i ceglanych elewacji), b) zakaz ocieplania od zewnątrz budynków z zachowanymi historycznymi elewacjami z cegły licowej, kamienia, drewna, elewacjami szachulcowymi oraz innych form historycznego detalu architektonicznego, c) zakaz rozbudowy i nadbudowy budynków, d) w przypadku zniszczenia części lub całości budynku, obowiązuje nakaz odtworzenia budynku w zakresie elementów podlegających ochronie określonych w powyższym zakresie, na podstawie dokumentacji, źródeł archiwalnych i ikonograficznych, e) wszelkie działania w obrębie obiektów ujętych w ewidencji wymagają stosowania przepisów odrębnych, dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, 3) na obszarze planu występują budynki o wartościach historyczno-kulturowych tworzących klimat wsi folwarcznej, dla których obowiązuje ochrona w zakresie lokalizacji, funkcji, formy oraz użytych materiałów; 4) na obszarze planu występują objęte ochroną: historyczna zieleń kompozycyjna, starodrzew, aleje, szpalery oraz obsadzenia graniczne wokół siedlisk, dla których: a) dopuszcza się zabiegi pielęgnacyjne, b) wycinka dopuszczalna jest jedynie ze względu na zły stan fitosanitarny
--	--	--	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			oraz zagrożenie życia i mienia, c) w sytuacji wycinki obowiązuje kompensacja przyrodnicza 1:1, stosując gatunki tożsame z gatunkami historycznymi lub szlachetnymi, takimi jak: wierzba, kasztanowiec, dąb, lipa, buk, grab, wiąz, jesion, d) niezbędną wycinkę drzew należy prowadzić w sposób uwzględniający terminy ochronne, w tym okresy lęgowe ptaków, zgodnie z przepisami odrębnymi.
24	NR XLV/750/2023 z dnia 30 czerwca 2023 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie geodezyjnym Zbeniny, gmina Chojnice	Rozdział 2. Ustalenia ogólne § 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie występuje potrzeba określania.
25	NR XLV/749/2023 z dnia 30 czerwca 2023 r.	W sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w miejscowości Silno, gmina Chojnice	Rozdział II. Ustalenia ogólne § 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) na części obszaru planu znajduje się strefa ochrony archeologicznej, w której roboty budowlane lub ziemne albo zmiana dotychczasowej działalności, mogące doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia archeologicznych nawarstwień kulturowych wymagają prowadzenia badań archeologicznych na zasadach uregulowanych w przepisach odrębnych; 2) dla obiektu wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego (chaty) wraz z najbliższym otoczeniem, oznaczonych na rysunku planu, wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej bezpośredniego otoczenia chaty, dla której obowiązuje: a) ścisła ochrona konserwatorska substancji obiektu oraz jego bezpośredniego sąsiedztwa w granicach strefy, b) nakaz zagospodarowania obiektu wraz z jego najbliższym otoczeniem na cele kulturalne, c) nakaz zachowania terenów zieleni wokół

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			chaty, d) nakaz zachowania chaty oraz zakaz budowy nowych obiektów, e) nakaz ochrony historycznej lokalizacji budynków i obiektów oraz ich historycznych elementów, to jest bryły, kształtu i pokrycia dachu, dyspozycji ścian (w tym rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych), detalu architektonicznego (w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz podziałów stolarki okiennej i drzwiowej), materiałów budowlanych, kolorystyki (w tym w szczególności kolorystyki wynikającej z zastosowania kamiennych, drewnianych i ceglanych elewacji), f) zakaz ocieplania od zewnątrz budynków z zachowanymi historycznymi elewacjami z cegły licowej, kamienia, drewna, elewacjami szachulcowymi oraz innych form historycznego detalu architektonicznego, g) zakaz rozbudowy i nadbudowy budynków, h) w przypadku zniszczenia części lub całości budynku, obowiązuje nakaz odtworzenia budynku w zakresie elementów podlegających ochronie określonych w powyższym zakresie, na podstawie dokumentacji, źródeł archiwalnych i ikonograficznych, i) wszelkie działania w obrębie obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagają stosowania przepisów odrębnych, dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. 3) na części obszaru objętego planem, zgodnie z rysunkiem planu, występuje strefa ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi Silno, na której obowiązuje: a) nakaz zachowania lokalizacji istniejących budynków mieszkalnych, b) nakaz zachowania układu przestrzennego zabudowy zagrodowej, czyli lokalizacji budynków w układzie kalenicowym prostopadło-równoległym oraz
--	--	--	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			podwórka, c) nakaz zachowania budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, d) należy stosować parametry zabudowy i zagospodarowania terenu jak w ustaleniach szczegółowych dla poszczególnych terenów, e) wyznacza się linię zabudowy wokół obiekt wpisanego do rejestru zabytków, zgodnie z rysunkiem planu.
26	NR LI/861/2024 z dnia 23 lutego 2024 r.	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przy plaży w obrębie geodezyjnym Charzykowy gm. Chojnice	Rozdział 2. Ustalenia ogólne - Przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenów § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
27	NR LI/860/2024 z dnia 23 lutego 2024 r.	W sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu obrębu geodezyjnego Swornegacie „Psia Góra” gm. Chojnice	Rozdział 2. Przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) dla stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej/Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków archeologicznych wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej jak na rysunku planu, w obrębie której zainwestowanie terenu wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) w przypadku natrafienia w trakcie realizacji prac ziemnych w obszarze planu na przedmiot posiadający cechy zabytku, zastosowanie mają przepisy odrębne.
28	NR LII/877/2024 z dnia 22 marca 2024 r.	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Dębowej i Kasztanowej w	Rozdział 2. Ustalenia ogólne - Przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenów § 6. 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

		miejsowości Chojniczki gm. Chojnice	kultury współczesnej: nie ustala się z uwagi na brak występowania obiektów zabytkowych oraz stref ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.
29	NR II/19/2024 z dnia 14 czerwca 2024 r.	W sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie geodezyjnym Chojniczki, gm. Chojnice.	Rozdział 7. § 9. 1. Cały obszar objęty planem położony jest w granicach obszaru Natura 2000 „Bory Tucholskie”. 2. Cały obszar objęty planem położony jest w granicach otuliny Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. 3. Nakaz uwzględnienia nakazów, zakazów, ograniczeń i wymagań przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, wynikających z położenia w obszarze Natura 2000 „Bory Tucholskie”, otuliny Parku Narodowego „Bory Tucholskie” oraz Zaborskiego Parku Krajobrazowego, zgodnie z przepisami odrębnymi. 4. W związku z brakiem występowania w obszarze objętym planem pozostałych terenów lub obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów w tym terenów górniczych, obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, obszarów osuwania się mas ziemnych, krajobrazów priorytetowych określonych w audycie krajobrazowym oraz w planach zagospodarowania przestrzennego województwa nie zachodzi potrzeba określenia ich granic i sposobów zagospodarowania.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

IV.VII. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego z terenu gminy Chojnice

L.p.	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Data wpisu do rejestru zabytków	Obiekt	Miejscowość/Adres
1	2	30.11.1929	kościół parafialny pw. św. Bartłomieja	Moszczenica 38
2	3	30.11.1929	kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ogorzeliny ul. Sławęcińska 2
3	9	13. 07.1936	kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła	Ostrowite 31
4	38	08.01.1954	Chata podcieniowa	Silno ul. Główna 49
5	84	30.11.1957	Chata	Moszczenica 40 (d.31)
6	1045	15.12.1983	zespół dworsko-parkowy (dwór, park, szpaler lipowy)	Szlachetna Nowa Cerkiew 20
7	1080	15.01.1985	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Silno, ul. Główna 14
8	1354	09.09.1991	zespół kościoła filialnego pw. św. Marcina: /kościół; cmentarz/	Ciechocin ul. Jana Pawła II nr.6
9	1606	30.08.1996	zespół dworsko-parkowy /dwór, park/	Zbeniny 10
10	1621	03.03.1997	kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Krojanty ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich 44
11	1641	22.08.1997	kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny	Nowa Cerkiew 18 Pułku Ułanów Pomorskich 29a
12	1677	09.11.1998	kościół parafialny pw. św. Barbary	Swornegacie ul. Mestwina 16
13	1680	16.12.1998	zespół dworsko-parkowy /dwór, park/	Czarłomie 7
14	1681	10.06.1987	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem /dwór, park, gorzelnia, dwie obory, stodoła, stajnia/	Jarcewo ul. Kasztanowa
15	1682	15.12.1984	zespół dworsko-parkowy /dwór, park/	Krojanty ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 7
16	1843	13.01.2009	zespół kościoła	Lichnowy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Jadwigi Śląskiej wraz z cmentarzem przykościelnym, murem ceglano- kamiennym otaczającym cmentarz, zachowanymi płytami i krzyżami nagrobnymi i znajdującym się na cmentarzu starodrzewem oraz częścią działki, na której położone są w. w. zabytki	ul. Szkolna 3
--	--	--	--	---------------

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V. TYPOLOGIA ZABUDOWY NA TERENIE GMINY CHOJNICE****V.I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZABUDOWY**

Krajobraz naturalny i antropogeniczny na terenie dzisiejszej gminy Chojnice wzajemnie się uzupełniają. Niewątpliwie krajobraz naturalny wciąż dominuje, będąc głównym bogactwem gminy. Struktura osiedleńcza kształtująca się na tym terenie od ponad 1000 lat, krystalizować zaczęła się około 700 lat temu, wraz z przybyciem nowych osadników zakonu krzyżackiego, którzy wnieśli na te tereny nową mentalność i nowatorskie technologie. Szybko rozwijające się społeczeństwo w nowych warunkach politycznych zaczęło wznosić budynki z materiałów trwałych – które zmieniały w znaczący sposób krajobraz. Dzięki bogatej historii i przeobrażeniom (m.in. kolejne zlodowacenia), lokalna społeczność miała do dyspozycji na tych terenach ogromny wachlarz łatwo dostępnych materiałów budowlanych. Wpłynęły one na charakter i jakość architektury oraz kształtowały ją aż do lat 30. XX wieku, kiedy to na tych terenach pojawiły się nowe technologie budowlane. Do przełomu XIII i XIV wieku dominowała w przedmiotowym obszarze architektura drewniana. Związane było to głównie z dostępnością surowca budowlanego, jakim było drewno. Licznie występowały na tych terenach buki, dęby oraz sosny. Każde z tych gatunków charakteryzowało się innymi właściwościami budowlanymi, które umożliwiały wznoszenie różnego rodzaju trwałych obiektów drewnianych.

Ilustracja 46. Chociński Młyn – budynek w zespole młyna – przykład architektury drewnianej z przełomu XIX i XX wieku. W budynku widoczne inne dostępne lokalne materiały budowlane.

Wraz z wprowadzeniem chrześcijaństwa, rozwojem cywilizacji, technik wojennych, dotychczasowe technologie budowlane przestały zaspokajać potrzeby społeczeństwa. Władzący terytoriami zaczęli wznosić budowle trwałe, zarówno w kontekście religijnym, jak i w celach obronnych. Najstarsze zachowane kamienno-ceglane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

budowie na terenie gminy, to kościoły, a wśród nich gotycki kościół w Ostrowitem z 1402r. Dostępność budulca była stała.

Ostatnie zlodowacenie przyniosło na te tereny duże ilości ilów, glin, żwirów oraz głazów narzutowych. Lodowiec przyniósł materiał skalny z terenów Skandynawii, w tym charakterystyczne dla Szwecji granity w odcieniach czerwieni. Duże ilości trwałego materiału budowlanego, jakim był granit (którego nie trzeba było wydobywać z kamieniołomów) skutkowało wykorzystaniem tego budulca na masową skalę. Głazy oraz duże kamienie w formie otoczków wymagały przełupania dla uzyskania płaszczyzny. Często nie wymagały obróbki i w takiej formie były wykorzystywane na budowach. Granit jako materiał nienasiąkliwy służył do budowy najtrwalszych budowli, fundamentów, murów obronnych czy obróbek portali, okien i detali architektonicznych. Dostępność gliny i nowe techniki budowlane sprzyjały rozwojowi cegielni i ceglanego budownictwa. Dostępność żwiru sprzyjała budowie traktów oraz nawierzchni brukowanych w formie „kocich łbów”, również charakterystycznych dla tych ziem.

Ilustracja 47. Ostrowite – fragment elewacji kościoła - naturalna forma kamienia wpleciona w wątek ceglany.

Bogactwo dostępnych, łatwo osiągalnych materiałów wpłynęło na kształtującą się architekturę regionu. Stosowanie naturalnych materiałów budowlanych, imponująco wpisywało się w naturalny krajobraz tych terenów. Charakter zabudowy można postrzegać poprzez jej funkcję. Zabudowę w poszczególnych grupach funkcjonalnych można podzielić na podgrupy wyodrębnione przez materiał bądź formę i detal. Dla gminy charakterystyczny jest krajobraz wiejski, z dość gęsto zabudowanym obszarem urbanistycznym, z dominującą bryłą kościoła. Obszar otoczony jest zazwyczaj polami uprawnymi. Zabudowa wiejska wraz z układem wsi jest podstawową i najliczniejszą wartością kulturową w obszarze gminy, uzupełnioną o zabudowę sakralną. Zabudowa historyczna odzwierciedla wiejski charakter gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.II. DAWNA ZABUDOWA MIESZKALNA I GOSPODARCZA**

Wiejska zabudowa mieszkalna i gospodarcza stanowi najbardziej zauważalny i najliczniejszy typ historycznej zabudowy na terenie gminy. Przedmiotowa zabudowa to obiekty drewniane, murowane i drewniano-murowane. Najstarszymi obiektami i jednymi z najbardziej wartościowych to obiekty drewniane, które w przeszłości były typowymi obiektami mieszkalnymi na tym terenie. Wiejska zabudowa murowana zaczęła się pojawiać w ostatniej ćwierci XIX wieku. Najstarsze obiekty drewniane cechuje szalowanie luźno ciosanymi deskami, które wyparły deski cięte a następnie detale łączenia w formie lizen z listew. Pierwotne nakrycie dachów stanowiła strzecha trzciniowa, ze zwieńczeniem koźlinami w szczycie dachu, które pełniło rolę wzmocnienia i wiązało całość. Trzciniowy dach na przestrzeni lat „od czoła” zabezpieczony został deskami, które krzyżowały się w szczycie w formie jaskółczego ogona. Na tym terenie charakterystyczna była również zabudowa kosznajderska w formie chat wąskofrontowych z narożnym podcieniem. Chaty w szczytach posiadały deski okapowe pełniące rolę przydaszka, które odprowadzały wodę z elewacji szczytu poza elewację parteru. Chaty pierwotnie stawiane były na dębowej podwalinie, później zastąpionej podmurówką. Zachowane do dziś budynki najczęściej mają podmurówkę z lokalnego kamienia granitowego o zróżnicowanej barwie. Kamień ten występujący luźno na powierzchni ziemi był łatwym do pozyskania materiałem budowlanym, o dobrych właściwościach, tworzył bezpieczne słabonasiątkliwe fundamenty.

Ilustracja 48. Silno 49 – Chata kosznajderska.

Najczęściej występującymi mieszkalnymi budynkami drewnianymi są chaty szerokofrontowe. Budynki w konstrukcji zrębowej. Najczęściej pionowo szalowane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

deskami, z poddaszem w dwuspadowym dachu, na kamiennej podmurówce. Obiekty te różnią się detalem i pokryciem dachu.

Ilustracja 49. Chociński Młyn 8 – charakterystyczne elementy – dwudzielny szczyt i okna w oprawie snycerskiej.

Ilustracja 50. Kamionka 1 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 51. Silno ul. Przrzeczna 10 – charakterystyczne elementy – szczyt szalowany pionowo deskami, część elewacji we wtórnych okładzinach – podcień.

Ilustracja 52. Swonegacie ul. Mestwina 5 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, ceglany cokoł.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 53. Sepiot 2 - charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, malowane listwy lizenowe.

Ilustracja 54. Sepiot 7 - charakterystyczne elementy – zachowana stolarka okienna .

Kolejnym typem mieszkalnej zabudowy drewnianej są domy z użytkowym poddaszem w formie półpiętra – wysokiej ściany kolanowej z wypłaszczonym dwuspadowym dachem. Elewacje dzielone są na dwie części deską okapową. Znaczna część domów posiada okiennice.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 55. Płesno 1 - charakterystyczne elementy – w centralnej części poddasze przechodzi w niewysoką lukarnę.

Na terenie gminy znajdują się również zabytkowe budynki drewniane o charakterze letniskowym – parterowe, ze stolarką z okiennicami.

Ilustracja 56. Charzykowy ul. Turystyczna 32 – budynek letniskowy.

Wraz ze zwiększeniem dostępności materiałów budowlanych, w II połowie XIX wieku budownictwo drewniane powoli zostaje wyparte przez budownictwo murowane. Początkowo są to chaty z murowanym parterem, nakryte dachem dwuspadowym, z

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

drewnianymi szczytami. Budynki te nawiązują w formie do budownictwa drewnianego, które stanowiło „prototyp”.

Ilustracja 57. Swornegacie, ul. Mestwina 9 – chałupa z drewnianym szczytem.

Ilustracja 58. Ostrowite, ul. Główna 7 – chałupa z drewnianym szczytem.

W ostatniej ćwierci XIX wieku, obok budynków drewnianych powstają obiekty murowane – z cegły, nietynkowane, na kamiennym cokole – z lokalnego kamienia granitowego. Budynki nawiązują formą i gabarytem do obiektów drewnianych. Są to budynki murowane w typie chałupy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 59. Kłodawa 2 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element biforium w szczycie.

Ilustracja 60. Powalki ul. Parkowa 6-8 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element triforium z niszami w szczycie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 61. Sławęcin 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element - okno w szczycie flankowane dwiema niszami.

Ceglana architektura domów wiejskich naśladowała formy obecne w architekturze drewnianej, stąd pojawiły się domy z użytkowym poddaszem w formie półpiętra, z wypłaszczonym dachem i gzymsem, odcinającym parter od piętra (w budynku drewnianym była to deska okapowa).

Ilustracja 62. Kopernica 3 – budynek mieszkalny z użytkowym półpiętrzem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Koniec XIX wieku w architekturze to okres neostylowy. Styl neogotycki dominuje na tych terenach. Są to obiekty murowane – ceglane z detalem opracowanym w cegle, czasem w tynku, rzadziej w kamieniu. Styl neogotycki, charakterystyczny dla budownictwa sakralnego oraz dla budownictwa użyteczności publicznej pojawia się również w budownictwie wiejskim – początkowo w skromnym detalu architektonicznym, ewoluując do elementów nawiązujących do architektury rezydencjonalnej.

Ilustracja 63. Sławęcin 1 - budynek mieszkalny

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynki rezydencjonalne najczęściej charakteryzowała rozbudowana, oryginalna, neostylowa bryła, o różnej formie. Element wspólny stanowiło podkreślenie wejścia głównego. Dominowało w architekturze wiejskiej bogatych rolników. W szczycie na osi elewacji frontowej pojawiała się okazała lukarna, stanowiąc tym samym poddasze bardziej użytkowym. Lukarna zaczęła przechodzić ryzalitowo w wysunięcie środkowej osi elewacji, w której znajdowały się drzwi. Często pojawiał się portal wgłębny lub podcień.

Ilustracja 64. Doręgowice 12 - budynek mieszkalny - charakterystyczny element facjaty z naczółkiem dekorowanym na obrysie w formie attyki.

Ilustracja 65. Ogorzeliny ul. Obkaska 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 66. Ostrowite ul. Szkolna 16-18 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębnym.

Ilustracja 67. Ostrowite ul. Główna 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 68. Charzykowy ul. Długa 46 – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.

Ilustracja 69. Krojanty ul. Lipowa 6 – budynek mieszkalny bliźniaczy – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 70. Moszczenica 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.

Ilustracja 71. Moszczenica 39-39A – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.

W największych wsiach zaczyna pojawiać się zabudowa w formie niewielkiej miejskiej kamienicy, najczęściej z użytkowym parterem. Budynki te przypominają formy miejskiej architektury, mają skromniejszy detal. W zespołach przemysłowych budynki mieszkalne nawiązują do obiektów techniki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 72. Lichnowy ul. Okrężna 2 – zabudowa wiejska w type kamienicy.

Ilustracja 73. Swornegacie ul. Podgórna 2 – zabudowa mieszkalna. Obiekt z zachowanym detalem architektonicznym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 74. Ogorzeliny ul. Młyńska 9 – zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza.

Zabudowa gospodarcza na terenie gminy występuje zarówno przy obiektach wiejskich, jak i rezydencjonalnych. Zabudowa gospodarcza przy obiektach wiejskich to głównie zabudowa drewniana lub drewniano - murowana. Obiekty drewniane szalowane są deskami, często deskami luźnociosanymi, bez podmurówki. Obiekty murowane początkowo o uproszczonych formach, z czasem również zostały wzbogacone o elementy neostylowe – najczęściej w detalu ceglany. W konstrukcji obiektów gospodarczych murowanych częściej pojawia się wątku lokalny kamień granitowy.

Ilustracja 75. Zbrzyca 45 – stodoła.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 76. Płesno 1a – stodoła

Ilustracja 77. Swornegacie ul. Mestwina 18 - budynek gospodarczy murowany z półpiętrzem w poddaszu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 78. Sternowo 17 – okazały budynek gospodarczy z bogatym detalem neostylowym.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.III. ZABUDOWA PAŁACOWA I DWORSKA**

Na terenie gminy zachowało się 17 zespołów dworsko-parkowych z folwarkami oraz 2 zespoły pałacowo – parkowe z folwarkami, w tym 6 wpisanych do rejestru zabytków. Budynki dworskie można podzielić na kilka podtypów. Budynki w układzie dworu – okazałego budynku w charakterze wiejskim, budynku dworskiego o architekturze rezydencjonalnej – często neostylowej oraz budynku dworskiego z elementami architektury pałacowej. Obiekty są w różnym stanie zachowania. Część budynków została poddana rewitalizacji, niektóre całkowicie przebudowano. Istnieją też obiekty w formie pierwotnej o złym stanie zachowania.

PAŁACE

Ilustracja 79. Niezychowice nr 10. Pałac w zespole pałacowo – folwarczno -parkowym.

Ilustracja 80. Pawłowo ul. Tucholska nr 15. Budynek w zespole pałacowo-parkowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

DWORY

Ilustracja 81. Ciechocin Pogodna 9. Dwór w zespole – budynek w charakterze wiejskim z okazałą historyczną werandą. Przy budynku zachował się park wraz z ogrodzeniem.

Ilustracja 82. Chojnaty 6. Dwór w zespole dworsko – parkowym. Obiekt w typie architektury rezydencjonalnej z detalem neostylowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 83. Czartolomie 7. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w typie dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1680.

Ilustracja 84. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w charakterze dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1681.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 85. Krojanty, ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 7. Obiekt częściowo przebudowany w charakterze dworu rezydencjonalnego. Obiekt w zespole wraz z parkiem. Obiekt wpisany do rejestru zabytków o numerze 1682.

Ilustracja 86. Lotyń 32. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 87. Pawłówko, ul. Przytorowa 25. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.

Ilustracja 88. Silno, ul. Główna 14. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Obiekt w rejestrze zabytków pod numerem 1080.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 89. Szlachetna Nowa Cerkiew 20. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego.

Ilustracja 90. Topole 1. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Budynek znacznie zaniedbany, bez zachowanego detalu architektonicznego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 91. Zbeniny 10. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Obiekt odtworzony z zachowaną kolumnadą. Dwór z elementami architektury pałacowej. Wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1606.

Ilustracja 92. Lichnowy, ul. Parkowa 7. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 93. Gockowice 24. Dworek w charakterze wiejskim.

Ilustracja 94. Kruska 16. Obiekt w zespole dworsko – folwarczno – parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 95. Ogorzeliny, ul. Stary Dwór 6. Obiekt w zespole dworsko – folwarcznym.
Dwór w charakterze wiejskim, częściowo przebudowany.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.IV. ZABUDOWA FOLWARCZNA**

Zabudowa folwarczna na terenie gminy Chojnice należy w dużej mierze do najokazalszych budynków. Jest to w przeważającej części zabudowa murowana lub murowano – drewniana. Obiekty drewniane szalowane są deskami. Budynki murowane, początkowo o uproszczonych formach, z czasem również zostały wzbogacone o elementy neostylowe – najczęściej w detalu ceglanym. W konstrukcji obiektów gospodarczych murowanych częściej pojawia się w wątku lokalny kamień granitowy. Obiekty folwarczne tworzą odrębne układy, często z okazałym dziedzińcem gospodarczym pomiędzy nimi.

ZABUDOWANIA FOLWARCZNE W ZESPOLE DWORSKIM

Ilustracja 96. Chociński Młyn 5, budynek gospodarczy w zespole dawnego dworu.

Budynek gospodarczy w zespole dawnego dworu, oddalony od dworu na pd.-zach. Budynek dwukondygnacyjny, opracowany w cegle z drewnianym użytkowym poddaszem, na rzucie wydłużonego prostokąta. Poddasze odeskowane w układzie poziomym. Nakryty dachem dwuspadowym o lekkim nachyleniu, kryty papą. Wtórne drzwi (odeskowane w układzie pionowym) nawiązujące rozmieszczeniem i wyglądem do historycznych. Otwory okienne i drzwiowe (w elewacji murowanej) zamknięte łukiem odcinkowym, opracowanym w cegle. Gzymsy podokienne z profilowanej cegły. W partii poddasza drzwi drewniane (odeskowane w układzie pionowym) - w części frontowej. Małe prostokątne okna w elewacjach szczytowych.

Ilustracja 97. Ciechocin ul. Pogodna 9, budynek gospodarczy w zespole dworsko – folwarczno – parkowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynek gospodarski, dwukondygnacyjny, na rzucie wydłużonego prostokąta. Posadowiony na kamiennym cokole. Opracowany w cegle. Elewacje artykułowane lizenami w układzie regularnym. Detal w postaci licznych gzymsów, odcinkowych łuków nadokiennych i łuków nad otworami drzwiowymi, które zdobione są fryzem ząbkowym. Budynek nakryty dachem dwuspadowym o niewielkiej kącie nachylenia połaci, kryty papą. Pierwotne otwory okienne i drzwiowe zwieńczone łukiem odcinkowym opracowanym w cegle. Część otworów okiennych i drzwiowych wtórnie zabłendowana lub zamurowana. Stolarka drzwiowa szalowana pionowo.

Ilustracja 98. Czartolomie 7, spichlerz w zespole folwarcznym.

Budynek inwentarski, spichlerz w zespole folwarcznym, parterowy z wysokim dwukondygnacyjnym użytkowym poddaszem, na rzucie wydłużonego prostokąta o konstrukcji – ceglano szkieletowej. Budynek posadowiony na kamiennym cokole na ceglanej podmurówce. Elewacje szczytowe i elewacja północna opracowane w cegle. Elewacja frontowa (południowa) o konstrukcji ryglowej wypełnionej cegłą. Budynek nakryty dachem dwuspadowym, o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty blachodachówką w kolorze ceglanym. W połaci południowej dachu okna połaciowe i kolektory słoneczne. Zachowana pierwotna bryła i układ otworów okiennych i drzwiowych. Otwory okienne w elewacjach szczytowych oraz dwa otwory okienne w elewacji frontowej. Wtórna przybudówka w elewacji szczytowej zachodniej.

Ilustracja 99. Jarcewo, ul. Kasztanowa 5, obora.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynek inwentarski, parterowy z niskim poddaszem, na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na niskim, ceglanym cokole, opracowany w cegle, nakryty dachem dwuspadowym o lekkim nachyleniu połaci, kryty papą. Pierwotne rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych. W elewacji wzdłużnej – południowej, 4 niewielkie otwory okienne kształtem zbliżone do kwadratu, zamknięte łukiem odcinkowym opracowanym w cegle, wsparte na ceglanych odcinkowych gzymsach podokiennych. W elewacji szczytowej – wschodniej wtórne drzwi bramne dwuskrzydłowe zwieńczone łukiem pełnym oraz drzwi jednoskrzydłowe zwieńczone łukiem odcinkowym, artykułowane ozdobnym fryzem ząbkowym opracowanym w cegle. W szczycie elewacji pierwotne drewniane drzwi w partii poddasza. Detal w formie gzymsu podokapowego flankowanego fryzem kostkowym, lizeny w układzie rytmicznym.

Ilustracja 100. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, budynek gospodarczy.

Budynek gospodarczy - wielofunkcyjny, na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, opracowany w cegle, posadowiony na niskim, kamiennym cokole. Nakryty dachem dwuspadowym o lekkim nachyleniu połaci, kryty papą. Opracowany w cegle, przemurowane częściowo elewacje w partii poddasza. Pierwotny układ otworów okiennych i drzwiowych – w poziomie parteru otwory okienne i drzwiowe zwieńczone łukiem odcinkowym opracowanym w cegle, gzymsy odcinkowe podokienne, w partii poddasza prostokątne otwory okienne opracowane w cegle, drzwi drewniane – zwieńczone łukiem odcinkowym. Drzwi na poziomie parteru – drewniane, opracowane w układzie pionowym. W elewacji szczytowej wschodniej ślady zamurowań otworów drzwiowych – zachowane łuki odcinkowe opracowane w cegle, zachowany fragment gzymsu międzykondygnacyjnego zdobionego fryzem ząbkowym. W elewacjach liczne małe kwadratowe otwory wentylacyjne.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 101. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, kurnik.

Budynek gospodarczy, dawny kurnik, parterowy z poddaszem nieużytkowanym, na planie prostokąta, posadowiony na niskim, kamiennie – ceglanym cokole. Nakryty dachem dwuspadowym, o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty dachówką ceramiczną. Częściowo zachowany układ otworów drzwiowych w elewacji wschodniej – wzdłużnej. Zachowane otwory okienne, okna z podziałami. Otwory okienne i zamurowane otwory drzwiowe w elewacji wschodniej zwieńczone dekoracyjnie pionowymi cegiełkami. W elewacji szczytowej – północnej wtórna drewniana brama garażowa, nad nią zachowany otwór drzwiowy, drzwi drewniane – wtórne oraz małe, w formie kwadratu otwory wentylacyjne. Detal w formie gzymsu podokapowego artykułowanego w cegle, w elewacji szczytowej narożne pilastry.

Ilustracja 102. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, obora.

Budynek gospodarczy, parterowy z wysokim poddaszem, częściowo podpiwniczony, posadowiony na skarpie, na kamiennym cokole – podpiwniczonym w elewacji południowej i wschodniej, obniżonym w elewacji północnej, tylnej. Budynek na planie wydłużonego prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty eternitem. W dachu, od strony elewacji frontowej północnej - rząd facjat w linii zwieńczonych daszkami dwuspadowymi z

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

kalenicą prostopadłą do dachu głównego. W południowej elewacji – 3 ryzality z dachami dwuspadowymi;

w części wschodniej ryzalit mocno wysunięty, pozostałe 2 – mniejsze. Zachowane rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych zwieńczonych łukiem odcinkowym opracowanym w cegle. Część otworów okiennych w formie blend, bądź zamurowana. W górnej partii elewacji wzdłużnych, pod okapem, małe, kwadratowe otwory wentylacyjne. Detal w formie gzymsu podokiennego, proste gzymsy ceglane w elewacjach szczytowych.

Ilustracja 103. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, stajnia.

Budynek gospodarczy, na planie wydłużonego prostokąta, parterowy z poddaszem, dwukondygnacyjny ryzalit w osi budynku. Nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty eternitem. Pokażny ryzalit w elewacji wzdłużnej zachodniej, kryty dachem dwuspadowym z kalenicą prostopadłą do dachu głównego. W elewacji wzdłużnej - zachodniej zachowane bramy odeskowane w układzie pionowym, w układzie symetrycznym względem ryzalitu osiowego. W elewacji szczytowej ryzalitu bramy i drzwi opracowane w drewnie, zwieńczone łukiem odcinkowym zdobione łękami opracowanymi w cegle. W elewacji północnej ryzalitu zamurowany otwór jednej bramy – zachowany łęk ceglany. Okna prostokątne, otwory okienne zwieńczone zdobionym łukiem odcinkowym opracowanym w cegle, zachowane odcinkowe gzymsy podokienne. Elewacja wzdłużna – wschodnia pełni funkcję przedłużonego muru, otaczającego zespół zabudowy z niewielkimi oknami zamkniętymi łukiem odcinkowym. W elewacji bocznej północnej – wtórna, szeroka drewniana brama. Detal w formie gzymsu podokapowego opracowanego w cegle oraz pilastry artykułujące elewację.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 104. Jarcewo, ul. Kasztanowa 3, stodoła.

Budynek 2 – kondygnacyjny, na planie wydłużonego prostokąta, opracowany w cegle, posadowiony na niskim, kamiennym cokole. Nakryty dachem dwuspadowym o lekkim nachyleniu połaci, kryty eternitem. Zachodnia elewacja przylega prostopadłe do budynku gorzelni. Częściowo zachowane otwory drzwiowe. W elewacji południowej – wzdłużnej, w jej części zachodniej, schody do budynku; drzwi drewniane oraz pierwotne dwie bramy drewniane szalowane pionowo; otwory drzwiowe zwieńczone łukiem odcinkowym opracowanym w cegle. Liczne ślady zamurowań otworów okiennych i drzwiowych, zarówno na poziomie parteru jak i w partii drugiej kondygnacji, w niej liczne otwory wentylacyjne w formie krzyża. Zachowane opracowane w cegle łuki odcinkowe zamurowanych otworów okiennych i drzwiowych.

Ilustracja 105. Krojanty, ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 5, obora.

Budynek gospodarczy - obora. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach wypłaszczony, dwuspadowy kryty papą. Budynek 2 – kondygnacyjny. Elewacje kształtowane w cegle. Otwory okienne w formie zbliżone do kwadratu, zwieńczone łukiem odcinkowym, stolarka metalowa o drobnych podziałach. Elewacje artykułowane pilastrami osadzonymi na kamiennym cokole. Prosty gzyms międzykondygnacyjny oraz wieńczący. Okna zdwojone naprzemiennie z drewnianymi drzwiami. Ponad nimi wrota.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 106. Kruszką 16, budynek gospodarczy.

Budynek stajni z oborą. Obiekt w konstrukcji murowanej. Okazała, zwarta, wydłużona bryła 2 – kondygnacyjna, dach dwuspadowy kryty eternitem. Elewacje kształtowane w cegle. Otwory okienne w formie zbliżone do kwadratu, zwieńczone łukiem odcinkowym, stolarka współczesna. W poddaszu niewielkie wrota, nad nimi okulus. W szczycie oryginalne zwieńczone łukiem odcinkowym wrota szalowane pionowo deskami. Budynek na kamiennym cokole z kamienia granitowego. Stolarka drzwiowa szalowana pionowo deskami. Od tyłu oryginalna przybudówka z wypłaszczonym jednospadowym dachem, krytym papą.

Ilustracja 107. Lichnowy ul. Parkowa 7, owczarnia.

Budynek gospodarczy, murowany, ceglany. Wzniesiony na rzucie prostokąta. 1,5 – kondygnacyjny nakryty dachem dwuspadowym o małym kącie nachylenia połaci, okap dachu wysunięty, oparty na belkach o profilowanych końcówkach. Pokrycie dachu z papy. W dolnej kondygnacji budynku pomieszczenia dla owiec, na półpiętrze pomieszczenia magazynowe na paszę dla zwierząt. Obie kondygnacje wydzielone prostym gzymsem ceglany. Otwory okienne i drzwiowe w kształcie pionowego prostokąta, część zamknięta odcinkiem łuku (elewacja wschodnia), większość –

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

prosto. W elewacji wschodniej w znacznej części zachowany pierwotny układ okien i drzwi, ich wielkość, od góry zaakcentowane ceglanymi łękami; w elewacji zachodniej układ zmieniony, otwory okienne i drzwiowe przemurowane i powiększone.

Ilustracja 108. Lotyń 32, budynek gospodarczy.

Budynek gospodarczy w zespole dworskim. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła 2 – kondygnacyjna, dach dwuspadowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony ceglanych parapetów. Otwory okienne w formie zbliżone do poziomego prostokąta. Stolarka zachowana. W poddaszu pojedyncze pionowe okno. Budynek na kamiennym cokole wtórnie otynkowanym. Od frontu okazałe drewniane wrota z łukiem odcinkowym.

Ilustracja 109. Niezychowice 10, magazyn zbożowy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynek gospodarczy 2 – kondygnacyjny. Budynek w konstrukcji murowanej, o zwartej, wydłużonej bryle. Dach wypłaszczony, dwuspadowy, pokryty papą. Elewacje wtórnie opracowane w tynku. Budynek dwukondygnacyjny. Nieliczne niewielkie otwory okienne i otwory drzwiowe, zwieńczone łukami odcinkowymi. Bryła i szczyt zwieńczone schodkowym gzymsem. W szczycie zwieńczenia w formie krępych sterczyn.

Ilustracja 110. Nowe Ostrowite 13, zespół folwarczno – parkowy.

Zachowane budynki gospodarcze tworzą zamknięty dziedziniec. Budynki w konstrukcji murowanej, tynkowane i z cegły o zróżnicowanym detalu architektonicznym. W jednym z nich zachowana wieżarowa więźba dachowa. Zachowana została brama do dworu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 111. Objezierze 3, spichlerz.

Budynek gospodarczy – spichlerz, w zespole dworski – folwarcznym. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach wypłaszczony, dwuspadowy, kryty papą. Elewacje kształtowane w tynku, brak detalu. Otwory okienne w formie spłaszczonego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Stolarka okienna o drobnych podziałach, stalowa. Drzwi współczesne. Cokół murowany, tynkowany. Bryła podzielona na dwie części: parterową oraz 3 – kondygnacyjną, obie bryły okazałe.

Ilustracja 112. Ogorzeliny ul. Stary Dwór 6, obora.

Budynek stodoły w zespole dworsko – folwarcznym. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach wypłaszczony, dwuspadowy, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle, w części parteru w kamieniu granitowym. Otwory okienne zbliżone w proporcji do pionowego prostokąta zwieńczone łukiem odcinkowym, analogicznie otwory drzwiowe. Zachowane okazałe wrota pionowo szalowane deskami. Na budynku widoczne liczne przemurowania.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 113. Pawłowo ul. Okrężna 4, budynek gospodarczy.

Budynek gospodarczy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach dwuspadowy, wypłaszczony, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle. Okna zróżnicowane, zwieńczone łukami odcinkowymi, z detalem łuku nad okami. Stolarka metalowa o drobnych podziałach, przemysłowa w wyrazie. Gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący z detalem kostkowym. W szczytach i narożach niewielkie krępe ceglane sterczyny.

Ilustracja 114. Silno ul. Główna 14, obora

Budynek obory w założeniu dworskim. Budynek w konstrukcji tradycyjnej – murowanej, dwukondygnacyjny. Bryła wydłużona o zróżnicowanej wysokości. Obiekt parterowy z wysokim poddaszem. Otwory drzwiowe i okienne w formie pionowego prostokąta o zróżnicowanej wielkości, zwieńczone łukami odcinkowymi. Stolarka drzwiowa drewniana, okienna – stalowa o drobnych podziałach – przemysłowa w wyrazie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 115. Sternowo 17, budynek gospodarczy.

Budynek folwarczny w stylu neogotyckim, w konstrukcji murowanej. Bryła zwarta. Obiekt parterowy z wysokim, piętrowym poddaszem. Dach dwuspadowy, kryty dachówką. Elewacje ceglane, bogaty detal opracowany w cegle. Elewacje artykułowane ceglanymi lizenami i gzymsami, tworzącymi skratowania, pola okienne oraz drzwiowe. W elewacjach wzdłużnych podwójny gzyms wieńczący z elementem ceglanym i ząbkowym. W elewacjach szczytowych okazałe sterczyny zakończone płasko. Otwory okienne pojedyncze i zdwojone w różnych układach w polach okiennych, zwieńczone łukami pełnymi, nad nimi ceglane łęki wsparte na ceglanych konsolach. Drzwi zwieńczone łukami odcinkowymi.

Ilustracja 116. Topole, budynek gospodarczy.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynek w konstrukcji murowanej – z cegły, tynkowany. Budynek parterowy z wysokim poddaszem o zwartej, wydłużonej bryle. Budynek kryty wypłaszczone dachem dwuspadowym, krytym papą. Elewacje tynkowane na niewysokim cokole. Bryła centralnie podzielona ryzalitowo wystającą z obu stron elewacji lukarną. W parterze otwory okienne w formie pionowego prostokąta, z wtórną czterodzielną stolarką. W poddaszu otwory okienne zwieńczone łukiem odcinkowym. Elewacje artykułowane narożnymi lizenami. Detal w formie neogotyckich przełamanych schodkowych gzymsów koronujących.

Ilustracja 117. Zbeniny, dawna chlewnia.

Dawna chlewnia. Budynek w konstrukcji murowanej – z cegły. Obiekt parterowy z wysokim poddaszem o zwartej, wydłużonej bryle. Budynek kryty wypłaszczone dachem dwuspadowym, krytym papą. Elewacje tynkowane posadowione na niewysokim cokole. Elewacja podzielona gzymsem międzykondygnacyjnym z detalem kostkowym ujętym w płaskie pasy gzymsu. W parterze otwory okienne w formie pionowego prostokąta, z wtórną czterodzielną stolarką. W poddaszu otwory okienne zwieńczone łukiem odcinkowym, zamykane drewnianymi okiennicami. W szczycie po dwa otwory w formie krzyża łacińskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.V. OBIEKTY SAKRALNE**

Architektura sakralna na terenie gminy stanowi najcenniejsze zachowane dziedzictwo kulturowe. Niektóre obiekty posiadają XIV – wieczny rodowód, kolejno od wieku XV do XX. Cechą charakterystyczną tutejszych kościołów jest czytelny układ nawy głównej z prezbiterium i wieżową fasadą. Budynki mają osiowy układ z dominantą na wejściu. Obiekty wznoszone są z lokalnych materiałów, najczęściej ceglane i tynkowane. Układ średniowieczny powtarza się w bryłach XIX - wiecznych kościołów neogotyckich. Obiekty średniowieczne są oszkarpowane. Najstarsze kościoły posiadają niewielkie okienka, sugerujące, iż świątynie wykorzystywane były do celów obronnych lokalnej społeczności.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W CIECHOCINIE

Ilustracja 118. Ciechocin, Kościół filialny pw. św. Marcina.

Obecny kościół wzniesiono na miejscu XV-wiecznej kaplicy, którą przeniesiono w 1485 r. z Koźmina. W 1877 r. kościół został odnowiony, dobudowano wieżę i zakrystię. Patronat nad nim w końcu XIX w. sprawowała gmina. Kompleksowej renowacji świątyni dokonano w latach 1991-1994. Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. 1354, z dn. 09.09.1991 r. Kościół w konstrukcji szachulcowej z fasadą wieżową.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W KROJANTACH

Ilustracja 119. Krojanty, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P.

Został wybudowany w 1892 r. przez barona Richarda von Eckardsteina. Parafia w Krojantach istnieje samodzielnie od 1936 r. Kościół w wyniku działań II wojny światowej uległ znacznemu zniszczeniu, częściowo został odbudowany w 1947 r., jednak pozostał bez wieży kościelnej. W 1997 r. zakończyły się prace zmierzające do powiększenia bryły kościoła i dobudowaniu wieży. Rejestr zabytków województwa pomorskiego ur. 1621 z dn. 03.03.1997 r.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W LICHNOWACH

Ilustracja 120. Lichnowy, Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej parafia w Lichnowach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Parafia w Lichnowach wzmiankowana po raz pierwszy w 1363 r. Obecna świątynia neogotycka (trzecia z kolei) wzniesiona została w latach 1863-1866 pod patronatem ks. Petera Nitscha (1804-1872). Wieża kościelna została zniszczona podczas działań wojennych w 1945 r., po wojnie odbudowana, w 1995 r. zmieniono jej dach na dwuspadowy. Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. rej. A-1843 z 13.01.2009.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W MOSZCZENICY

Ilustracja 121. Moszczenica, Kościół filialny pw. św. Bartłomieja Apostoła.

Pierwsze wzmianki o wcześniejszym kościele pochodzą z 1398 r. Budynek późnogotycki, o zwartej bryle, w konstrukcji murowanej. Do bryły głównej przylega kruchta w konstrukcji drewnianej oraz nieco niższe prezbiterium zakończone sześciobocznie. Prezbiterium oszkarpowane. Niewielkie otwory okienne zwieńczone łukiem ostrym. Kruchta nakryta dachem dwuspadowym krytym dachówką ceramiczną, elewacje szalowane pionowo deskami. Od str. pół dobudowana zakrystia. Pod dachem zwieńczenie w formie drewnianego gzymsu. Kościół z XVI w., 1738 r., 1829 r. Rej. Zab. Nr 2, dn. 30.11.1929 r. Kościół z drewnianą kruchtą na osi.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W NIEŻYCHOWICACH

Ilustracja 122. Niezychowice, Kościół parafialny pw. św. Trójcy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Pierwsze wzmianki o kościele filialnym pochodzą z 1398 roku. Kościół z 1581 r., XIX w., XX w. Zwarta, wydłużona bryła nakryta dwuspadowym dachem, zakończona sześciokątnie z wielobocznym dachem nad prezbiterium. Z boku kruchta nakryta dwuspadowym dachem. Do bryły głównej dobudowana wieża w formie wolnostojącej kampanili. Kościół oszkarpowany, schodkowo kształtowanymi przyporami z blachą w przełamaniach. Otwory okienne w pełnym łuku, wgłębne okna ostrołukowe. Wieża wolnostojąca w formie kampanili.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W NOWEJ CERKWI

Ilustracja 123. Nowa Cerkiew, Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny.

Obiekt z lat 1911 – 1913. Pierwszy kościół wzmiankowany jest w 1398 r., od tego czasu istniały w jego miejscu trzy świątynie – ostatnia w konstrukcji szachulcowej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W OGORZELINACH

Ilustracja 124. Ogorzeliny, Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego.

Istnienie parafii w Ogorzelinach potwierdza wykaz danin rzymskich z 1398 r. Czas budowy obecnej świątyni określa się na połowę XIV w., podawana jest też data — 1402 r. Obecna bryła kościoła pochodzi z XVI w. Z wizytacji w 1653 r. wiadomo, że kościół posiadał dzwonnicę z drewna z trzema dzwonami, był murowany, kryty dachówką, bez sklepienia. W XVIII w. do bryły kościoła dobudowano drewnianą wieżę i kruchtę południową. Podczas wojen szwedzkich obiekt został znacznie uszkodzony. Kościół w zespole wraz z cmentarzem ogrodzonym murem, kaplicą cmentarną oraz starodrzewiem. Budynek o zwartej bryle z wieżą na osi, nieco wsuniętą w strukturę murów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W OSTROWITEM

Ilustracja 125. Ostrowite, Kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła.

Ostrowicka świątynia powstała w 1402 r. Najstarszą jej część stanowi obecny chór mniejszy – prezbiterium, który w XV w. został wydłużony ku wschodowi poprzez dobudowanie trójbocznej apsydy. Najwyższa, czwarta kondygnacja – pełniąca funkcję dzwonnicy, obecny kształt otrzymała w wyniku nadbudowy górnej części ceglanej wieży po pożarze w 1653 r. Kościół był wielokrotnie remontowany, większe prace „odnowieniowe” wykonano w nim w 1683 r. i 1857 r. Renowację wnętrza przeprowadzono w 1933 r. W grudniu 2006 r. zakończono remont wieży kościoła. W 1936 r. kościół w Ostrowitem wpisany został do rejestru zabytków. Rej. Zab. Nr 9, dn. 13.07.1936 r. Datowanie: 1402 r. Kościół z fasadą wieżową.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W SILNIE

Ilustracja 126. Silno, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP.

Budynek pochodzi z 1956 roku. Frontowa elewacja wieżowa. Wydłużone okna pomiędzy elementami konstrukcyjnymi budynku wzorowanymi na układzie szkarp.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W SŁAWĘCINIE

Ilustracja 127. Sławęcino, Kościół filialny pw. św. Katarzyny.

Pierwszy kościół wzmiankowany w 1368 r. Obecny kościół wzniesiony w XVI w., przebudowany w 1714 roku. Budynek w konstrukcji murowanej, z wieżą na osi wejścia w konstrukcji drewnianej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W SWORNEGACIACH

Ilustracja 128. Swornegacie. Kościół parafialny pw. św. Barbary.

Obiekt wielobryłowy w stylu modernizującego eklektyzmu z 1912r.
Forma ochrony: Rejestr zabytków nr 1677 z dnia 09.11.1998 r.
Historyczny drewniany kościół z 1742 roku przeniesiono do skansenu we Wdzydzach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.VI. OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ**

Obiekty użyteczności publicznej na terenie gminy silnie odzwierciedlają jej charakter. Przede wszystkim skala obiektów tylko nieznacznie wyróżnia się od podstawowej zabudowy – jaką jest zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza. Istnieje niewiele przedmiotowych budynków, wychodzących poza typową formę zabudowy. Wiele budynków użyteczności publicznej powtarza formy zabudowy wiejskiej. Dominują obiekty ceglane z detalem. Mniej jest obiektów tynkowanych. Budynki zespołów kolejowych mają nieco inną formę, niemniej wpisują się w skalę wsi. Obiekty użyteczności publicznej można podzielić na następujące kategorie typologiczne :

- budynki użyteczności publicznej w charakterze architektury wiejskiej
- leśnictwa w charakterze architektury folwarcznej
- budynki użyteczności publicznej w charakterze i skali miejskiej.
- inne budynki użyteczności publicznej.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W CHARAKTERZE ARCHITEKTURY WIEJSKIEJ**GRANOWO**

Ilustracja 129. Granowo 18, budynek świetlicy.

Budynek użyteczności publicznej - świetlica, na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty blachodachówką. Sterczyнки w narożnikach budynku i szczytach zwieńczone płaskim daszkiem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KROJANTY

Ilustracja 130. Krojanty ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 40, budynek dawnej szkoły.

Budynek dawnej szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła 2 kondygnacyjna – druga kondygnacja w półpiętrze poddasza, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek na kamiennym cokole z lokalnego kamienia granitowego.

KRUSZKA

Ilustracja 131. Kruska 7, budynek świetlicy.

Budynek oświaty – świetlica. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z naczółkami, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w cegle.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

LICHNOWY

Ilustracja 132. Lichnowy ul. Główna 1, budynek służby zdrowia.

Obecnie budynek służby zdrowia. Budynek w charakterze zabudowy wiejskiej gospodarczej. Obiekt z fasadą z dwiema wtórnymi przybudówkami. Budynek właściwy murowany z cegły, otynkowany. Na rzucie prostokąta. półtorakondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym o małym kącie nachylenia połaci.

LOTYŃ

Ilustracja 133. Lotyń 33, budynek świetlicy.

Budynek oświaty – świetlica. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła dwukondygnacyjna, dach wielospadowy z naczółkami kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

MAŁE SWORNEGACIE

Ilustracja 134. Małe Swornegacie ul. Chojnicka 13, szkoła.

Budynek szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, naczółkowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek posadowiony na kamiennym cokole z kamienia granitowego. Od frontu wglębny portal wejściowy.

NIEŻYCHOWICE

Ilustracja 135. Nieżychowice 56, budynek dawnej szkoły.

Budynek dawnej szkoły dwukondygnacyjny. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, bryła, dach dwuspadowy kryty blachą falistą, Elewacje kształtowane w cegle. Niewielkie otwory okienne zróżnicowane, zwieńczone płasko. W szczycie nad parterem gzyms z detalem kostkowym. W dachu okazała lukarna z dwuspadowym dachem. Od frontu niewielka murowana, otynkowana dobudówka.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

NOWY DWÓR

Ilustracja 136. Nowy Dwór 19, budynek dawnej świetlicy.

Budynek usługowy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach dwuspadowy, naczółkowy, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Brak detalu. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta. Stolarka okienna współczesna. W szczycie pojedyncze okno. Cokół tynkowany. Otwory drzwiowe we wgłębnych portalach drzwiowych ujętych w łuk pełny. Przykład obiektu, który utracił wartości zabytkowe, poprzez nieprawidłowe prace remontowe.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W CHARAKTERZE I SKALI MIEJSKIEJ

OSTROWITE

Ilustracja 137. Ostrowite ul. Szkolna 3, budynek szkoły.

Budynek oświaty - szkoła. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, okazała bryła, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną. Elewacje kształtowane w cegle. Obiekt w rzucie zbliżony do litery C. Ryzalit ceglany flankowany ozdobnym szczytem schodkowym zakończonym masywną sterczyną pokrytą daszkiem 4 – spadowym. Elewacja tynkowana artykułowana symetrycznie, w partii okien - cegłą. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Stolarka okienna współczesna. Drzwi współczesne. Lewe skrzydło budynku opracowane w tynku, fragmentarycznie w cegle – skrzydło wtórne. Cokół murowany, z lokalnego kamienia granitowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

SŁAWĘCIN

Ilustracja 138. Sławęcín ul. Szkolna 11, budynek szkoły.

Budynek szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Okazała zwarta bryła, dach wielospadowy, naczółkowy, kryty dachówką. W centralnej części wydłużonej bryły okazały ryzalit. Okna w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym, czterodzielne, z przesuniętym ślimieniem. Elewacje kształtowane w tynku, brak detalu. Część okien posiada ceglane nadproża. Okazały ceglany cokół.

INNE BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

BUDYNKI MODERNISTYCZNE

CHARZYKOWY

Ilustracja 139. Charzykowy ul. Długa 35, obiekt hotelowy.

Obiekt hotelowy. Budynek w stylu modernizmu gdyńskiego. Obiekt w konstrukcji murowanej. Rozbudowana, wielopoziomowa bryła, maksymalnie trójkondygnacyjna, dach płaski, kryty papą. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne w formie zbliżone do kwadratu. Cokół murowany, otynkowany, w części kamienny. Cechą charakterystyczną budynku jest wydłużone, zakończone w rzucie półkola skrzydło z okazałymi wysokimi oknami. Na elewacjach ahistoryczne dekoracje. (architekt: mgr. inż. J. Ptaszyński).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

ZABUDOWA KOLEJOWA

Budynek kolejowy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Obwodowy gzyms nad parterem, z detalem żąbkowania. W szczycie pojedyncze okno. Cokół ceglany.

RACŁAWKI

Ilustracja 140. Racławki 5, budynek dworca..

Dworzec kolejowy. Obiekt w konstrukcji murowanej trójkondygnacyjny. Zwarta bryła główna, dwukondygnacyjna z poddaszem, dach wielospadowy z naczółkami. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony do opasek okiennych, podkreślenie narożników i zwieńczenia obiektu, oraz kondygnacji parteru – opracowanej w cegle.

SILNO

Ilustracja 141. Silno ul. Dworcowa 54a, budynek dworca.

Obiekt dworca kolejowego w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła główna, dwukondygnacyjna z poddaszem, dach czterospadowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony do okazałego lekko wyprofilowanego gzymsu wieńczącego w bryle głównej. Okna i drzwi w formie pionowego prostokąta w bryle głównej, w niskiej dobudówce – okazałe zbliżone w proporcji do poziomego prostokąta. Frontowa dobudówka (poczekalnia) zakończona podcieniem wspartym w narożu filarem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

SILNO

Ilustracja 142. Silno ul. Dworcowa 56, budynek kolejowy.

Budynek kolejowy dwukondygnacyjny. Obiekt w konstrukcji murowanej z ryzalitem bocznym. Zwarta bryła, dach dwuspadowy wypłaszczony, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle. Okna w formie pionowego prostokąta zwieńczone łukiem odcinkowym. W osiach okiennych, w poddaszu, zdwojone małe okienka. Detal ograniczony do gzymsu nad parterem, w formie 2 listew obejmujących detal kostkowy.

ZESPOŁY LEŚNICTWA

BACHORZE

Ilustracja 143. Bachorze 4, budynek leśniczówki.

Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa. Budynek parterowy z wysokim poddaszem, posadowiony na kamiennym cokole. Kryty dwuspadowym dachem, dachówką ceramiczną.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

BORNE

Ilustracja 144. Borne nr. 2, budynek leśniczówki oraz budynek gospodarczy.

Budynek leśniczówki. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle.

Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Nad parterem elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane luźno ciosanymi deskami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

CHOCIŃSKI MŁYN

Ilustracja 145. Chociński Młyn 1, zespół budynków leśnictwa.

Budynek leśniczówki z 1906 r. w zespole. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek gospodarczy w zespole. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Nad parterem elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane luźno ciosanymi deskami.

Budynek stodoły w zespole. Obiekt w konstrukcji drewnianej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w drewnie. Stolarka drewniana, szalowana pionowo deskami, z metalowymi okuciami. Elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane deskami, w narożach pionowe deski.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

DRZEWICZ

Ilustracja 146. Drzewicz 5, zespół budynków leśnictwa.

Budynek mieszkalny w zespole leśniczówki z 1902 r.

Budynek mieszkalny, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem, posadowiony na cokole licowanym cegłą klinkierową, podpiwniczony. Nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty dachówką ceramiczną.

Budynek gospodarczy na planie prostokąta, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem. Posadowiony na niskim kamiennym cokole. W partii parteru budynek opracowany w cegle, partia poddasza drewniana – szalowana w układzie poziomym. Stodoła opracowana w drewnie, na niskim, ceglanym cokole. Nakryta dachem dwuspadowym, krytym dachówką ceramiczną.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

FUNKA

Ilustracja 147. Funka 5, zespół budynków leśnictwa

Budynek mieszkalny w zespole leśniczówki z 1900 r.
Budynek na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Przykryty dachem dwuspadowym, dach w elewacji szczytowej południowo –

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zachodniej wysunięty poza lico elewacji. Szczyty ścian bocznych odeskowane w układzie pionowym. Budynek gospodarczy na planie prostokąta, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem. Posadowiony na niskim kamiennym cokole. W partii parteru budynek opracowany w cegle, partia poddasza drewniana – szalowana w układzie poziomym. Stodoła opracowana w drewnie, wysoka – parterowa, na planie prostokąta, posadowiona na niskim, kamiennym cokole. Nakryta dachem dwuspadowym o niewielkim kącie nachylenia połaci, krytym papą, szalowanym w układzie poziomym.

KLOSNOWO

Ilustracja 148. Kłosnowo 4, budynek dawnego leśnictwa.

Budynek mieszkalny, na planie wydłużonego prostokąta o zróżnicowanej bryle, parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, podpiwniczony, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Nakryty dachem naczółkowym, kryty dachówką ceramiczną. W południowej połaci dachu trzy lukarny, środkowa większa, ceglana, nakryte dachami dwuspadowymi z kalenicą prostopadłą do dachu głównego.

KLOSNOWO (POWAŁKI)

Ilustracja 149. Kłosnowo 6, dawna leśniczówka. Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa Powalki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Budynek parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, podpiwniczony, opracowany w cegle, ocieplony i tynkowany. Nakryty dachem dwuspadowym naczółkowym, kryty dachówką ceramiczną.

KROJANTY

Ilustracja 150. Krojanty Wybudowania 2, budynek leśniczówki.

Budynek leśniczówki z zabudowaniami gospodarczymi. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne w formie zbliżone do prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Cokół z kamienia granitowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.VII. ZABUDOWA PRZEMYSŁOWA I POPRZEMYSŁOWA**

Zabudowa przemysłowa na terenie gminy, której charakter jest wyraźnie wiejski, nie jest licznie reprezentowana. Są to głównie budynki związane z produkcją rolną, takie jak: młeczarnie, młyny, gorzelnie. Ewenementem na skale europejską jest wyluszcarnia nasion w Klosnowie, związana z uprawą leśną. W wyluszcarni znajduje się jeden z najstarszych silników diesla na świecie. Budynki przemysłowe na terenie gminy formą i detalem nawiązywały do typu produkcji oraz odzwierciedlały zamożność ówczesnych właścicieli.

JARCEWO

Ilustracja 151. Jarcewo ul Kasztanowa 3, gorzelnia.

Dawna młeczarnia, obecnie gorzelnia i płatkarnia. Budynek gorzelni od strony północnej, na rzucie nieregularnym, parterowy z użytkowym poddaszem, podpiwniczony, z zachowanym kominem. Nakryty dachem dwuspadowym. W dachu elewacji zachodniej dwie lukarny z kalenicą prostopadłą do dachu głównego. Do elewacji zachodniej przylegają przybudówki. Elewacje budynku opracowane w cegle i w kamieniu ciosanym. Detal – gzyms podokapowy oraz gzyms międzykondygnacyjny zdobiony fryzem ząbkowym. Do budynku gorzelni od wschodu przylega murowany budynek stodoły.

JEZIORKI

Ilustracja 152. Jezioroki 9, gorzelnia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Gorzelnia jest jedynym zachowanym obiektem z zespołu zabudowy folwarcznej. Budynek parterowy, wykonany z cegły - tynkowany, posadowiony na kamiennym cokole, z wysokim użytkowym poddaszem, na planie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym, ze szczytem o cechach neogotyckich. Zachowany wysoki komin opracowany w cegle.

KLOSNOWO

Ilustracja 153. Klosnowo 1, wyluszcarnia nasion.

Budynek wyluszcarni nasion - wielokondygnacyjny o zróżnicowanej bryle, opracowany w cegle, tynkowany, posadowiony na ceglany cokole. Korpus główny trzykondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. Przylegają do niego: dwa narożne, parterowe przybudówki nakryte dachem trójspadowym połączone niską dobudówką z dachem jednospadowym; wieża na planie czworoboku zwieńczona czterospadowym dachem. Na osi elewacji wzdłużnej dwukondygnacyjny budynek nakryty dachem dwuspadowym z kalenicą prostopadłą do budynku głównego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KROJANTY

Ilustracja 154. Krojanty ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 2, transformatorownia.

Budynek PKP – transformatorownia. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, na planie kwadratu, dach czterospadowy kryty dachówką. Dach z okapem wysuniętym poza elewację – podbity deskami. Budynek dwukondygnacyjny. Elewacje kształtowane w cegle – parter, w tynku - piętro. Otwory okienne w formie zbliżone do prostokąta, obecnie zamknięte deskami. Cokół ceglany.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

OGORZELINY

Ilustracja 155. Ogorzeliny ul. Chojnicka 28, gorzelnia.

Budynek mieszkalno – produkcyjny – gorzelnia. Obiekt w konstrukcji murowanej. Rozbudowana bryła trzykondygnacyjna, dach wielospadowy, naczółkowy, kryty blachą. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne zbliżone w proporcji do pionowego prostokąta, różnej wielkości, zwieńczone prosto lub łukiem odcinkowym, stolarka historyczna w części, w większości współczesna. Otwory drzwiowe zwieńczone łukiem odcinkowym i prosto. Detal opracowany w tynku, ograniczony do łukowego zwieńczenia w formie płycinowej, obejmujący w głównej części wyższą elewację. Budynek posadowiony na wtórnie otynkowanym cokole.

OGORZELINY

Ilustracja 156. Ogorzeliny ul. Młyńska 9, obiekt w zespole młyna.

Budynek produkcyjny w zespole budynków młyna. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona trzykondygnacyjna bryła podpiwniczona, dach dwuspadowy, lekko wypłaszczony, kryty eternitem. Elewacje kształtowane w dwubarwnej cegle. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym z detalem łukowego nadproża z czerwonej cegły, na trzeciej kondygnacji okna w formie biforiów zwieńczonych łukami pełnymi. Stolarka okienna zróżnicowana – pierwotna, metalowa o drobnych podziałach. Całość w białej cegle, czerwone aplikacje w narożach, opaskach okiennych, zwieńczeniach oraz lizenach dzielących elewację na osie. Elewacje artykułowane lizenami, łączącymi się ostrołukowo nad każdą osią okienną, nad nimi wypełnienie w tynku. W szczycie dwie osie zwieńczone ostrymi łukami z lizen. W narożach i w szczycie masywne ceglane sterczyny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

V.VIII. OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

KAPLICE CMENTARNE

Na terenie gminy zachowały się trzy okazałe kaplice cmentarne – obiekty o podobnych kubaturach. Dwie z nich wybudowane zostały jako kaplice rodowe, trzecia to kaplica cmentarna. Kaplice rodowe posiadają bogaty detal architektoniczny – odzwierciedlający status rodzin, dla których zostały wybudowane. Kaplica cmentarna jest obiektem użytkowym, często z uproszczonym detałem.

JARCEWO

Ilustracja 157. Jarcewo kaplica cmentarna rodowa.

Jarcewo – kaplica rodziny Kreich. Obiekt wzniesiony w końcu XIX wieku w stylu neogotyckim. Charakterystycznym elementem są narożne pilastry przechodzące w sterczyny z podłużnymi płycinami zakończonymi ostrymi łukami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

OGORZELINY

Ilustracja 158. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, kaplica cmentarna rodowa.

Ogorzeliny – neogotycka kaplica rodziny Prądzyńskich z 1823 roku, Charakterystycznym elementem są kamienne ściany w obrysie detalu ceglanego.

OSTROWITE

Ilustracja 159. Ostrowite ul. Szkolna 5, kaplica cmentarna.

Kaplica cmentarna w Ostrowitem, z połowy XIX wieku. Kaplica zbliżona w formie do zabudowy wiejskiej z uproszczonym detałem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

KAPLICE - DZWONNICE

Charakterystycznymi obiektami kubaturowymi dla terenu gminy są kaplice przydrożne w formie dzwonnicy. Są to obiekty neostylowe, opracowane w cegle. Tworzą grupę budowli o wysokiej wartości zabytkowej.

ANGOWICE

Ilustracja 160. Angowice naprzeciw nr 35, dzwonnica.

Dwukondygnacyjna kaplica w formie dzwonnicy, o uproszczonych cechach neogotyckich.

CHARZYKOWY

Ilustracja 161. Charzykowy ul. Droga do Chojniczek 1, dzwonnica.

Kaplica w formie dzwonnicy – obiekt trzykondygnacyjny o bogatym detalu architektonicznym. Obiekt w stylu neogotyckim.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

DORĘGOWICE

Ilustracja 162. Doręgowice obok nr 37 kaplica w formie dzwonnicy.

Dwukondygnacyjna kaplica w formie dzwonnicy o uproszczonych cechach neogotyckich.

KAPLICE SŁUPOWE I FILAROWE W FORMIE „BASZTY”

Na terenie gminy można wyodrębnić typ kaplic architektonicznych, których bryła wraz z detalem nawiązuje architektonicznie do obietków baszt. Są to kaplice filarowe, kilkupoziomowe, często w narożach akcentowane pilastrami, które przechodzą w cztery narożne sterczyny. Jest to najliczniejsza grupa kaplic przydrożnych w przedmiotowym obszarze.

ANGOWICE

Ilustracja 163. Angowice naprzeciw nr 45, kaplica słupowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kapliczka przydrożna, ceglana, o cechach neogotyckich na rzucie kwadratu. Ostrołukowe wnęki tynkowane, przeszklone. Nad nimi łęki opracowane w cegle. We wnętrzu ceramiczna figurka M.B. Kaplica w zwieńczeniu sterczynami z czterospadowym daszkiem oraz metalowym krzyżem. Otoczona drewnianym płotkiem.

GRANOWO

Ilustracja 164. Granowo kaplica słupowa - strona zach. strona wsch.

Kapliczki przydrożne na planie kwadratu, opracowane w cegle, posadowione na wysokim cokole artykułowanym płytkami kwadratowymi tynkowanymi wnękami. W partii cokołu właściwego cztery płytkie, tynkowane, oszklone wnęki zwieńczone półkoliście (wschodnia) i ostrołukowo (zachodnia). We wnękach ceramiczne figurki M.B. Narożne sterczyny z daszkiem dwuspadowym.

MELANÓWEK

Ilustracja 165. Melanówek kaplica słupowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kaplica filarowa. Obiekt 3- poziomowy. 1 poziom – cokół opracowany w cegle. 2 poziom – ceglany z tynkowanymi prostokątnymi niszami. 3 poziom – ceglany z tynkowaną niszą zwieńczoną łukiem pełnym, w środku figura Matki Boskiej. Obiekt zwieńczony 4 sterczynami w narożach, zwieńczonymi dwuspadowo.

MOSZCZENICA

Ilustracja 166. Moszczenica obok nr 5, kaplica słupowa

Kaplica filarowa. Opracowana w cegle. Na niskim cokole, dekorowanym prostokątnymi płycinami umieszczony wyższy postument podkreślony wysuniętą cegłą w narożnikach, w formie filarów, nad nim niewysoka nasada, na niej kolejny postument zwieńczony nieco większą w obrysie kapliczką, podkreśloną w narożach czterema wieżyczkami, zwieńczonymi dwuspadowymi daszkami. Płytkie nisze zwieńczone trójkątnie, w jednej z nich umieszczony krucyfiks. Dekoracyjne detale opracowane w cegle.

OGORZELINY

Ilustracja 167. Ogorzeliny ul Chojnicka 28, kaplica słupowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kaplica filarowa. Obiekt w formie masywnego filara, trójpoziomowy-cokół i 2 poziomy. Cokół nieco wysunięty przed lico, obłożony płytkami klinkierowymi, 1 poziom najwyższy z płytkami, niewielkimi kwadratowymi niszami, 2 poziom z czterema filarami, połączonymi łukami, tworzącymi wspólną wewnętrzną przestrzeń. Obiekt zwieńczony kształtkami ceramicznymi w formie wypłaszczonych ostrosłupów. Całość zwieńczona krzyżem. Nad niszami umieszczony krucyfiks.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 168. Sławęcín ul Chojnicka 15, kaplica słupowa.

Kaplica filarowa. Okazała kapliczka w formie filara, flankowanego czterema narożnymi lizenami, przechodzącymi w sterczyny, zwieńczone dwuspadowymi daszkami, w centralnej części daszek czterospadowy. W górnej części nisza zwieńczona łukiem pełnym z figurą Chrystusa. Całość opracowana w cegle.

KAPLICE SŁUPOWE

Kolejnym typem kaplic są kaplice słupowe narastające uskokowo dwu i trzypiętrowe z kapliczką i niszami w głównym trzonie. Posiadają skromny detal architektoniczny. W większości są tynkowane.

Ciechocin

Ilustracja 169. Ciechocin ul Główna/ Cicha, kaplica słupowa (1786r.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kaplica słupowa typu szwedzkiego. Obiekt murowany z cegły na kamiennym cokole, otynkowany z wnęką w której umieszczono barokowy krucyfiks o motywach ludowych pochodzących z XVIII w. Kształt filarowy prostokątny, dach dwuspadowy kryty dachówką – zwieńczony chorągiewką – wiatrowskazem z hierogramem IHS i datą wzniesienia 1786. Obwiedziona płotkiem, w sąsiedztwie starodrzewia.

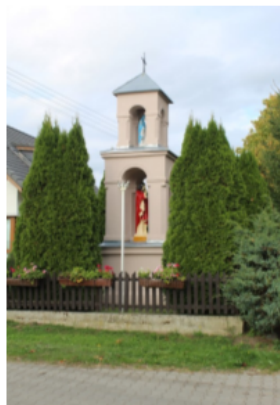
COŁDANKI

Ilustracja 170. Coldanki 3, kaplica słupowa.

Kaplica słupowa murowana, opracowana w cegle, tynkowana i pomalowana, na rzucie kwadratu, posadowiona na gładkim, szerszym cokole z ludową ornamentyką. W dolnej części płytkie blendy w kształcie wydłużonego prostokąta, zamknięte łukiem odcinkowym. Detal – gzyms międzykondygnacyjny zdobiony fryzem kostkowym. Nad nim prostokątne oszklone wnęki, we wnęcie elewacji frontowej ceramiczna figurka Matki Bożej. Całość wieńczy daszek namiotowy z krucyfiksem pośrodku.

GOCKOWICE

Ilustracja 171. Gockowice 24, kaplica filarowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kaplica filarowa trójkondygnacyjna, posadowiona na czworobocznym, murowanym, tynkowanym cokole z szerokim gzymsem. Dwie górne partie powtarzalne, niższa o większym wymiarze, ażurowe z rzezbami, wsparte na czterech filarach. Filary zwieńczone łukiem arkadowym. Kapliczka nakryta daszkiem namiotowym, krytym blachą. W szczycie metalowy krzyż.

LICHNOWY

Ilustracja 172. Lichnowy ul. Okrężna 32/34, kaplica słupowa.

Kaplica słupowa na rzucie kwadratu, ceglana, posadowiona na kamiennym, wysokim cokole. Powyżej cokołu trzon przechodzi z kwadratowego w nieregularny ośmiobok (kwadrat o ściętych narożach), z wnękami w kształcie wydłużonego prostokąta, zamkniętego półkoliście. Kapliczka nakryta daszkiem ośmiospadowym, zwieńczonym metalowym krzyżem łacińskim, z promieniami na przecięciu ramion. Wnęki tynkowane, przeszklone, z figurkami świętych. Dekoracja w formie ceglanego gzymsu koronującego, poniżej którego fryz kostkowy. Wnęki od góry zaakcentowane ceglanymi łękami. Kapliczka otoczona starodrzewiem.

KAPLICE W FORMIE WOLNOSTOJĄCYCH FIGUR

LICHNOWY

Ilustracja 173. Lichnowy ul Chojnicka przy nr 4, figura M.B.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

Figura Matki Boskiej, ze sztucznego kamienia, na marmurowym neobarokowym cokole osadzonym na masywnym filarze, wtórnice obłożonym płytkami gresowymi. Figura malowana.

OGORZELINY

Ilustracja 174. Ogorzeliny ul. Obkaska 17, figura M.B z Dzieciątkiem.

Kamienna figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem posadowiona na wysokim postumencie wspartym na niskim cokole. Na postumencie kamienna tablica upamiętniająca fundowanie oraz odbudowę.

KAPLICA KOLUMNOWA

CHOJNICZKI

Ilustracja 175. Chojniczki ul. Wiejska/Chojnicka, kaplica kolumnowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Kaplica dwukondygnacyjna swoje powstanie zawdzięcza Feliksowi Rudnikowi i Stefanowi Stanke, którzy w 1956 r. na zebraniu wiejskim wystąpili z propozycją jej budowy. Fundusze na budowę pochodziły ze zbiorów pieniężnych okolicznych mieszkańców. Poświęcenia (1 maja 1956 r.) dokonał biskup chełmiński Bernard Czapliński. Sołectwo Chojniczki zamieszkiwane jest przez 1285 mieszkańców (dane z XII 2019).

OGRODZENIA CMENTARZY I PARKÓW

Większość ogrodzeń cmentarnych i parkowych w przedmiotowym obszarze posiada wartość zabytkową. Najcenniejsze znajdują się w kompleksach kościelno – cmentarnych i stanowią kulturową całość. Zostały wyodrębnione, ponieważ w wielu przypadkach pochodzą z innego okresu niż cmentarz. Cechą charakterystyczną ogrodzeń na terenie gminy jest użycie do ich budowy cegły i kamienia – których wątki są widoczne w elewacjach łączy muru.

CIECHOCIN

Ilustracja 176. Ciechocin, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie w konstrukcji murowanej. Słupy międzyprzęsłowe z cegły, przęsła wykończone w tynku, z ceglanyimi czapami. Całość na kamiennym cokole z kamienia granitowego. Mur częściowo również opracowany w kamieniu.

CZARTOŁOMIE

Ilustracja 177. Czartolomie, ogrodzenie w zespole dworu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

Mur ażurowy, opracowany w cegle, posadowiony na kamiennym cokole. Przęsła muru mocowane na ceglanych słupkach wyniesionych nieznacznie ponad lico muru. Słupki zwieńczone czterospadowym daszkiem namiotowym. W linii frontu brama i furtka osadzona na masywnych ceglanych słupach. Furtka i brama wykonana z kutego żelaza.

JARCEWO

Ilustracja 178. Jarcewo, ogrodzenie w zespole dworsko-parkowym.

Mur z kamienia ciosanego okalający park od strony północnej w układzie uskokowym, zwieńczony ceglanymi daszkami oraz zamknięty trzema kamiennymi słupami na planie kwadratu artykułowanymi w narożach pasami z cegły, zwieńczonymi daszkami oraz gzymsem z cegły. Brama metalowa kuta.

JARCEWO

Ilustracja 179. Jarcewo, ogrodzenie w zespole folwarcznym.

Mur ceglany stanowiący ogrodzenie folwarku, w części północnej tynkowany, wbudowany częściowo w zespół obiektów folwarcznych (stajnia, remiza), w układzie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE

NA LATA 2025 – 2028

prześlowym, zamykany ostrosłupami zwieńczonymi czterospadowymi daszkami o prostopadłych kalenicach, artykułowany płytkimi wnękami.

LICHNOWY

Ilustracja 180. Lichnowy, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie częściowo ma formę muru poligonalnego z granitowych głazów, zwieńczonego dwiema warstwami cegły z ceglanym, dwuspadowym daszkiem. W części jest całkowicie ceglane, nakryte analogicznym daszkiem. Od strony ulicy Szkolnej występują ceglane, masywne słupki, nakryte dwuspadowymi daszkami z metalowymi, ażurowymi bramkami cmentarnymi.

OSTROWITE

Ilustracja 181. Ostrowite, ogrodzenie w zespole kościoła.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 – 2028

Mur o ceglanych przęsłach z wątkiem uzupełnianym nieregularnie granitem i i na granitowym cokole, słupki ceglane w formie filarów powyżej wysokości muru, zwieńczone ceramiczną kształtką w formie wypłaszczonego ostrosłupa.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 182. Sławęcín, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie zróżnicowane w formie. W części ogrodzenie przęsłowe – z filarami z cegły i kamiennymi przęsłami, na kamiennym cokole z dużych granitowych ciosów, zwieńczonych pasem cegły. Uskokowe przęsła dzielone ceglany filarami przewyższającymi kamienny mur. Filary zwieńczone trójkątnym naczółkiem, nakrytym daszkiem dwuspadowym prostopadle do lica muru.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

V.IX. HISTORYCZNE UKŁADY RURALISTYCZNE

Układy ruralistyczne na terenie gminy przedstawione w formie kartograficznej z użyciem mapy archiwalnej pochodzącej z 1921 r. oraz aktualnego zdjęcia satelitarnego z układem działek.

CHOJNICZKI

Ilustracja 183. Chojniczki, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Chojniczki – wieś owalnicowa w układzie wrzeciona.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

GRANOWO

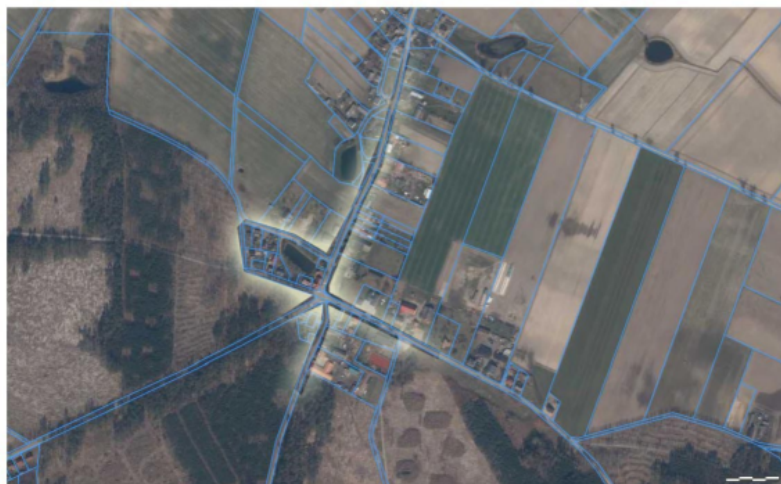

Ilustracja 184. Ciechocin, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Granowo - typu owalnicowego (układ wrzecionowaty) na osi wschód-zachód. Część wschodnią obwodową wypełnia zespół zabudowy z początku XX w. Część zachodnią okala luźno rozlokowana zabudowa z początku XX w. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

KŁODAWA

Ilustracja 185. Kłodawa, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Kłodawa – wieś w układzie wielodrożnicy. W centrum wsi staw.
Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1357 roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

LICHNOWY

Ilustracja 186. Lichnowy, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Lichnowy - owalnicowa z zachowanym układem wrzeciona, wraz z kościołem zlokalizowanym w tzw. „punkcie styczonym układu”. W centrum głównie tereny zielone oraz stawy. W części zachowany układ zabudowy zewnętrznej. Największa z owalnic na terenie gminy. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 i 1363 roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

OGORZELINY

Ilustracja 187. Ogorzeliny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Ogorzeliny w układzie typu owalnicowego (układ wrzecionowaty) na osi wschód-zachód. Część zachodnią wypełnia zespół zabudowy kościoła i cmentarza z ogrodzeniem, część wschodnią okala zwarta pierzejowa zabudowa z przełomu XIX / XX w. Lokowana na Prawie Chełmińskim w 1388 roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

OSTROWITE

Ilustracja 188. Ostrowite, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Ostrowite – wieś typu owalnicowego (układ wrzeciona) na osi północ – południe. W centrum owalnicy kościół z cmentarzem. Na obrysie wrzeciona zachowana zabudowa z przełomu XIX/XX w.. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 roku. Kościół wybudowano w 1402 roku – zachowany.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

SILNO

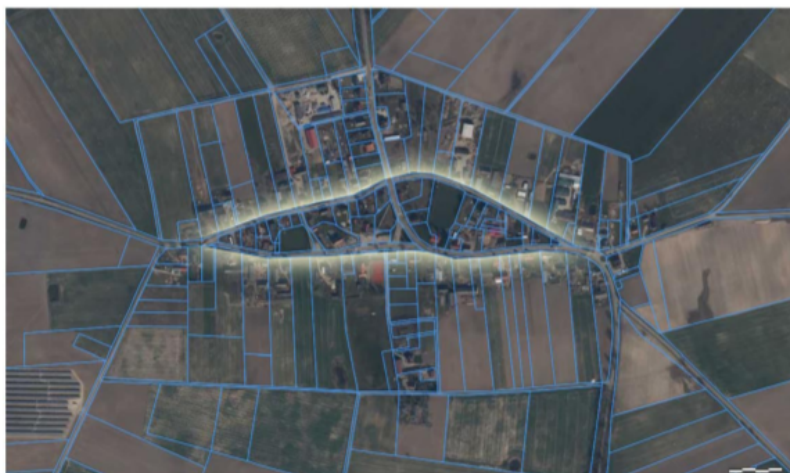

Ilustracja 189. Silno, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Silno – wieś z zachowanym układem owalnicowym, obecnie skupiona wzdłuż traktu do Chojnic. Wieś w układzie wschód – zachód z odchyleniem w kierunku południe - północ. Lokowana na Prawie Chełmińskim w 1368 roku. W centrum owalnicy obecnie znajdują się głównie zielone tereny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

SŁAWĘCIN

Ilustracja 190. Sławęcín, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Sławęcín - układ ruralistyczny wsi owalnicowej w formie wrzeciona, przebiegający w kierunku wschód - zachód, z kościołem w tzw. punkcie styczonym układu, w jego wnętrzu. Sławęcín jest drugą, co do wielkości wsią zachowaną w układzie na terenie gminy Chojnice.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim 15 lipca 1368 roku.

ZBENINY

Ilustracja 191. Zbeniny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Zbeniny – wieś w układzie owalnicy. Układ dwóch stawów rozdzielonych groblą, z drogą owalnicową wokół stawów, z drogami obsadzonymi układami alejowymi. Po zewnętrznej stronie drogi zachowane w części zabudowania z przełomu XIX i XX wieku, budynki mieszkalne w układzie kalenicowym i obiekty gospodarcze w układzie szczytowym. Zbeniny były prywatną wsią szlachecką powstałą w XVI wieku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.X. OBSZARY ZIELENI ZABYTKOWEJ, CMENTARZE****ZIELEŃ PARKOWA**

Ilustracja 192. Ciechocin, ul. Pogodna 9, fragment parku dworskiego.

Park dworski z początku XX w. Teren parku częściowo otoczony kamienno-ceglanym ogrodzeniem o charakterze zabytkowym. Ogrodzenie w konstrukcji murowanej. Słupy międzyprzęsłowe z cegły, przęsła wykończone w tynku, z ceglanymi czapami. Całość na kamiennym cokole z kamienia granitowego. W części zachowany gęsty starodrzew, dużo samosiejek. Od strony elewacji tylnej, płaski teren w formie ogrodu gospodarczego z nielicznymi drzewami i krzewami owocowymi. Nieczytelny układ kompozycyjny.

Ilustracja 193. Coldanki 3, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – parkowym z końca XIX w. Park o pow. 1,6 ha. Położony na zachód od dworu, zlokalizowany w otoczeniu owalnego stawu. Kompozycja swobodna, nieczytelny układ założenia, z zachowanymi egzemplarzami starodrzewia. W północnej części parku kapliczka otoczona drzewami i nagrobek rodziny Wolszlegierów – dawnych właścicieli majątku. W parku znajduje się kilka okazów wiekowych dębów, świerków i modrzewi. Charakterystyczne luźne rozlokowanie drzew.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 194. Chojnaty 6, fragment parku dworskiego.

Park krajobrazowy z końca XIX wieku. Teren parkowy przy założeniu dworskim. W części zachowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym z przewagą lipy - aleja, liczne samosiejki. Układ kompozycyjny zatarty. Zachowana oś kompozycyjna w kierunku Chojnic, obecnie przecięta drogą.

Ilustracja 195. Czartolomie 7, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – parkowym z lat 30. XIX w.
Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. A-1680
Park o pow. 6 ha, na planie regularnego czworoboku. Bogaty starodrzew reprezentowany przez typowe gatunki parkowe z licznymi pomnikami przyrody: leszczyna pospolita o obw. 220cm, żywotnik zachodni czterowierzchołkowy o obw.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

110-147cm, klon srebrzysty o obw. 215cm, trzy buki pospolite o imponujących rozmiarach 300-330cm, dwa buki zwyczajne odmiany purpurowej o obw. 295-350cm, oraz grupę pięciu modrzewi europejskich o obw. 160-190cm. Żywopłoty, szpalery wysokiej zieleni. Zachowany podjazd z gazonem przed głównym wejściem do obiektu.

Ilustracja 196. Jarcewo ul. Kasztanowa 2, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko - parkowym z II połowy XIX w.

Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. A-1681

Park krajobrazowy na pagórkowatym terenie o powierzchni ponad 2 ha zróżnicowanym drzewostanem; lipy dwulistne, klony zwyczajne, dęby szypułkowe, w otulinie Strugi Jarcewskiej. Park w charakterze krajobrazowy, ze stawem pośrodku w kształcie „nerki” oraz niewielką wyspą dla ptaków. Otwarcie krajobrazowe na dwór. Park w części ogrodzony murem z kamienia ciosanego, okalającym park od strony północnej w układzie uskokowym, zwieńczonym ceglanyymi daszkami oraz zamkniętymi 3 kamiennymi słupami na planie kwadratu, artykułowanymi w narożach pasami z cegły, zwieńczonymi daszkami oraz gzymsem z cegły – z końca XIX wieku.

Ilustracja 197. Jeziorko 9, fragment parku dworskiego.

Rozległy teren parkowy przy dawnym założeniu dworskim. W części zachowany liczny starodrzew: dęby i lipy, liczne samosiejki. Układ kompozycyjny w części

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

zatarty. W centrum rozległy staw, oraz drugi nieco mniejszy. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r.

Ilustracja 198. Krojanty ul 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 7, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko – folwarczno – parkowym z przełomu XVIII / XIX w. Na terenie parku zachowany starodrzew, uwidocznił się częściowo układ kompozycyjny. Teren w części ogrodzony kamienno-betonowym ogrodzeniem z metalowymi przęsłami. Obszar zniszczony przez nawałnicę w 2017 r. Zachowane egzemplarze starych dębów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 199. Kruszka 16, pozostałości parku dworskiego.

Park dworski z końca XIX wieku. Na terenie parku zachowany nieliczny starodrzew, w centrum staw, otoczony starymi, przycinanymi wierzbami i olchą czarną. Zachowane nieliczne dęby i świerki. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r.

Ilustracja 200. Lichnowy, ul. Parkowa 7, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko - parkowym z końca XIX w.
Park posadowiony na pd.- zach. od dworu, około 1 km od wsi Lichnowach.
Założony na planie regularnego prostokąta. Wzdłuż ulicy Parkowej istnieje żywopłot grabowy. Park zaniedbany, nieliczny starodrzew. Pierwotny układ założenia nieczytelny, występują liczne samosiejki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 201. Lotyń 32, pozostałości parku dworskiego.

Park z XIX w. Teren parku o powierzchni ok. 2 ha. Zachowany nieliczny starodrzew, czytelny układ kompozycyjny. Widoczne wycinki starodrzewia. Część parku pierwotnego przeznaczona na pole uprawne. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r. Widoczne ostatki pni starych drzew – ułatwiające odtworzenie parku.

Ilustracja 202. Niezychowice 10, park pałacowy.

Park przy założeniu pałacowym, z połowy XIX wieku. Park o powierzchni ok. 2 ha. Teren parku gęsto zadrzewiony. W zachowanym starodrzewiu dominują klony pospolite, jesiony wyniosłe oraz lipy drobnolistne- dwie z nich uznano za pomniki przyrody. Na terenie parku znajdują się również okazałe wierzby oraz fundamenty dawnego obiektu należącego do posiadłości. Pawłowo, ul. Tucholska 15. Park w założeniu pałacowo – folwarczno – parkowym z przełomu XIX i XX w. Obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew, o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Na terenie parku przed

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

pałacem niewielki staw, zachowana aleja wjazdowa. Z tyłu pałacu okazałe założenie krajobrazowe z dużym, podłużnym stawem, za którym znajduje się część leśna parku. Całość założenia o powierzchni ok. 7 ha. W części krajobrazowej liczne stare dęby.

Ilustracja 203. Pawłowo, ul. Tucholska 15, fragment parku pałacowego.

Park w założeniu pałacowo – folwarczno – parkowym z przełomu XIX i XX w. Obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew.

Na terenie parku przed pałacem staw, zachowana aleja wjazdowa. Od strony elewacji ogrodowej pałacu okazałe założenie krajobrazowe z dużym, podłużnym stawem, za którym znajduje się część leśna parku. Całość założenia o powierzchni ok. 7 ha. W części krajobrazowej liczne stare dęby.

Ilustracja 204. Pawłowo, ul. Przytorowa 25, fragment parku dworskiego.

Park dworski z przełomu XIX i XX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany zachowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

czytelny układu kompozycyjnego drzew. Zewnętrzny pierścień parku gęściej zadrzewiony.

Ilustracja 205. Raclawki, fragment parku dworskiego.

Park dworski bez zachowanej rezydencji z przełomu XIX i XX wieku. Obszar o powierzchni 4 ha z rozlokowanym starodrzewem, o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Zachowana aleja jesionowa. Na terenie parku w narożu znajduje się staw o urozmaiconej linii brzegowej.

Ilustracja 206. Silno, ul. Główna 14, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – folwarczno - parkowym z początku XX w. Wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego Nr 1080, dn. 15.01.1985 r. (zespół dworsko – parkowy). Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Na terenie parku znajdują się stare dęby, lipy i olchy oraz niewielkich rozmiarów staw.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 207. Szlachetna Nowa Cerkiew 20, Park dworski.

Park w założeniu dworsko – parkowym z końca XIX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Sugeruje układ wzorowany na ogrodach angielskich. Na terenie parku znajduje się aleja lipowa. Wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego Nr 128/A, dn. 15.12.1983 r. (Zespół dworsko – parkowy).

Ilustracja 208. Topole 1, fragment parku dworskiego.

Park dworski z końca XIX w.
Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Sugeruje układ wzorowany na ogrodach angielskich. Częściowo zachowany układ alejowy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 209. Zbeniny 10, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko- parkowym z połowy XIX w. i początku XX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Przeważają lipy, dęby i klony. Na terenie parku kilka okazów starych świerków. Park znacznie zdegradowany.

CMENTARZE

Bogata historia regionu i wielokulturowość oraz współczesne dzieje ukształtowały dzisiejszy obraz nekropolii na terenie gminy. Na północy przeważały cmentarze ewangelickie, które po transformacjach politycznych w części stały się katolickim, na południu natomiast przeważały cmentarze katolickie. Nekropolie na terenie gminy można podzielić na dwie główne kategorie: cmentarze przykościelne - zazwyczaj rozlokowane wokół świątyni i otoczone murem oraz cmentarze poza terenem kościelnym, z których część to cmentarze czynne, pozostałe - reliktowe. Cmentarze funkcjonujące są ogrodzone, z niewielką ilością drzewostanu. Cmentarze reliktowe są nieogrodzone, z dużą ilością drzewostanu, co czyni je często obszarami zieleni zabytkowej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.X.I CMENTARZE W ZESPOLE KOŚCIOŁA**
CIECHOCIN

Ilustracja 210. Ciechocin ul. Jana Pawła II 6, cmentarz przykościelny.

Cmentarz parafialny założony na planie trójkąta, ogrodzony murem, którego wyniesiony fundament wykonany jest w kamieniu, wyższa część muru opracowana w cegle. Mur zwieńczony ceglany daszkiem. Ceglane słupki bramy wyniesione ponad

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

lico muru. Starodrzew od strony ul. Jana Pawła II. Na cmentarzu zachowane historyczne nagrobki z przełomu XIX / XX w. w latach 1991 - 1994 r.
-przeprowadzono rewitalizację cmentarza.

LICHNOWY

Ilustracja 211. Lichnowy ul. Szkolna 4, cmentarz przykościelny.

Cmentarz parafialny na planie regularnego wieloboku (zbliżonego do prostokąta), z posadowionym w południowej części założenia, neogotyckim kościołem. Otoczony kamienno-ceglanym murem. Cmentarz wzdłuż granic obsadzony jest (częściowo zachowanym) starodrzewiem. Nagrobki zlokalizowane są głównie w części północnej oraz południowej nekropolii. Spośród historycznych pochówków, najstarszym zachowanym jest nagrobek miejscowego proboszcza Petera Nilscha (zm. 1837 r.). Na osi prezbiterium kościoła znajduje się główna aleja, z częściowo zachowanym starodrzewiem. Forma ochrony: Rejestr zabytków województwa pomorskiego: nr. rej. A-1843 z dnia 13.01.2009. Do rejestru zabytków wpisany jest zespół kościoła rzymskokatolickiego w Lichnowach, obejmujący: kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej, cmentarz przykościelny, mur otaczający cmentarz, zachowane płyty i krzyże

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

nagrobne i znajdujące się na cmentarzu starodrzew oraz fragment, działki na której położone są w/w. obiekty.

MOSZCZENICA

Ilustracja 212. Moszczenica 38, cmentarz przykościelny.

Teren cmentarza filialnego otoczony kamiennym, niewysokim murem. Na cmentarzu zachowane nagrobki z przełomu XIX i XX wieku. Nieliczny drzewostan.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

NIEŻYCHOWICE

Ilustracja 213. Nieżychowice 12, fragment cmentarza przykościelnego.

Teren cmentarza filialnego rodowego rodu Wolszlegierów, otoczony kamiennym, niewysokim murem. Na cmentarzu zachowane nagrobki z przełomu XIX i XX wieku.

OGORZELINY

Ilustracja 214. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, cmentarz przykościelny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Teren cmentarza parafialnego o nieregularnym kształcie, zlokalizowany wokół kościoła, z trzech stron otoczony murowanym ceglany ogrodzeniem. Brama i furtki wyodrębnione wysokimi ceglany słupkami na planie kwadratu z dwuspadowymi daszkami. Wzdłuż muru zachowany nieliczny starodrzew (kasztanowce, jesiony, klony, lipy). W południowo – zachodniej części cmentarza ceglana kaplica grobowa rodziny Prądyńskich.

OSTROWITE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 215. Ostrowite ul. Szkolna 5, fragment cmentarza przykościelnego.

Teren cmentarza parafialnego częściowo otoczony murowanym ogrodzeniem.
Zachowane nagrobki z początku XX w.

SŁAWĘCIN

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 216. Sławęcin ul. Szkolna 6, cmentarz przykościelny .

Cmentarz parafialny zlokalizowany we wschodniej części terenu kościelnego, w centrum owalnicy. Zachowany nieliczny starodrzew oraz nagrobki z początku XX w.

SWORNEGACIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 217. Swornegacie ul. Mestwina 16, cmentarz przykościelny

Obiekt cmentarny zlokalizowany wokół kościoła. Murowana brama wejściowa. Nieliczny starodrzew. Cmentarz otoczony ogrodzeniem z ceglanymi filarami w przęsłach, przęsła metalowe. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z początku XX w.

V.X.I CMENTARZE POZA TERENEM KOŚCIELNYM

ANGOWICE

Ilustracja 218. Angowice, cmentarz zlokalizowany w lesie.

Teren cmentarza ewangelickiego, otoczony ogrodzeniem z siatki. Zachowane pojedyncze ceglane słupy ogrodzenia przy wejściu głównym. Nieliczne nagrobki z przełomu XIX i XX w. najstarszy z 1875 roku, zachowane pojedyncze egzemplarze starodrzewia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

CHARZYKOWY

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 219. Charzykowy ul.Długa/ ul.Turystyczna, cmentarz zlokalizowany w centrum wsi.

Teren cmentarza parafialnego na planie zbliżonym do kwadratu, otoczony ogrodzeniem z siatki, w części murowanymi słupami z drewnianymi przęsłami. Pojedyncze nagrobki z początku XX wieku, najstarsze z końca XIX wieku. Zachowana aleja cmentarna z nielicznym starodrzewiem.

CHOJNICZKI

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 220. Chojniczki, cmentarz zlokalizowany w lesie.

Niewielki teren cmentarza ewangelickiego należącego do nie istniejącego już kościoła. Nieogrodzony, rozlokowany wokół licznych okazałych starodrzewia. Nieliczne nagrobki z początku XX wieku. Zachowany układ kwater.

JARCEWO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 221. Jarcewo, cmentarz poza obszarem wsi.

Rozległy teren cmentarza (pierwotnie ewangelickiego) zbliżony na rzucie do prostokąta. W części zachowany liczny starodrzew, głównie dęby, najstarszy ponad 400 letni. Układ kompozycyjny zachowany, w centrum neogotycka kaplica założycieli cmentarza – rodziny Kreich. Teren ogrodzony niskim drewnianym ogrodzeniem i wysokim żywopłotem grabowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

JEZIORKI

Ilustracja 222. Jeziorki, cmentarz ewangelicki (na północ od stacji benzynowej).

Teren cmentarza nie posiada wyraźnej granicy. Określony przez licznie zachowany starodrzew. Układ kompozycyjny jest nieczytelny. Zachowane zostało kilka nagrobków w formie granitowych stell z rytymi napisami, są one nietypowe dla tego terenu.

KROJANTY

Ilustracja 223. Krojanty ul. Lipowa 9, cmentarz na terenie wsi.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Teren dawnego cmentarza ewangelickiego a od połowy XX w. - katolickiego.
Zachowany liczny starodrzew, uwidoczniiony częściowo układ kompozycyjny.
Zachowane nieliczne nagrobki z początku XX w.

NOWA CERKIEW

Ilustracja 224. Nowa Cerkiew, ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów, cmentarz na skraju wsi.

Teren cmentarza otoczony ogrodzeniem, w formie murowanych z cegły słupów z drewnianymi przęsłami, słupy ceglane wyniesione ponad linię ogrodzenia.
Zachowane nieliczne nagrobki z początku XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

PAWŁOWO

Ilustracja 225. Pawłowo ul. Okrężna, cmentarz na terenie wsi.

Obszar cmentarza zajęty przez luźno rozlokowany, nieliczny starodrzew, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Cmentarz otoczony murowanym ogrodzeniem.

SILNO

Ilustracja 226. Silno ul. Główna/Dworcowa, cmentarz w centrum wsi.

Cmentarz o średniowiecznym rodowodzie. Teren cmentarza otoczony murowanym ogrodzeniem artykułowanym ceglanymi filarami, zwieńczonymi ceglaną czapą, z detalem ząbkowania opracowanym w cegle. Zachowany nieliczny starodrzew. Najstarsze nagrobki pochodzą z początku XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**CMENTARZE RELIKTOWE****GOCKOWICE**

Ilustracja 227. Gockowice 22a, cmentarz na terenie wsi.

Teren niewielkiego, rodzowego cmentarza rodziny Konietzkich w formie kwatery, otoczony niewysokim ogrodzeniem z kamienia granitowego. Nieliczne ślady nagrobków zachowanych w jednej linii. Kilka zachowanych drzew – lipy i kasztanowce.

KOPERNICA

Ilustracja 228. Kopernica, cmentarz położony w lesie.

Teren cmentarza ewangelickiego. Zachowany starodrzew, częściowo zachowany układ kompozycyjny, zachowane również fragmenty nagrobków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

POWAŁKI

Ilustracja 229. Powalki ul. Sielska, cmentarz na terenie wsi.

Niewielki obszar dawnego cmentarza ewangelickiego, na działce o kształcie trójkąta. Zachowany nieliczny starodrzew oraz pojedyncze nagrobki. Na przedmiotowym terenie liczne samosiejki.

ZBENINY

Ilustracja 230. Zbeniny, cmentarz przy trakcie komunikacyjnym.

Cmentarz przydrożny prawdopodobnie epidemiczny (droga Chojnice - Brusy) na planie czworoboku z granicznym starodrzewiem w ilości kilkunastu sztuk. Zachowane elementy nagrobków w różnej formie – kamienne obwody, formy graniastosłupów z dekoracyjnymi zwieńczeniami, zachowany śladowy układ alejek. Najstarsze nagrobki pochodzą z końca XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**V.XI. NAJCENNIJSZE OBIEKTY I OBSZARY ZABYTKOWE****OBIEKTY SAKRALNE - KOŚCIOŁY**

1. Ostrowite, zespół kościoła pw. św. Jakuba Apostoła wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
2. Ogorzeliny, zespół kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
3. Ciechocin, zespół kościoła pw. św. Marcina wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
4. Sławęcín, zespół kościoła pw. św. Katarzyny wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
5. Moszczenica, zespół kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła wraz z cmentarzem
6. Nieżychowice, zespół kościoła pw. św. Trójcy wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
7. Lichnowy, zespół kościoła pw. św. Jadwigi Śląskiej wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
8. Krojanty, zespół kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P

PAŁACE, DWORY, PARKI, ZABUDOWA FOLWARCZNA

1. Nieżychowice, pałac oficyna, folwark, park
2. Chojnaty, dwór wraz z parkiem
3. Jarcewo, dwór wraz z parkiem, zabudowa folwarczna
4. Czartolomie, dwór wraz z zespołem folwarczno-parkowym
5. Pawłówko, dwór wraz z parkiem
6. Pawłowo, pałac w zespole pałacowo-parkowym
7. Siłno, dwór wraz z parkiem
8. Szlachetna Nowa Cerkiew, dwór wraz z parkiem
9. Lotyń, dwór
10. Kruszká, dwór wraz z folwarkiem
11. Topole, dwór oraz zespół folwarczno-parkowy
12. Krojanty, dwór oraz zespół folwarczno-parkowy
- 13.

ZABUDOWA PRZEMYSŁOWA I POPRZEMYSŁOWA

1. Klosnowo, budynek wyluszczeni nasion
2. Ogorzeliny, budynek produkcyjny w zespole budynków młyna

OBIEKTY DREWNIANE, MIESZKALNE I GOSPODARCZE – wpisane do rejestru zabytków oraz proponowane do wpisu do rejestru zabytków, posiadające wysoką wartość zabytkową

OBIEKTY MUROWANE, MIESZKALNE I GOSPODARCZE – wpisane do rejestru zabytków oraz proponowane do wpisu do rejestru zabytków, posiadające wysoką wartość zabytkową

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

ZESPOŁY LEŚNICTWA

1. Chociński Młyn
2. Drzewicz
3. Borne
4. Funka
5. Klosnowo
6. Krojanty
7. Klosnowo (Powalki)
8. Bachorze

OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

1. Ciechocin, kapliczka słupowa typu szwedzkiego z 1786 r. (proponowana do wpisu do rejestru zabytków)
2. Pozostałe obiekty ujęte w GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW takie, jak:
 - a) kaplice słupowe
 - b) kaplice filarowe
 - c) kaplice architektoniczne
 - d) kolumny

UKŁADY RURALISTYCZNE MIEJSCOWOŚCI W TYPI OWALNICY

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**VI. OTOCZENIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W XXI WIEKU –
ZAGROŻENIA I WYTTCZNE****V.I. NOWA ZABUDOWA, OTOCZENIE – NAWIERZCHNIE, OŚWIETLENIE, ELEMENTY
MAŁEJ ARCHITEKTURY, ELEMENTY REKLAMY, INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.**

Największymi zagrożeniami dla obiektów i obszarów zabytkowych – poza ich destrukcją naturalną to nowa, często niekontrolowana zabudowa, która powoduje, iż zabytki stają się niewidoczne, tracą wartość poprzez złe komponowanie otoczenia. Przedmiotowy krajobraz kształtują zazwyczaj podobne, często powtarzające się formy i z rzadka dominanty, które na uporządkowanym tle stają się znakami rozpoznawczymi terenu.

Krajobraz naturalny gminy tworzą:

- morenowe pagórki – element powtarzalny w krajobrazie
- płaskie powierzchnie zbiorników wodnych – element powtarzalny w krajobrazie
- rzeki i strumienie z długimi pasmami zadrzewień i zarośli – element powtarzalny, z różnymi przebiegami
- lasy, w tym puszcza – zbiorowiska powtarzających się gatunków i pokrojów drzew
- „falujące” przestrzenie podzielonych na pasy pól uprawnych – krajobraz z pogranicza naturalnego i antropogenicznego – element powtarzalny (zróżnicowany)
- niewielkie lasy i zadrzewienia, w tym zabytkowe parki – element zróżnicowany – powtarzalny

Na dawny krajobraz antropogeniczny składały się:

- „falujące” przestrzenie podzielonych na pasy pól uprawnych – krajobraz z pogranicza naturalnego i antropogenicznego – element powtarzalny (zróżnicowany)
- skupiska drewnianych chałup i stodół – opracowanie w tym samym materiale, z podobnym dachem i pokryciem dachu – powtarzalne (zróżnicowanie)
- z czasem pośród, chałup pojawiła się zabudowa murowana – również o powtarzalnych formach i materiałach
- układy zabudowy powtarzały te same rytmy dachów
- wieże kościołów stały się lokalnymi rozpoznawalnymi dominantami
- traktem komunikacyjnym najczęściej towarzyszyły drzewa, dzięki temu łatwiej je było zidentyfikować w krajobrazie
- tereny były w całości zakomponowane – zabudowa, pola, lasy, łąki, jeziora etc

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 231. Granowo – przykład jednorodnego krajobrazu kulturowego.

Obecnie krajobraz sukcesywnie niszczone jest poprzez:

- zwiększające się rozproszenie zabudowy – najczęściej powstające bez planów i regulacji,
- nową zabudową o różnych formach, kolorystyce, materiałach,
- zabudowę substandardową – kioski, „budki”, garaże, blaszaki,
- zróżnicowane elementy małej architektury i oświetlenia często w ramach jednej miejscowości,
- brak kompozycji zieleni w krajobrazie,
- zaistnienie tak zwanych „nieużytków”,
- nieuporządkowany system oznakowania, reklam, banerów degradujących już nieuporządkowaną przestrzeń – jest pierwszym zauważalnym elementem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI ma na celu zatrzymanie powyżej wymienionych procesów w celu ochrony dziedzictwa kulturowego, uporządkowania krajobrazu, stworzenia komfortu miejsca zamieszkania i pracy oraz ochrony krajobrazu naturalnego poprzez utrzymywanie prawidłowego zagospodarowania przestrzeni.

Ilustracja 232. Rozdroże w Lichnowach – przykład dysharmonii otoczenia z elementami reklamowymi.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 233. Ogorzeliny – przykład dysharmonii form architektonicznych oraz rodzaju ogrodzeń.

Przywrócenie ładu zabudowy, ładu w kolorystyce obiektów i pokryć dachowych, ładu struktury urbanistycznej oraz uporządkowanie zieleni, stworzy właściwe otoczenie, w jakim powinny znajdować się zabytki. Likwidacja chaosu w zagospodarowaniu jest długotrwałym procesem. Najszybszą zmianą może być odpowiednie kształtowanie elementów reklamowych w miejscowościach.

Wytyczne dla elementów reklamowych :

- na budynkach dopuszcza się jedynie nośniki wizualnej informacji dotyczącej prowadzonej działalności w danym obiekcie
- informacja na nośniku powinna być ograniczona do nazwy instytucji, profilu działalności, adresu
- nośniki informacji wizualnej mogą znajdować się jedynie w kondygnacji parteru i posiadać formę szyldu, bądź szyldu semaforowego na wspornikach metalowych, kutych, w kolorze grafitowym
- powierzchnia nośników informacji wizualnej nie może przekraczać 10 % powierzchni elewacji parteru, przy czym maksymalna powierzchnia szyldu może wynosić 1m², a powierzchnia szyldu semaforowego maksymalnie 0,5m², powierzchnia szyldu semaforowego zawiera się również w 10% dopuszczalnych na informację wizualną na elewacji
- zabrania się umieszczania jakichkolwiek nośników informacji ponad gzymsem parteru i na wszystkich innych ścianach, czy fragmentach budynku, za wyjątkiem hoteli, instytucji kultury i instytucji lub firm, przez które budynki w całości są wykorzystywane. Informacja powinna być ograniczona do nazwy danej firmy / instytucji
- nośniki informacji wizualnej powinny być rozmieszczone z uwzględnieniem kompozycji elewacji, nie mogą znajdować się, bądź przesłaniać elementy artykułujące elewację, takie, jak okna, drzwi, witryny, bramy i przejazdy, gzymsy, cokoły, lizeny, pilastry, boniowania, fryzy, nisze i inne tego typu nie wymienione
- nośniki wizualnej informacji należy umieszczać tak, aby żadna z ich krawędzi nie była bliżej niż 10 cm od elementów artykułujących elewację, wymienionych powyżej. Ta sama odległość - od witryny
- dopuszcza się grupowanie większej ilości nośników informacji we wspólne ramy i pola

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- zarówno wykonanie, jak i montaż nośników powinny być najwyższej jakości, materiały z których wykonano nośniki powinny być naturalne, bądź wyglądem zbliżone do naturalnych
- kolorystyka nośników powinna być ograniczona (za wyjątkiem logo firmy), do stonowanych kolorów, powierzchnie nośników nie mogą być polerowane, szkliste i odbijać światła
- zabrania się stosowania nośników informacji wizualnej o fosforyzujących, pulsujących, migotliwych, błyskowych, czy zmieniających się światłach;
- nośniki informacji wizualnej wykonane z wszelkiego rodzaju tekstyliów czyli szeroko pojęte banery, dopuszcza się jedynie jako tymczasowe – np.: towarzyszące bieżącym wydarzeniom

Nośniki informacji wizualnej wokół budynków:

- nie należy stosować żadnych elementów przestrzennych, zarówno w formie rzeźb, jak i elementów małej architektury, które będą kojarzyć się z prowadzoną przez firmę bądź instytucję działalnością
- zabrania się lokalizowania nośników wizualnej informacji na elementach towarzyszących budynkowi, takich jak schody, ogrodzenia, bramy i furtki, balustrady, i inne nie wymienione
- w przypadku wszelkiego rodzaju punktów gastronomicznych – restauracji, barów, kawiarni; etc. można na elewacji lub na stojącym wolno stelażu w formie np.: sztalugi umieszczać informacje o oferowanych przez dany lokal produktach itp.
- nie dopuszcza się zadaszeń i parasoli, które stanowią nośniki informacji wizualnej
- dopuszcza się nośniki informacji wizualnej wykonane w neutralnych materiałach na tymczasowych ogrodzeniach ogródków gastronomicznych oraz na meblach w ogródkach gastronomicznych

Nośniki informacji wizualnej niezwiązane z budynkami:

- dopuszcza się i zaleca stosowanie ujednoliconych nośników informacji wizualnej, informujących o lokalizacji danej instytucji, firmy czy lokalu w formie drogowskazów umieszczanych na słupach
- ich ilość powinna być ograniczona do najważniejszych instytucji, takich, jak instytucje kultury, banki, hotele, etc. oraz firmy i lokale, które obsługują ruch turystyczny
- zarówno słupy, jak i drogowskazy powinny posiadać tę samą szatę graficzną, która jest tłem do zawartej na nich informacji
- dopuszcza się stosowanie w ograniczonej ilości słupów ogłoszeniowych, na których można umieszczać plakaty reklamowe informujące o bieżących wydarzeniach i bieżącej działalności firm na terenie miejscowości

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 234. Trakt komunikacyjny w Ciechocinie.

VII. GENERALNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE**VII.I. GENERALNE WYTYCZNE URBANISTYCZNYE**

Zasady ochrony dotyczące ochrony układu ruralistycznego:
(dotyczą nowej zabudowy, która będzie dogęszczała istniejący układ)

- zachować układ i podziały działek
- w przypadku wyburzanych obiektów – nowe powinny odtwarzać obiekty pierwotne w zakresie wyglądu zewnętrznego
- przy ulicach należy wyznaczyć linie zabudowy, wynikające z linii zabudowy kilku sąsiadujących budynków w relacji z projektowanym obiektem
- sugeruje się utrzymać charakter nowej zabudowy, zgodny z charakterem otoczenia
- kolorystyka nowych obiektów powinna harmonizować z kolorystyką sąsiedniej zabudowy- odcieni bieli i naturalnych tynków, jasnych szarości, „piaskowców”
- należy dążyć do uzupełniania zabudowy kwartałowej i jej porządkowania

Ilustracja 235. Ogorzeliny – kościół, ogrodzenie cmentarza, starodrzew.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Zasady kształtowania przestrzeni publicznych:

- nie zaleca się stosowania ogrodzeń betonowych
 - nie zaleca się stawiania obiektów z blachy trapezowej, falistej bądź sztucznych materiałów, a istniejące należy wyburzyć przy ich „śmierci technicznej”. Zabrania się budowy lub montażu pawilonów, kiosków itp. z wyłączeniem czasowych ogródków letnich (po uzyskaniu stosownych zezwoleń na ich czasowe posadowienie)
 - nie zaleca się wprowadzania jednolitej kolorystyki elementów metalowych w ogrodzeniach, odcienie grafitowe oraz czernie
 - nie zaleca się budowania nowych ogrodzeń z elementów metalowych o rozbudowanych ozdobnych formach. Są one obce stylistycznie w zabudowie wiejskiej
 - nie zaleca się stosowania ogrodzeń z siatki,
 - zaleca się stosowanie ogrodzeń drewnianych
 - zaleca się, aby przy budynkach otynkowanych, przęsła ogrodzenia były tynkowane, a przy budynkach ceglanych - ceglane, zaleca się drewniane wypełnienia przęsła – z desek, o jednolitej wysokości
 - cokoły ogrodzeń, murów - granitowe
 - zaleca się stosowanie nawierzchni granitowych na chodnikach – jako kilkukrotnie trwalszych od betonowych i bardziej estetycznych-sugeruje się ich systematyczną wymianę, sugeruje się wykonanie chodników z płomieniowanych lub groszkowanych kostek granitowych. W dojazdach do posesji i w lokalnych drogach, ścieżkach, zaleca się nawierzchnie przepuszczalne – naturalne
 - dla ulic w obrębie owalnicy sugeruje się zmianę nawierzchni asfaltowej na nawierzchnię z kostki granitowej, spełniającą wymogi dla nawierzchni jezdnych
 - zaleca się wymianę starych betonowych latarni na nowe, metalowe w kolorze grafitowym o prostych współczesnych formach, bądź w formie historycznej, zbliżonej do formy, w jakiej latarnie występowały pierwotnie. Sugeruje się oświetlenie LED o „cieplej” kolorystyce
-
- zaleca się ujednolicenie elementów małej architektury, wykonanie ich z materiałów historycznych/tradycyjnych, jak kamień, metal, w uzupełnieniu z drewnem
 - zaleca się zachowanie szpalerowych nasadzeń drzew przy drogach dojazdowych.

VII.II. GENERALNE WYTYCZNE ARCHITEKTONICZNE

Ogólne zasady ochrony dotyczące zabudowy istniejącej :

- dla obiektów z opracowanymi kartami wiążące są zasady ochrony, określone w karcie, poniższe stanowią ich uzupełnienie
- zachować budynek jego bryłę i formę oraz detal architektoniczny
- zachować lub odtwarzać pokrycia dachowe strzechą z koźlinami na obiektach drewnianych
- dla każdego obiektu określonego w karcie, jako obiektu o wysokiej wartości, należy sporządzić dokumentację konserwatorską, dotyczącą sposobu zachowania, konserwacji, rekonstrukcji elewacji budynku
- wszystkie prace prowadzone przy zabytkowych budynkach, obiektach, budowlach na tym terenie należy prowadzić po uzgodnieniu z właściwym konserwatorem zabytków

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- przy wymianie pokrycia dwuspadowego dachu o kącie nachylenia powyżej 30° należy stosować dachówkę ceramiczną, karpiówkę, układaną w koronkę, w kolorze cegły czerwonej, zakaz wprowadzania w połacie dachowe od frontu jakichkolwiek dodatkowych nowych lukarn, facjat, okien połaciowych itp.
 - przy wymianie dachu poniżej 30° dopuszcza się blachę tytanowo-cynkową na „rąbek stojący” i miedzianą oraz papę. Kolory pokrycia dachowego dopuszczalne są jedynie w naturalnym kolorze stosowanego materiału; dopuszcza się stosowanie okien połaciowych z wykluczeniem okien w typie wszelkiego rodzaju kopuł
 - dla skomplikowanych form architektonicznych dachowych, jak: kościoły, kaplice, sygnaturki na kamienicach, budynki użyteczności publicznej, dopuszcza się zastosowanie, jako materiału kryjącego dach - blachę tytanowo-cynkową, blachę miedzianą oraz blachę aluminiową – kolor - grafit – po uszczegółowieniu rodzaju materiału dla konkretnych obiektów z właściwym konserwatorem zabytków.
 - w przypadku wymiany pokryć dachowych innych, niż wskazane powyżej, a będących pokryciami oryginalnymi, należy stosować pokrycie z oryginalnego materiału
 - dopuszcza się stosowanie okien połaciowych (oprócz elewacji frontowych),
 - nowe okna oraz witryny sklepowe należy wykonać, jako drewniane, z podziałami w charakterze i detalu dostosowanym do obiektu
 - nową stolarkę drzwiową sugeruje się wykonać jako drewnianą, wg historycznych wzorów, dostosowaną do charakteru obiektu
 - zakazuje się wprowadzania na elewacje jakichkolwiek okładzin i ozdóbników, w tym kamiennych i ceglanych (z wyłączeniem odtwarzania historycznych elementów)
 - zalecane wykonanie schodów do budynków z materiałów kamiennych - granit, w przypadku zachowanych oryginalnych schodów odtworzenie powinno być wykonane z analogicznego materiału
 - schody terenowe przy obiektach powinny być wykonane z materiałów kamiennych – granit, przy odtwarzaniu schodów stosować pierwotną technikę wykonania
-
- przy remoncie obiektów historycznych należy zrekonstruować detal – opaski okienne, drzwiowe, gzymsy, wg zachowanych na innych budynkach, lub wg materiałów ikonograficznych, bądź archiwalnych
 - dla obiektów ocieplonych wykonać uproszczony detal architektoniczny nawiązujący do stylu budynku, na elewacjach bocznych oraz na elewacji frontowej należy ściągnąć docieplenie i przywrócić elewacji pierwotny wygląd
 - przy remontach doprowadzać elewacje możliwie do pierwotnego stanu, z zachowaniem oryginalnych materiałów i technik wykonania, dopuszcza się współczesne techniki i materiały, o ile wizualnie będą odwzorowywać pierwotne
 - kolorystykę elewacji utrzymać w odcieniach bieli, jasnych szarości i piaskowców, w przypadku budynków, gdzie badania tynków wykażą oryginalną kolorystykę - malować obiekt zgodnie z wynikami badań, a w przypadku obiektów o koloryzowanym tynku, pozostawić tynk w jego naturalnym kolorze
 - należy wprowadzić jednolity typ drzwiczek skrzynek instalacyjnych na elewacji – kolor grafit z okuciami z płaskowników z pseudoćwiekami, wskazane jest chowanie skrzynek w grubości muru.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Zasady kształtowania nowej zabudowy:

- maksymalne gabaryty projektowanych budynków powinny być dostosowane do otoczenia, nie mogą przekraczać wysokości budynków sąsiadujących, w przypadku braku odniesienia, nowe obiekty powinny posiadać liczbę kondygnacji i wysokość, jaka występuje w ich najbliższym otoczeniu
- ze względu na charakter zabudowy wiejskiej nowe obiekty w bryle powinny naśladować „rozdrobienie” zabudowy, charakterystyczne dla zastanego układu urbanistycznego. Zabudowa powinna być kalenicowa, bądź szczytowa, w zależności od wyników badań w poszczególnych układach ruralistycznych
- dachy powinny być kształtowane jako dwuspadowe, z ograniczoną ilością lukarn, nie powinny znacznie wychodzić poza lico elewacji. Zakaz stosowania dachów asymetrycznych
- zakazuje się lokalizacji budynków substandardowych (pawilony, kioski, itd.);
- w przypadku niskich budynków wznoszonych w ciągu ulicznym, nie mogą one gabarytami – najwyższy punkt w kalenicy – przekraczać sąsiedztwa o więcej, niż 10%
- nowe budynki nie mogą posiadać tynków natryskowych, jedynie zacierane ręcznie, w jasnych kolorach (odcienie bieli, szarości, piaskowych szarości)
- na dachach o kącie nachylenia powyżej 30° należy stosować dachówkę ceramiczną, karpiówkę, w kolorze ceglastoczerwonym, zakaz wprowadzania w połacie dachowe jakichkolwiek lukarn, facjat itp. od strony ulicy
- na dachach o kącie nachylenia pomiędzy 20° a 30° należy stosować blachę płaską w kolorze naturalnym, zakaz wprowadzania w połacie dachowe jakichkolwiek lukarn, facjat itp. od strony ulicy
- budynki mogą posiadać elewacje wykończone okładziną kamienną – np. lokalny kamień granitowy, bądź klinkierową, lub drewnianą – szalowanie deskami.
- stosowanie okładzin na nowych obiektach powinno być ograniczone do wykonania w całości elewacji w danym materiale, bądź do wykonania elementów kompozycyjnych, jak: gzymsy, cokoły
- we współczesnych obiektach zakazuje się stosowania historycznych elementów, jak boniowanie parteru, pięter czy naroży budynków, kolumn o historyzującym detalu
- zakazuje się w zakresie detalu używania kamieni szlifowanych oraz klinkierów o gładkich, szklonych i jednobarwnych powierzchniach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 236. Ciechocin – Kościół, cmentarz i mur cmentarny, starodrzew

VII.III. GENERALNE WYTYCZNE DLA TERENÓW ZIELENI ZABYTKOWEJ

Wytyczne dla terenów parków i cmentarzy:

- Należy wykonać studia przyrodniczo - dendrologiczne dla obszarów parków i cmentarzy posiadających wartość zabytkową. Na tej podstawie można będzie dokładnie określić, które drzewa są szczególnie cenne dla układów oraz jak należy prowadzić nasadzenia
- Parki i cmentarze należy otoczyć opieką
- Należy wycinać samosiejki w obszarze zabytkowych parków i cmentarzy oraz centrów układów wsi owalnicowych
- Należy poddać rewitalizacji stawy w granicach historycznych założeń i układów
- Należy „dogęszczać” zabudowę istniejące wsie, zgodnie z zastanym układem ruralistycznym, tak aby się nie „rozrastały” i pozostały skupiskami zabudowy lokalizowanej w otwartym rolniczym terenie
- Na terenie gminy istnieją historyczne parki, które po rewitalizacji mogą stworzyć np. sieć parków dworskich, będących nową atrakcją turystyczną
- Na cmentarzach i wzdłuż dróg należy odtwarzać nasadzenia alejowe

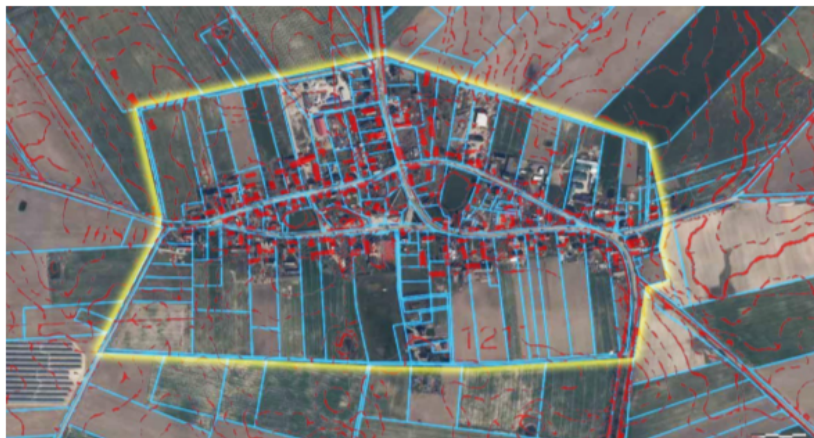
VII.IV. POSTULATY KONSERWATORSKIE

1. Dla obszaru gminy należy wykonać dokumentację konserwatorskie oraz konserwatorsko-urbanistyczne, obejmujące obszary parków dworskich, cmentarzy oraz układów ruralistycznych owalnic.
2. Dla proponowanych do wpisu do rejestru zabytków obiektów należy wykonać stosowne dokumentacje (m.in. „białe karty”. Wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać przedmiotowe karty).
3. Postuluje się wykonanie dokumentacji konserwatorskich studialnych dla opracowanych typologicznie zespołów zabudowy zabytkowej na terenie gminy.

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

4. Na podstawie proponowanych opracowań konserwatorsko-urbanistycznych należy wyznaczyć kierunki dalszych działań w obszarach pałacowo-parkowych, dworsko-parkowych i innych posiadających wartość zabytkową.
5. Należy opracować studium konserwatorskie dla gminy obejmujące m.in. zakresy (wytyczne) rewitalizacji i remontów konserwatorskich obiektów (obejmujące m.in. dachy, kolorystykę, materiały itd.) oraz rewitalizacji obszarów zabytkowych (parki, cmentarze), celem przywracania ładui przestrzennego w przedmiotowym obszarze. Dla cmentarzy należy opracować dokumentację konserwatorską obejmującą zabytkowe nagrobki cmentarne gminy.
6. Zapisy Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami powinny znaleźć odzwierciedlenie w planach miejscowych.
7. W planach miejscowych tereny owalnic z tzw. „pierścieniem” powinny posiadać strefy ochrony konserwatorskiej.
8. Historia gminy, a w szczególności jej krajobraz kulturowy powinien stać się częścią programu edukacyjnego w szkołach
9. Na terenie gminy powinna powstać sieć parków, sieć owalnic oraz sieć zabytkowych kościołów o rodowodzie średniowiecznym. Sieci te jako produkt turystyczny powinny mieć odzwierciedlenie w mediach internetowych oraz systemie tablic informacyjnych. Działania te powinny być poprzedzone opracowaniem stosownej dokumentacji konserwatorskiej, celem pełnego rozpoznania przedmiotowych zagadnień w obszarze gminy.
10. Oznakowanie dziedzictwa kulturowego powinno się również znaleźć przy drogach, szlakach turystycznych i rowerowych.
11. Na terenach o szczególnym znaczeniu powinny powstać punkty informacyjne, punkty np. z pamiątkami – lokalne rzemiosło i lokalne produkty rolne.
12. Należy zidentyfikować krajobraz kulturowy terenów tzw. Kosznajderii – jako unikalnego w skali kraju rodzaju osadnictwa i pozostałości po nim, celem uznania obszaru jako pomnik historii, wzbogacając ofertę turystyczną Gminy.
13. Sugeruje się utworzenie lapidariów na obszarach cmentarzy rodowych, poprzedzone stosownymi dokumentacjami, w tym obejmujące zagospodarowanie przedmiotowych terenów.
14. Sugeruje się opracowanie dokumentacji remontowo–konserwatorskich obiektów kubaturowych i obiektów małej architektury ujętych w GEZ, posiadających wysoką wartość zabytkową, a będących w średnim oraz złym stanie zachowania.
15. Obiekty ujęte w GEZ, posiadające wysoką wartość zabytkową powinny posiadać dokumentację w formie kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych oraz ruchomych.
16. Dla obiektów zabytkowych posiadających zły stan zachowania (z docelową możliwą rozbiórką) sugeruje się opracowanie dokumentacji zachowawczych (np. w postaci kart ewidencyjnych).
17. Postuluje się opracowanie dokumentacji konserwatorskich w zakresie zabytkowego wyposażenia kościołów, kaplic i innych obiektów sakralnych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 237. Zdjęcie satelitarne Sławęcina z naniesioną na czerwono mapą z początku XX wieku, wyznaczona przykładowa strefa ochrony konserwatorskiej – kolor żółty

VIII. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A ZAMIERZENIA GMINY CHOJNICE – WYTYCZNE DO REALIZACJI

VIII.1. GŁÓWNE CELE POLITYKI GMINNEJ ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

W okresie najbliższych czterech lat obowiązującego GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CHOJNICE, głównym celem gminy powinno być, jak już wspomniano, stworzenie odpowiednich opracowań i dokumentacji pozwalających w pełni rozpoznać i zidentyfikować dziedzictwo kulturowe obszaru. Na tej podstawie należy stworzyć prawo miejscowe, mające na celu ochronę krajobrazu kulturowego – antropogenicznego i naturalnego. Ze względu na ochronę krajobrazu, najistotniejsze jest wyodrębnienie obszarów chronionych, dla których można określić granice i ukierunkować szczególnie nowe budownictwo tak, aby harmonizowało z krajobrazem kulturowym. Historyczne mapy, zdjęcia pokazują, jak bardzo uporządkowany był krajobraz wsi i terenów przyległych. Otwarte rolnicze obszary podzielone alejami drzew przy ulicach, rzekach, czy wyższą roślinnością na miedzach, kontrastowały ze zwartymi obszarami leśnymi. W takim krajobrazie istniały wsie z uporządkowaną zabudową, ujednoliconą kolorystyką elewacji i dachów, etc. Ta konsekwencja w kształtowaniu krajobrazu i siedlisk ludzkich stworzyła malowniczy krajobraz, w którym współgrały elementy antropogeniczne i przyrodnicze. Tej konsekwencji zabrakło niestety po II wojnie światowej i przez ponad 80 lat krajobraz był degradowany przez bezwiednie rozprzestrzeniającą się zabudowę wokół wsi i na jej terenie, tworząc nowe układy. Takie postępowanie było oznaką nowej epoki, nowych idei i ideologii, niemniej było też oznaką braku zrozumienia dla osiągnięć minionych epok. Działania opisane w tekście mają przywrócić ład przestrzenny, wydobyć kulturowe i historyczne wartości, związać mieszkańców z miejscem i tradycją, a przez odmienność i indywidualizm tej „lokalnej ojczyzny”, stać się atrakcją turystyczną. Większość działań związanych z zielenią, infrastrukturą, elementami małej architektury jest możliwe do zrealizowania w okresie kilku do kilkunastu lat. Efektem działań będzie przywrócenie wsi o wizerunku, jaki funkcjonował tu ponad 100 lat temu, w nowoczesnej formie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

VIII.II. POSTULOWANE WPISY DO REJESTRU ZABYTKÓW – OCHRONA OBIEKTÓW

LP.	Obiekt	Czas powstania	Adres
1.	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ WRAZ Z CMENTARZEM, OGRODZENIEM I STARODRZEWIEM	XVI w., 1743 r.	SŁAWĘCIN ul. SZKOLNA nr 6
2.	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. TRÓJCY WRAZ Z CMENTARZEM I OGRODZENIEM	1581 r., XIX w.	NIEŻYCHOWICE nr 12
3.	KAPLICA GROBOWA RODU PRĄDZYŃSKICH	1823 r.	OGORZELINY ul. SŁAWĘCIŃSKA nr 2
4.	KAPLICA CMENTARNA	ok. 1914 r.	JARCEWO 1 KM NA WSCHÓD OD ZESPOŁU FOLWARCZNEGO
5.	KAPLICA SŁUPOWA	1786 r.	CIECHOCIN, ul. GŁÓWNA/CICHA
6.	CMENTARZ EWANGELICKO - RZYMSKOKATOLICKI	II połowa XIX w.	JARCEWO 1 KM NA WSCHÓD OD ZESPOŁU FOLWARCZNEGO
7.	PAŁAC WRAZ Z OFICYNAMI	połowa XIX w., 1915 r.	NIEŻYCHOWICE nr 10
8.	ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY	koniec XIX w.	CHOJNATY nr 6
9.	DWÓR	przełom XVIII/XIX w., połowa XIX w.	LOTYŃ nr 32
10.	ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY	przełom XIX/XX w.	PAWŁÓWKO ul. PRZYTOROWA nr 25
11.	BUDYNEK WYŁUSZCZARNI NASION	1913 r.	KLOSNOWO nr 1
12.	ZESPÓŁ MŁYNA – BUDYNEK MIESZKALNY I PRZEMYSŁOWY	1919 r.	OGORZELINY ul. MŁYŃSKA nr 9
13.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	lata 1880 - 1900	KAMIONKA nr 1
14.	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE	II połowa XIX w.	SEPIOT nr 7

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

15.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	II połowa XIX w.	WĄCZOS nr 10
16.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY W ZESPOLE MŁYNA	lata 1880 - 1900	CHOCIŃSKI MŁYN nr 9
17.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	przełom XIX/XX w.	WĄCZOS nr 8
18.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	początek XX w.	SWORNEGACIE ul. MESTWINA nr 5
19.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	lata 20. XX w.	CHOCIŃSKI MŁYN nr 8
20.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	II połowa XIX w.	SEPIOT nr 3
21.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	początek XX w.	SWORNEGACIE ul. MIĘDZYMOSTOWA 35
22.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	koniec XIX w.	MOSZCZENICA nr 41
23.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. SZKOLNA nr 12 - 14
24.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. SZKOLNA nr 16 - 18
25.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. GŁÓWNA nr 17 - 19
26.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. GŁÓWNA nr 29
27.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	NIEŻYCHOWICE nr 98
28.	BUDYNEK MIESZKALNY	1927 r.	MOSZCZENICA nr 39 - 39A
29.	BUDYNEK MIESZKALNY	1906 r.	MOSZCZENICA nr 5
30.	ZESPÓŁ BUDYNKÓW LEŚNICTWA	1906 r.	CHOCIŃSKI MŁYN nr 3
31.	BUDYNEK GOSPODARCZY DREWNIANY W ZESPOLE MŁYNA	lata 1880 - 1900	CHOCIŃSKI MŁYN nr 9
32.	BUDYNEK GOSPODARCZY DREWNIANY	początek XX w.	ZBRZYCA nr 7
33.	STODOŁA	koniec XIX w.	PŁĘSNO nr 1A
34.	STODOŁA	1913 r.	KŁODAWA nr 29
35.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XVI w.	OSTROWITE
36.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	LICHNOWY
37.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	OGORZELINY
38.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XVI w.	SŁAWĘCIN

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

39.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	CIECHOCIN
40.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	GRANOWO
41.	UKŁAD RURALISTYCZNY	początek XIX w., na wcześniejszych elementach układu	ZBENINY
42.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	CHOJNICZKI
43.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	SILNO
44.	ZESPÓŁ OSADNICZY NAD JEZIOREM OSTROWITE – STANOWISKO WIELOKULTUROWE		

Sugeruje się wykreślenie z wykazu GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW obiektów, które posiadają niską wartość zabytkową lub pozbawione są cech zabytków na skutek nieprawidłowo przeprowadzanych remontów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**VIII.III. Dotacje**

Podstawowym warunkiem udzielania dofinansowania jest wpis do rejestru zabytków obiektu, na który czynione są starania o dotacje (do rejestru „A” – zabytki nieruchome, do rejestru „B” – tzw. zabytki ruchome, do rejestru „C” – zabytki archeologiczne).

O dotację może się ubiegać właściciel lub posiadacz zabytku albo jednostka posiadająca zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie można ubiegać się m.in. u:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie,
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Zarówno u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, jak i u Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie można się starać o dotacje na planowane prace (w cyklu jednorocznym), jak i o refundację kosztów poniesionych na prace przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (na całość prac ujętych pozwoleniem konserwatorskim, zakończonych i odebranych przez urząd konserwatorski).

- W Urzędzie Marszałkowskim w Gdańsku (termin ogłaszany indywidualnie – na stronie internetowej urzędu),
- W Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska,
- W Narodowym Funduszu Ochrony Środowiska,
- Funduszu Kościelnym,
- Inne konkursy bieżące.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane na planowane remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Ponadto prywatni właściciele, związki wyznaniowe (np. parafie) itp. mogą się starać o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku w jednostkach samorządu na szczeblu gminy i powiatu. Każda z instytucji dofinansowujących prace przy zabytkach ma indywidualne zasady przyznawania dofinansowania, oddzielne formularze i może wymagać różnych załączników. W części miast i gmin Województwa Pomorskiego na stałe funkcjonuje w ich budżecie fundusz dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

robót budowlanych przy zabytku, a radni corocznie podejmują uchwałę co do jego wysokości,

a w późniejszej fazie określają jego beneficjentów. Występują też jednostki terytorialne w województwie, które każdorazowo indywidualnie określają beneficjenta i kwotę dotacji (uchwałą rady).

W poszczególnych jednostkach samorządu (zarówno na szczeblu województwa - Urzędzie Marszałkowskim, jak i na szczeblu powiatu i gminy) oraz w Funduszu Kościelnym można się starać o dotacje na prace planowane (zazwyczaj w cyklu jednorocznym).

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku oraz w Urzędzie Marszałkowskim w Gdańsku dofinansowanie może zostać udzielone na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

W w/w instytucjach można starać się o dofinansowanie do 50 % kosztów wykonania prac ujętych w pkt. 1-17. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy jego stan zachowania wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, można starać się o dofinansowanie do 100% kosztów potrzebnych na przeprowadzenia tych prac.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028**IX ARCHEOLOGIA****IX.I Opracowanie tekstowe****Historia badań archeologicznych**

Początek odkrywania archeologicznego dziedzictwa tych ziem przypada na 2 połowę XIX wieku. Archeologia jako dziedzina wiedzy naukowej dopiero się rodziła, zaś badania archeologiczne prowadzili wówczas głównie badacze wykształceni w ramach innych dyscyplin: biolodzy, lekarze, inżynierowie oraz właściciele ziemscy. Powstawały lokalne towarzystwa naukowe, które prowadząc wykopaliska i pozyskując zabytki od przypadkowych znalazców tworzyły zaczątki muzeów. Wymienić należy tu powstałe w 1875 roku Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Naturforschende Gesellschaft w Gdańsku. Amatorskie badania prowadzili także właściciele majątków ziemskich, na terenie których dokonywano przypadkowych odkryć. Za najwcześniejsze amatorskie badania archeologiczne na terenie gminy uznać należy prace A. Schmidta, oficera z Grudziądza, który w 1896 roku znalazł i zbadał dwa groby skrzynkowe i dwa kurhany w Sławęcinie. Muzeum Prowincjonalne Zachodniopruskie (Westpreussische-Provincial Museum) najmocniej przyczyniło się do poznania historii regionu. Należy wymienić jego pracownika Hugo Conwentza. W 1883 roku w trakcie prospekcji terenowej, zlokalizował on na wyspie na Jeziorze Ostrowite wały grodu, znalazł ceramikę „typu grodowego” i kości. W 1930 roku Zdzisław Rajewski odbył dwutygodniową prospekcję terenu powiatu chojnickiego i tucholskiego, w czasie którego zebrał i opracował materiały ze stanowisk archeologicznych na tym obszarze. Część zabytków pozyskał on sam, część pochodziła ze zbiorów prywatnych. Lata międzywojenne nie owocowały dużym przyrostem materiału źródłowego, zaowocowały natomiast szerszymi opracowaniami o charakterze syntetycznym. Należy wymienić tu prace akademickich archeologów: Józefa Kostrzewskiego, Władysława Łęgi. Drugi z badaczy w swojej pracy poświęconej kulturze Pomorza we wczesnym średniowieczu poświęcił uwagę zespołowi osadniczemu w Ostrowitem. W latach 60-tych wzrosło zainteresowanie ośrodków uniwersyteckich omawianym regionem. W 1969 roku Stefan Karol Kozłowski z Uniwersytetu Warszawskiego prowadził prace wykopaliskowe na obozowiskach mezolitycznych w Swornegaciach. Prace te kontynuował w latach 1977-1983 Zbigniew Bagniewski z Uniwersytetu Warszawskiego. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku Gerard Wilke z Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu przeprowadził prospekcję terenową oraz

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

badania sondażowe na stanowiskach na terenie powiatów chojnickiego i tucholskiego.

Koncentrował się on szczególnie na stanowiskach datowanych na okres wczesnego średniowiecza, badając m.in. grodziska w Charzykowych. Od lat 60. XX. wieku zanotować należy aktywność badaczy związanych z Uniwersytetem Łódzkim, prowadzących badania na terenie Borów Tucholskich w ramach Pomorskiej Ekspedycji Archeologicznej Katedry Archeologii UŁ. W latach 1969-1985 i następnie 1990-1992 badane było grodzisko wczesnośredniowieczne w Raciążu.

Przeprowadzono wówczas również badania powierzchniowe terenu wczesnośredniowiecznej kasztelani raciąskiej. W latach 1994-97 Katedra Archeologii UŁ (później Zakład Archeologii Pomorza UŁ) prowadziła prace wykopaliskowe na cmentarzysku kultury pomorskiej w Gockowicach, zaś w 1996 roku było badane cmentarzysko łużyckie i wielbarskie w Lotyniu.

W 2006 roku Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego prowadziła badania na tracie obwodnicy Chojnic. Przebadano wówczas częściowo osadę kultury wielbarskiej w Pawłótku (Lipienicy).

W latach 1993-94 Katedra Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego prowadziła badania w Ostrowitem pod kierownictwem J. Kmiecińskiego. W latach 1995-1996 badania wykopaliskowe na tym stanowisku prowadziła ekipa z Zakładu Archeologii Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Instytutu Archeologii i Etnologii UMK w Toruniu. Przeprowadzono wówczas także badania podwodne. Od 2000 roku zespół osadniczy na wschodnim brzegu jeziora jest sukcesywnie badany przez Zakład Archeologii Pomorza (obecnie Katedrę Prahistorii) Instytutu Archeologii UŁ. W latach 2000-2008 kierownikiem prac był Krzysztof Walenta, a od roku 2008 do dziś Jerzy Sikora.

II. Stan badań archeologicznych

Na terenie gminy Chojnice należy wyróżnić akcje badań i inwentaryzacji stanowisk archeologicznych. Są to:

- Odkrycia przypadkowe dokonane podczas prac polowych, budowlanych itp.
- Odkrycia podczas prospekcji terenowych skupionych na danym okresie (mezolit), terytorium (kasztelania raciąska, ostrowicki mikroregion osadniczy) bądź też inwestycji (obwodnica miasta Chojnice).
- Odkrycia podczas planowych badań w programie Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Planowe badania wykopaliskowe (Gockowice, Ostrowite, Lotyń).

Obszar gminy Chojnice pokrywa 27 arkuszy AZP. Dotychczas badania powierzchniowe wykonano na 3 arkuszach (25-33, 25-34, 25-35). Jest to pas przecinający gminę z zachodu na wschód, 24 arkusze nie są przebadane. Daje to dość nikły wycinek obszaru gminy. Wydaje się celowe uwzględnienie wcześniejszych prospekcji terenowych. Pomimo, że badania powierzchniowe prowadzone przez G. Wilke, M. Kowalczyk oraz Z. Bagniewskiego nie zostały ujęte w ramach arkuszy AZP, to ich wyniki są znane, możliwa jest też lokalizacja stanowisk w terenie.

Obszar gminy Chojnice pokrywa 27 obszarów AZP. Są to :

	20-33			
	21-33	21-34		
22-32	22-33	22-34		
23-32	23-33	23-34	23-35	
	24-33	24-34	24-35	
	25-33	25-34	25-35	25-36
	26-33	26-34	26-35	26-36
	27-33	27-34	27-35	
	28-33	28-34	28-35	

Dotychczas badania powierzchniowe wykonano na obszarach 25-33, 25-34, 25-35. Jest to pas przecinający Gminę z zachodu na wschód, objął obręby:

Obszar 25-33: Charzykowy (miejscowości Charzykowy, Wolność, Zacisze), Chojniczki.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 8 stanowisk archeologicznych, które prezentują 14 punktów osadniczych o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) - 5 śladów osadniczych,
- kultura łużycka – 1 skarb (archiwalne),
- kultura pomorska - 1 ślad osadniczy,
- wczesne średniowiecze - 3 punkty, w tym 2 ślady osadnicze, 1 cmentarzysko kurhanowe,
- późne średniowiecze - 3 ślady osadnicze,
- nieokreślone - 1 ślad osadniczy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Obszar 25-34: Chojniczki, Czartołomie (miejscowości Czartołomie i Igły), Krojanty (miejscowości Klawkowo i Krojanty), Nowa Cerkiew, Pawłowo, Pawłówko (miejscowości Lipienica i Pawłówko), Powalki.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 21 stanowisk, które prezentują 29 punktów o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) - 8 punktów, w tym 1 punkt osadniczy, 7 śladów osadniczych,
- mezolit – 3 ślady osadnicze,
- kultura łużycka – 4 punkty osadnicze,
- kultura wielbarska – 1 osada,
- późne średniowiecze - 7 punktów, w tym 1 osada, 1 punkt osadniczy, 5 śladów osadniczych
- późne średniowiecze/nowożytność - 2 punkty, w tym 1 osada, 1 ślad osadniczy,

- nowożytność – 2 punkty, w tym: 1 osada, 1 zespół dworsko-folwarczny,
- nieokreślone – 2 punkty, w tym 1 ślad osadniczy.

Obszar 25-35: Kruszką (miejscowości Jezioriki i Kruszką), Lotyń (miejscowości Białe Błota, Lotyń, Sternowo), Nowa Cerkiew i Pawłowo.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 26 stanowisk, które prezentują 46 punktów o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) – 7 punktów, w tym: 6 śladów osadniczych, 1 cmentarzysko,
- mezolit – 1 obozowisko, 1 ślad osadniczy,
- kultura pucharów lejkowatych, kultura amfor kulistych – 1 osada,
- epoka brązu – 1 osada,
- kultura łużycka – 2 punkty, w tym 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko,
- kultura łużycka/pomorska - 2 punkty, w tym: 1 punkt osadniczy, 1 ślad osadniczy,
- kultura pomorska – 1 punkt osadniczy,
- okres rzymski – 2 ślady osadnicze,
- kultura wielbarska - 5 punktów, w tym: 2 osady, 2 ślady osadnicze, 1 cmentarzysko,
- wczesne średniowiecze - 6 punktów w tym 2 osady, 4 ślady osadnicze,

- późne średniowiecze - 6 punktów w tym: 1 punkt osadniczy, 2 ślady osadnicze, 2 osady, 1 cmentarzysko przykościelne,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- późne średniowiecze/nowożytność - 4 punkty, w tym 1 osada, 1 punkt osadniczy, 2 ślady osadnicze,
- nowożytność – 7 punktów, w tym: 1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy, 2 osady, 1 cmentarz przykościelny, 2 zespoły dworsko-folwarczne.

Przebadane 3 obszary AZP stanowią niewielką część obszaru gminy i nie wyczerpuje potrzeby opracowania pozostałych. Na terenie gminy Chojnice zlokalizowano 156 stanowisk archeologicznych. Ich duża część – 96 stanowisk nie została ujęta w AZP. Zestawienie stanowisk archeologicznych na terenie gminy Chojnice znajduje się w tabeli nr 1. W przypadku stanowisk ujętych w ewidencji AZP określony jest ich przybliżony zasięg. Stanowiska nie ujęte w AZP są namierzone punktowo i wymagają weryfikacji terenowej i gabinetowej.

III. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych

Na terenie gminy Chojnice odkryte zostały stanowiska archeologiczne ze wszystkich okresów pradziejów poświadczające zasiedlenie i użytkowanie terenu od ustąpienia lądolodu po współczesność. Zlokalizowane 156 stanowisk reprezentuje sobą 215 fakty osadnicze.

III.1. Starsza i środkowa epoka kamienia (schyłkowy paleolit i mezolit)

Najstarsze, datowane na schyłek paleolitu i mezolitu pochodzą z północnej części gminy, z rejonu Swornegaci, Chocińskiego Młyna i Zbrzycy, gdzie odkryte zostały pozostałości obozowisk ludności zbieracko-łowieckiej, tzw. kultury chojnicko-pieńkowskiej. Zlokalizowano 49 stanowisk (43 ślady osadnicze, 5 punktów osadniczych, 1 obozowisko).

III.2 Młodsza epoka kamienia (neolit)

Na terenie gminy zlokalizowano łącznie 5 stanowisk neolitycznych, w tym osadę kultury ceramiki wstęgowej rytej (pierwsi rolnicy) w Ostrowitem, osadę kultury pucharów lejkowatych/kultury amfor kulistych w Lotyniu, oraz 3 stanowiska (1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko?)

III.3 Pradzieje

Na terenie gminy zewidencjonowano 18 stanowisk określonych jako pradziejowe (16 śladów osadniczych, 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

III.4 Późna epoka brązu (kultura łużycka)

Zlokalizowano 15 stanowisk kultury łużyckiej (1 ślad osadniczy, 5 punktów osadniczych, 6 osad, 2 skarby oraz 1 cmentarzysko). Należy wymienić tu skarby brązowe z Charzyków, Chojniczek, grób ciałopalny z Lotynia.

Zlokalizowano 4 stanowiska określone ogólnie na epokę brązu (1 ślad osadniczy, 1 osada, 1 cmentarzysko).

Zlokalizowano ponadto 2 stanowiska datowane na kulturę łużycką/pomorską (1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy)

III.4 Wczesna epoka żelaza (kultura pomorska)

Wydzielono 6 stanowisk kultury pomorskiej (2 ślady osadnicze, 2 osady i 2 cmentarzyska). Reprezentowana jest ona przez badane wykopaliskowo cmentarzysko w Gockowicach, osadę i cmentarzysko w Ostrowitem.

III.5 Okres wpływów rzymskich (kultura wielbarska)

Na terenie gminy zewidencjonowano 7 stanowisk datowanych na okres wpływów rzymskich bez przynależności kulturowej (2 ślady osadnicze, 2 punkty osadnicze, 3 osady).

13 stanowisk należy do kultury wielbarskiej. (3 ślady osadnicze, 6 osad, 3 cmentarzyska). Kultura wielbarska to osada z zapleczem produkcyjnym i grób książęcy w Ostrowitem.

III.6 Wczesne średniowiecze

Na terenie gminy zewidencjonowano 44 stanowiska datowane na okres wczesnego średniowiecza (7 śladów osadniczych, 13 punktów osadniczych, 17 osad, 3 grodziska, 2 cmentarzyska oraz 1 most). Okres średniowiecza to przede wszystkim niezwykle interesująca osada i cmentarzysko szkieletowe w Ostrowitem oraz dwa grodziska w Charzykowach oraz Doręgowicach / Kamionce.

III.7 Późne średniowiecze

Na terenie gminy zewidencjonowano 21 stanowisk późnośredniowiecznych (11 śladów osadniczych, 4 punkty osadnicze, 5 osad i 1 cmentarzysko przykościelne). Wyróżniono ponadto 5 stanowisk datowanych na późne średniowiecze-nowożytność (3 ślady osadnicze, 1 punkt osadniczy, 1 osada) oraz 3 stanowiska datowane na średniowiecze (3 punkty osadnicze).

III.8 Nowożytność

Na obszarze gminy Chojnice zewidencjonowano 18 stanowisk nowożytnych (2 ślady osadnicze, 4 punkty osadnicze, 8 osad, 1 cmentarzysko przykościelne oraz 3 zespoły

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

dworsko-folwarczne).

W przypadku 9 stanowisk archeologicznych niemożliwe było ich datowanie.

Wyjątkowy ponadregionalny charakter ma wielokulturowe kompleks osadniczy w Ostrowitem. Składa się nań ogromne, ponad 20 hektarowe stanowisko na wschodnim brzegu jeziora Ostrowite wyspa i porowadzący na nią most. Najstarsze ślady osadnictwa na tym obszarze pochodzą z neolitu. Znajdowała się tam osada kultury ceramiki wstęgowej rytej sprzed około 6,5 tys. lat. Kolejną fazą zasiedlenia była osada i cmentarzysko kultury pomorskiej. Na początku naszej ery znajdowała się tu osada z dużym zapleczem produkcyjnym kultury wielbarskiej. Z tego okresu pochodzi również tzw. grób książęcy. W XI-XIII wieku istniała tu duża, bogata i zapewne ważna osada wczesnośredniowieczna, a także cmentarzysko szkieletowe. Rozległy kompleks skrywa zapewne jeszcze nie jedną tajemnicę.

Miejscowości o mterycie średniowiecznej: Angowice, Charzykowy, Chojniczki, Jarcewo, Jeziorki, Klawkowo, Kłodawa, Krojanty, Lotyń, Moszczenica, Niezychowice, Nowa Cerkiew, Ogorzeliny, Ostrowite, Swornegacie i Zbeniny należy objąć ochroną archeologiczną, to jest wszelkie prace prowadzone w historycznych centrach wsi prowadzić pod nadzorem archeologicznym.

Od 1974 r. istnieje Stacja Archeologiczna Uniwersytetu Łódzkiego w Białych Błotach. Początkowo jej pracownicy skupiali się na badaniach średniowiecznego grodu w Raciążu. Następnie, po zakończeniu badań na grodzisku rozpoczęto badania na cmentarzysku kultury pomorskiej w Gockowicach na wielokulturowym kompleksie osadniczym w Ostrowitem. Prace trwają do dziś. Przy stacji działa pracownia konserwacji ceramiki i magazyn zabytków archeologicznych. W Stacji funkcjonuje niewielka wystawa archeologiczna prezentująca dziedzictwo archeologiczne regionu.

Literatura:

Z. Bagniewski, Mezolityczne społeczności myśliwsko-rybackie południowej części

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Pojezierza Kaszubskiego, Wrocław 1987.

T. Grabarczyk, *Rozwój osadnictwa pradziejowego w Borach Tucholskich od schyłkowego paleolitu do III w. n. e.*, Łódź 1992

M. Kowalczyk, *Raciąż - średniowieczny gród i kasztelania*, Łódź 1986.

G. Wilke, *Źródła archeologiczne – z terenu pow. chojnickiego*, „Zeszyty Naukowe UMK” 1969, t. 2, s. 80-84.

Zestawienie znanych stanowisk archeologicznych

Lp	Nazwa miejscowości	Liczba stanowisk	Arkus z AZP	Numer stanow. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
1	Bachorze	1			ślad osadniczy	mezolit	
2	Charzykowy	1			osada grodzisko	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
3	Charzykowy	2			grodzisko	wczesne średniowiecze	
4	Charzykowy	3			osada	wczesne średniowiecze	
5	Charzykowy	4			osada osada	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
6	Charzykowy	5			osada osada	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
7	Charzykowy	6			?		
8	Charzykowy	7	25-33	4	skarb	kultura łużycka	archiwalne
9	Charzykowy	8	25-33	6	skarb ślad osadniczy	kultura łużycka kultura łużycka	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
10	Charzykowy	9	25-33	7	cmentarzysko kurhanowe	wczesne średniowiecze	
11	Charzykowy	10	25-33	8	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze	
12	Charzykowy	11	25-33	9	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
13	Charzykowy	12	25-33	10	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pomorska późne średniowiecze	
14	Charzykowy	13	25-33	11	śląd osadniczy śląd osadniczy ?	pradzieje późne średniowiecze ?	
15	Chociński Młyn	1			śląd osadniczy	mezolit	
16	Chociński Młyn	2			śląd osadniczy	mezolit	
17	Chociński Młyn	3			śląd osadniczy	mezolit	
18	Chociński Młyn	4			śląd osadniczy	mezolit	
19	Chociński Młyn	5			śląd osadniczy	mezolit	
20	Chociński Młyn	6			śląd osadniczy	mezolit	
21	Chociński Młyn	7			śląd osadniczy	mezolit	
22	Chociński Młyn	8			śląd osadniczy	mezolit	
23	Chociński Młyn	9			śląd osadniczy	mezolit	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
24	Chociński Młyn	10			śląd osadniczy	mezolit	
25	Chojniczki	1			skarby	epoka brązu	archiwalne
26	Chojniczki	2	25-34	20	śląd osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
27	Chojniczki	3	25-33	12	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze	
28	Ciechocin	1			osada punkt osadniczy	kultura wielbarska wczesne średniowiecze	
29	Ciechocin	2			punkt osadniczy	średniowiecze	
30	Ciechocin	3			punkt osadniczy	neolit	
31	Ciechocin	4			punkt osadniczy	średniowiecze	
32	Ciechocin	5			punkt osadniczy	średniowiecze	
33	Ciechocin	6			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
34	Ciechocin	7			punkt osadniczy	okres rzymski	
35	Ciechocin	8			punkt osadniczy	nowożytność	
36	Ciechocin	9			punkt osadniczy	nowożytność	
37	Ciechocin	10			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
38	Ciechocin	11			punkt osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
39	Ciechocin	12			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
40	Ciechocin	13				?	
41	Czarłomie	1	25-34	21	śląd osadniczy	pradzieje	
42	Czarłomie	2	25-34	22	śląd osadniczy	pradzieje	
43	Czarłomie	3	25-34	23	śląd osadniczy	pradzieje	
44	Dębowa Góra	1			śląd osadniczy	mezolit	
45	Dębowa Góra	2			śląd osadniczy	mezolit	
46	Dębowa Góra	3			śląd osadniczy	mezolit	
47	Dębowa Góra	4			śląd osadniczy	mezolit	
48	Dębowa Góra	5			śląd osadniczy	mezolit	
49	Dębowa Góra	6			śląd osadniczy	mezolit	
50	Dębowa Góra	7			śląd osadniczy	mezolit	
51	Doręgowice	1			grodzisko	wczesne średniowiecze	Lit., Kamionka
52	Doręgowice	2			osada	kultura łużycka	
53	Doręgowice	3			osada	kultura łużycka	
54	Gockowice	1			cmentarzysko	kultura pomorska	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
55	Granowo	1			osada	wczesne średniowiecze	
56	Granowo	2			osada	wczesne średniowiecze	
57	Granowo	3			osada	późne średniowiecze	
58	Granowo	4			osada	późne średniowiecze	
59	Granowo	5			punkt osadniczy	późne średniowiecze	
60	Granowo	6			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
61	Granowo	7			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
62	Granowo	8			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
63	Granowo	9			osada punkt osadniczy	okres rzymski wczesne średniowiecze	
64	Jasnowo	1			osada	kultura łużycka	
65	Jasnowo	2			osada osada	okres rzymski wczesne średniowiecze	
66	Jasnowo	3			osada	wczesne średniowiecze	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
67	Jasnowo	4			osada	wczesne średniowiecze	
68	Jasnowo	5			osada osada	okres rzymski wczesne średniowiecze	
69	Kłodawa	1			osada osada osada	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze	
70	Kłodawa	2			osada	wczesne średniowiecze	
71	Kłodawa	3			osada	wczesne średniowiecze	
72	Kłodawa	4			punkt osadniczy	?	
73	Kłodawa	5			punkt osadniczy	?	
74	Kłodawa	6			punkt osadniczy	?	
75	Kłodawa	7			punkt osadniczy	?	
76	Kłodawa	8			cmentarzysko kurhanowe?	?	
77	Kopernica	1			śląd osadniczy	mezolit	
78	Kopernica	2			śląd osadniczy	mezolit	
79	Kopernica	3			założenie folwarczne	nowożytność	Rotzollen
80	Krojanty	1	25-34	3	punkt osadniczy	kultura łużycka	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
81	Krojanty	2	25-34	4	ślad osadniczy punkt osadniczy	mezolit kultura łużycka	
82	Krojanty	3	25-34	5	punkt osadniczy	kultura łużycka	
83	Krojanty	4	25-34	6	ślad osadniczy	mezolit	
84	Krojanty	5	25-34	10		?	Góra Zamkowa
85	Krojanty	6	25-34	11	zespół dworski osada	nowożytność	
86	Krojanty	7	25-34	12	punkt osadniczy osada osada osada	pradzieje późne średniowiecze późne średniowiecze/nowożytność nowożytność	Klawkowo
87	Krojanty	8	25-34	16	ślad osadniczy ślad osadniczy	późne średniowiecze ?	
88	Krojanty	9	25-34	17	ślad osadniczy punkt osadniczy	pradzieje późne średniowiecze	
89	Krojanty	10	25-34	18	ślad osadniczy	późne średniowiecze	
90	Krojanty	11	25-34	19	ślad osadniczy	późne średniowiecze	
91	Kruszka	1	25-35	10	punkt osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
92	Kruszka	2	25-35	12	cmentarzysko?	pradzieje	
93	Kruszka	3	25-35	14	zespół dworski osada	nowożytność	Jeziorki
94	Kruszka	4	25-35	22	ślad osadniczy	pradzieje	
95	Kruszka	5	25-35	23	ślad osadniczy	pradzieje	
96	Kruszka	6	25-35	24	ślad osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
97	Kruszka	7	25-35	25	ślad osadniczy ślad osadniczy ślad osadniczy	kultura wielbarska późne średniowiecze/nowożytność	
98	Kruszka	8	25-35	26	ślad osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
99	Lotyń	1	25-35	1	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze	wcześniej Białe Błota, st. 1
100	Lotyń	2	25-35	2	osada osada osada	KPL, KAK epoka brązu wczesne średniowiecze	wcześniej Białe Błota, st. 2
101	Lotyń	3	25-35	3	obozowisko punkt osadniczy	mezolit kultura łużycka	wcześniej Białe Błota, st. 3

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
102	Lotyń	4	25-35	4	osada osada osada osada	kultura wielbarska wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 1
103	Lotyń	5	25-35	5	cmentarzysko cmentarzysko ślad osadniczy osada zespół dworski	kultura łużycka kultura wielbarska wczesne średniowiecze nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 2
104	Lotyń	6	25-35	6	punkt osadniczy	nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 3
105	Lotyń	7	25-35	7	ślad osadniczy	mezolit	
106	Lotyń	8	25-35	15	ślad osadniczy ślad osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
107	Lotyń	9	25-35	16	ślad osadniczy	kultura wielbarska	
108	Lotyń	10	25-35	17	ślad osadniczy	pradzieje	
109	Lotyń	11	25-35	20	ślad osadniczy	pradzieje	
110	Lotyń	12	25-35	21	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze	
111	Łukomie	1			ślad osadniczy	mezolit	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
112	Małe Swornegacie	1			śląd osadniczy	mezolit	
113	Małe Swornegacie	2			śląd osadniczy	mezolit	
114	Moszczenica	1			punkt osadniczy	nowożytność	
115	Nicponie	1			punkt osadniczy punkt osadniczy	okres rzymski wczesne średniowiecze	
116	Nicponie	2			śląd osadniczy	neolit	
117	Nowa Cerkiew	1	25-35	8	punkt osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka/ pomorska okres rzymski	
118	Nowa Cerkiew	2	25-35	9	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka/ pomorska okres rzymski	
119	Nowa Cerkiew	3	25-35	11	osada	kultura pomorska	
120	Nowa Cerkiew	4	25-35	13	osada cmentarz przykościelny osada cmentarz przykościelny	późne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność nowożytność	
121	Nowa Cerkiew	5	25-35	18	śląd osadniczy	pradzieje	
122	Nowa Cerkiew	6	25-35	19	osada	kultura wielbarska	
123	Ogorzeliny	1			osada	nowożytność	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
124	Ogorzeliny	2			osada osada	wczesne średniowiecze nowożytność	
125	Ogorzeliny	3			osada	nowożytność	
126	Ogorzeliny	4			osada	nowożytność	
127	Ostrowite	1	26-34	2	osada osada	kultura wielbarska wczesne średniowiecze	
128	Ostrowite	2	26-34	3	osada osada cmentarzysko osada cmentarzysko osada cmentarzysko	KCWR kultura pomorska kultura pomorska kultura wielbarska kultura wielbarska wczesne średniowiecze wczesne średniowiecze	
129	Ostrowite	3	26-34	6	most	wczesne średniowiecze	
130	Ostrowite	4	26-34	6	ślad osadniczy ślad osadniczy ślad osadniczy wieś	pradzieje wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
131	Ostrowite	5	26-34	7	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pomorska kultura wielbarska nowożytność	Lit. Ostrowite, st. 1
132	Pawłowo	1			cmentarzysko	kultura wielbarska	archiwalne bez lokalizacji
133	Pawłowo	2			cmentarzysko?	neolit	archiwalne bez lokalizacji
134	Pawłowo	3	25-34	7	śląd osadniczy	mezolit	
135	Pawłowo	4	25-34	8	punkt osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje późne średniowiecze	
136	Pawłowo	5			obozowisko osada	mezolit wczesne średniowiecze	
137	Pawłowo	6			cmentarzysko	epoka brązu	odkrycie podczas kładzenia wodociągu
138	Pawłowo	7			cmentarzysko	kultura wielbarska	Wężowe Wzgórza
139	Pawłówko	1	25-34	9	osada	kultura wielbarska	Lipienica
140	Pawłówko	2	25-34	13	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
141	Pawłówko	3	25-34	14	śląd osadniczy	pradzieje	
142	Pawłówko	4	25-34	13	śląd osadniczy	pradzieje	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
143	Silno	1			punkt osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
144	Silno	2			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
145	Silno	3			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
146	Swornegacie	1			ślad osadniczy	mezolit	
147	Swornegacie	2			ślad osadniczy	mezolit	
148	Swornegacie	3			punkt osadniczy	mezolit	
149	Swornegacie	4			punkt osadniczy	mezolit	
150	Swornegacie	5			ślad osadniczy	mezolit	
151	Swornegacie	6			punkt osadniczy	mezolit	
152	Swornegacie	7			ślad osadniczy	mezolit	
153	Swornegacie	8			ślad osadniczy	mezolit	
154	Swornegacie	9			ślad osadniczy	mezolit	
155	Swornegacie	10			ślad osadniczy	mezolit	
156	Swornegacie	11			ślad osadniczy	mezolit	
157	Swornegacie	12			ślad osadniczy	mezolit	
158	Swornegacie	13			ślad osadniczy	mezolit	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
159	Zbrzyca	1			śląd osadniczy	mezolit	
160	Zbrzyca	2			punkt osadniczy	mezolit	
161	Zbrzyca	3			śląd osadniczy	mezolit	
162	Zbrzyca	4			śląd osadniczy	mezolit	
163	Zbrzyca	5			punkt osadniczy	mezolit	
164	Zbrzyca	6			śląd osadniczy	mezolit	
165	Zbrzyca	7			śląd osadniczy	mezolit	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

X. SPISY

X.I. WYKAZ OBIEKTÓW I OBSZARÓW ZABYTKOWYCH

LP.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr Karty
1.	ANGOWICE	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
2.	ANGOWICE	nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
3.	ANGOWICE	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
4.	ANGOWICE	nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY	
5.	ANGOWICE	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
6.	ANGOWICE	nr 21A	BUDYNEK MIESZKALNY	
7.	ANGOWICE	nr 28	BUDYNEK MIESZKALNY	
8.	ANGOWICE	nr 31/31A	BUDYNEK MIESZKALNY	
9.	ANGOWICE	nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY	
10.	ANGOWICE	naprzeciw nr 35	DZWONNICA	
11.	ANGOWICE	nr 39	BUDYNEK MIESZKALNY	
12.	ANGOWICE	nr 45	BUDYNEK MIESZKALNY	
13.	ANGOWICE	naprzeciw nr 45	KAPLICA SŁUPOWA	
14.	ANGOWICE	nr 48	BUDYNEK MIESZKALNY	
15.	ANGOWICE	nr 48	BUDYNEK GOSPODARCZY	
16.	ANGOWICE	1 km na zachód od centrum wsi	CMENTARZ	
17.	BABILON	nr 2	BUDYNEK LEŚNICTWA DAWNA PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ	
18.	BABILON	Nr 1/ 1A	BUDYNEK MIESZKALNY	
19.	BACHORZE	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
20.	BACHORZE	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
21.	BACHORZE	nr 6, 6A	BUDYNEK MIESZKALNY	
22.	BORNE	nr 2	BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE LEŚNICTWA	
23.	BORNE	nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE LEŚNICTWA	
24.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 35	BUDYNEK USŁUGOWY - HOTEL	
25.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 46	BUDYNEK MIESZKALNY	
26.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 51	BUDYNEK MIESZKALNY	
27.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 68	BUDYNEK MIESZKALNY	
28.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 68	BUDYNEK GOSPODARCZY	
29.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 71	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

30.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 71	BUDYNEK GOSPODARCZY	
31.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 72	BUDYNEK MIESZKALNY	
32.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 72	BUDYNEK GOSPODARCZY	
33.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 102	BUDYNEK MIESZKALNY	
34.	CHARZYKOWY	ul. Długa / Turystyczna	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI	
35.	CHARZYKOWY	ul. Droga do Chojniczek 1	DZWONNICA	
36.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY	
37.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
38.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
39.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
40.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
41.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	STODOŁA W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
42.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
43.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
44.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE DAWNEGO DWORU	
45.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
46.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE MŁYNA	
47.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 9	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE MŁYNA	
48.	CHOJNATY	nr 6	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
49.	CHOJNATY	nr 6	PARK KRAJOBRAZOWY	
50.	CHOJNICZKI		UKŁAD RURALISTYCZNY	
51.	CHOJNICZKI	ul. Chojnicka 60	BUDYNEK MIESZKALNY	
52.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY	
53.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska nr 11	BUDYNEK GOSPODARCZY	
54.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
55.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska / Chojnicka	KAPLICA KOLUMNOWA	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

56.	CHOJNICZKI	na północ od centrum wsi	CMENTARZ EWANGELICKI	
57.	CIECHOCIN	ul. Główna / Cicha	KAPLICA SŁUPOWA	
58.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 10 (d. Ciechocin 50)	BUDYNEK MIESZKALNY	
59.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 23 (d. Ciechocin 26)	BUDYNEK MIESZKALNY	
60.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 25	BUDYNEK MIESZKALNY	
61.	CIECHOCIN	ul. Główna 50	BUDYNEK MIESZKALNY	
62.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II / Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
63.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
64.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 6 (d. Ciechocin 37) Kościół p.w. św. Marcina	KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MARCINA	
65.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 6 (d. Ciechocin 37) Kościół p.w. św. Marcina	CMENTARZ I MUR PRZY KOŚCIELE	
66.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 11 (d. Ciechocin 44)	BUDYNEK GOSPODARCZY	
67.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
68.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	OGRODZENIE W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWO-FOLWARCZNYM	
69.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	PARK W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWO-FOLWARCZNYM	
70.	COŁDANKI	nr 3	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – FOLWARCZNO – PARKOWYM	
71.	COŁDANKI	nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
72.	COŁDANKI	nr 3	KAPLICA PRZYDROŻNA	
73.	COŁDANKI	nr 3	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
74.	COŁDANKI	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM CZWORAK	
75.	CZARTOŁOMIE	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

76.	CZARTOŁOMIE	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY RZĄDCY W ZESPOLE FOLWARCZNYM (RZĄDCÓWKA)	
77.	CZARTOŁOMIE	nr 7	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
78.	CZARTOŁOMIE	nr 7	OGRODZENIE PARKU W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
79.	CZARTOŁOMIE	nr 7	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
80.	CZARTOŁOMIE	nr 7	SPICHLERZ W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
81.	DORĘGOWICE	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
82.	DORĘGOWICE	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
83.	DORĘGOWICE	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
84.	DORĘGOWICE	nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY	
85.	DORĘGOWICE	nr 14a	BUDYNEK MIESZKALNY	
86.	DORĘGOWICE	nr 24	BUDYNEK GOSPODARCZY	
87.	DORĘGOWICE	nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
88.	DORĘGOWICE	nr 31	BUDYNEK MIESZKALNO - GOSPODARCZY	
89.	DORĘGOWICE	obok nr 34	DZWONNICA - KAPLICA	
90.	DORĘGOWICE	nr 37	BUDYNEK ŚWIETLICA	
91.	DORĘGOWICE	nr 39	BUDYNEK MIESZKALNY	
92.	DORĘGOWICE	nr 52 - 54	BUDYNEK MIESZKALNY	
93.	DORĘGOWICE	nr 55	BUDYNEK MIESZKALNY	
94.	DORĘGOWICE	nr 56	BUDYNEK GOSPODARCZY	
95.	DRZEWICZ	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI	
96.	DRZEWICZ	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE	
97.	DRZEWICZ	nr 5	STODOŁA W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI	
98.	FUNKA	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI	
99.	FUNKA	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI	
100.	FUNKA	nr 5	STODOŁA W ZESPOLE	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			LEŚNICZÓWKI	
101.	GOCKOWICE	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
102.	GOCKOWICE	nr 22a	CMENTARZ RODOWY	
103.	GOCKOWICE	nr 24	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
104.	GOCKOWICE	nr 24	KAPLICA PRZYDROŻNA	
105.	GOCKOWICE	nr 25	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ (BUDYNEK DAWNEJ SZKOŁY)	
106.	GRANOWO	nr 18	BUDYNEK MIESZKALNY	
107.	GRANOWO	nr 19, 19a	BUDYNEK MIESZKALNY	
108.	GRANOWO	nr 19	BUDYNEK GOSPODARCZY (nr 1)	
109.	GRANOWO	nr 19	BUDYNEK GOSPODARCZY (nr 2)	
110.	GRANOWO	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
111.	GRANOWO	nr 29, 29a	BUDYNEK MIESZKALNY	
112.	GRANOWO	Granowo (Kaplica wschód)	KAPLICA (WSCHÓD)	
113.	GRANOWO	Granowo (zachód)	KAPLICA (ZACHÓD)	
114.	GRANOWO	Granowo	UKŁAD RURALISTYCZNY	
115.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO - PARKOWYM	
116.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OGRODZENIE W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
117.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO - PARKOWYM	
118.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OGRODZENIE W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
119.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
120.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	KURNIK W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
121.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OBORA NR 2	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
122.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	REMIZA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
123.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	STAJNIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
124.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	WAGA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
125.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK STODOŁY (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
126.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK GORZELNI (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
127.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
128.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
129.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 5.1	OBORA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
130.	JARCEWO	Jarcewo (1 km na wschód od zespołu folwarcznego)	KAPLICA CMENTARNA	
131.	JARCEWO	Jarcewo (1 km na wschód od zespołu folwarcznego)	CMENTARZ EWANGELICKO - RZYMSKO-KATOLICKI	
132.	JEZIORKI	nr 9	BUDYNEK GORZELNI W ZESPOLE	
133.	JEZIORKI	nr 9	PARK DWORSKI	
134.	JEZIORKI	nr 13	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
135.	JEZIORKI	nr 13	STODOŁA W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
136.	JEZIORKI	nr 14	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
137.	JEZIORKI	nr 14	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
138.	JEZIORKI	nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
139.	KAMIONKA DORĘGOWICE	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

140.	KAMIONKA DORĘGOWICE	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
141.	KAMIONKA 1	KAMIONKA 1 (sołectwo Swornegacie)	BUDYNEK MIESZKALNY	
142.	KLAWKOWO	ul. Chojnicka nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY	
143.	KLAWKOWO	ul. Leśna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY	
144.	KLAWKOWO	ul. Leśna nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY	
145.	KLOSNOWO	nr 1	BUDYNEK PRZEMYSŁOWY WYŁUSZCZARNI NASION	
146.	KLOSNOWO	nr 1	GARAŻ W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
147.	KLOSNOWO	nr 1a	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
148.	KLOSNOWO	nr 1a	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
149.	KLOSNOWO	nr 1b	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
150.	KLOSNOWO	nr 1b	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
151.	KLOSNOWO	nr 3a	BUDYNEK MIESZKALNY W DAWNYM ZESPOLE LEŚNICTWA KLOSNOWO	
152.	KLOSNOWO	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNY BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE LEŚNICTWA KLOSNOWO	
153.	KLOSNOWO	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
154.	KŁODAWA	Kłodawa nr 2	KAPLICA SŁUPOWA	
155.	KŁODAWA	Kłodawa przy drodze w kierunku Kruszki	KAPLICA SŁUPOWA	
156.	KŁODAWA	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
157.	KŁODAWA	nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY	
158.	KŁODAWA	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
159.	KŁODAWA	nr 14	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

160.	KŁODAWA	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
161.	KŁODAWA	nr 24	BUDYNEK MIESZKALNY	
162.	KŁODAWA	nr 24	BUDYNEK GOSPODARCZY	
163.	KŁODAWA	nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY	
164.	KŁODAWA	nr 29	BUDYNEK GOSPODARCZY	
165.	KŁODAWA	nr 29	STODOŁA	
166.	KŁODAWA	nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
167.	KŁODAWA	nr 51	BUDYNEK MIESZKALNY	
168.	KOKOSZKA	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
169.	KOPERNICA	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
170.	KOPERNICA	W lesie	CMENTARZ EWANGELICKI	
171.	KROJANTY	ul. Daleka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE BUDYNKÓW KOLEJOWYCH	
172.	KROJANTY	ul. Kasztanowa nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY	
173.	KROJANTY	ul. Lipowa nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
174.	KROJANTY	ul. Lipowa nr 9	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI	
175.	KROJANTY	ul. Szkolna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY	
176.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 2	BUDYNEK TRANSFORMATOROWNI	
177.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
178.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLEDWORSKO – FOLWARCZNO – PARKOWYM	
179.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 7	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - FOLWARCZNO - PARKOWYM	
180.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 7	PARK W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNO- PARKOWYM	
181.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 38	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE ZABUDOWAŃ DWORSKICH - CZWORAK	
182.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 40	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA SZKOŁA	
183.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów	BUDYNEK	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

		Pomorskich nr 40	GOSPODARCZY W ZESPOLE DAWNEJ SZKOŁY WNEJ SZKOŁY	
184.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 44	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP	
185.	KROJANTY	Krojanty Wybudowania nr 2 (ul.Gdańska)	LEŚNICZÓWKA W ZESPOLE ZABUDOWAŃ LEŚNICTWA	
186.	KRUSZKA	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY NIEUŻYTKOWANY	
187.	KRUSZKA	nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY NIEUŻYTKOWANY	
188.	KRUSZKA	nr 7	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ ŚWIETLICA	
189.	KRUSZKA	obok nr 7	KAPLICZKA	
190.	KRUSZKA	nr 16	DWÓR W ZESPOLE FOLWARCZNO- PARKOWYM	
191.	KRUSZKA	nr 16	BUDYNKI GOSPODARCZE W ZESPOLE FOLWARCZNO- PARKOWYM	
192.	KRUSZKA	nr 16	PARK W ZESPOLE	
193.	LICHNOWY	ul. Chojnicka (przy nr 4)	FIGURA MATKI BOSKIEJ	
194.	LICHNOWY	ul. Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
195.	LICHNOWY	ul. Główna nr 1	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ ZESPÓŁ PRZYCHODNI NFZ	
196.	LICHNOWY	ul. Główna nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
197.	LICHNOWY	ul. Główna nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
198.	LICHNOWY	ul. Główna nr 15-17	BUDYNEK MIESZKALNY	
199.	LICHNOWY	ul. Główna nr 18	BUDYNEK MIESZKALNY	
200.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 2	KAMIENICA	
201.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
202.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
203.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 32/34	KAPLICA	
204.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 34	DWOREK	
205.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 42-44	BUDYNEK MIESZKALNY	
206.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 42	BUDYNEK GOSPODARCZY	
207.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 44	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY	
208.	LICHNOWY	ul. Ostrowicka nr 5	KAPLICA	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

209.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWYM	
210.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	OWCZARNIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
211.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	PARK W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWYM	
212.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 2 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK GOSPODARCZY	
213.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 3 (d. ul. Rybacka)	PLEBANIA	
214.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4 (d. ul. Rybacka)	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ	
215.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4	OGRODZENIE CMENTARZA PRZY KOŚCIELE	
216.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4	CMENTARZ PRZY KOŚCIELE PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ	
217.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 6 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK MIESZKALNY	
218.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 6 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY	
219.	LOTYŃ	nr 32	DWÓR	
220.	LOTYŃ	nr 32	BUDYNEK GOSPODARCZY	
221.	LOTYŃ	nr 32	PARK	
222.	LOTYŃ	nr 33	BUDYNEK ŚWIETLICA	
223.	MAŁE SWORNEGACIE	ul. Chojnicka nr 13	BUDYNEK SZKOŁY	
224.	MAŁE SWORNEGACIE	ul. Chojnicka nr 13	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE SZKOŁY	
225.	MELANÓWEK	nr 1	KAPLICA SŁUPOWA	
226.	MOSZCZENICA	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
227.	MOSZCZENICA	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY	
228.	MOSZCZENICA	Moszczenica (w pobliżu nr 5)	KAPLICA SŁUPOWA	
229.	MOSZCZENICA	nr 6, 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
230.	MOSZCZENICA	nr 6, 7	BUDYNEK GOSPODARCZY	
231.	MOSZCZENICA	nr 20b	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ DWORZEC PKP	
232.	MOSZCZENICA	nr 20c	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE KOLEJOWEJ	
233.	MOSZCZENICA	nr 37	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

234.	MOSZCZENICA	nr 38	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA APOSTOŁA	
235.	MOSZCZENICA	nr 38	CMENTARZ	
236.	MOSZCZENICA	nr 39, 39a	BUDYNEK MIESZKALNY	
237.	MOSZCZENICA	nr 39, 39a	BUDYNEK GOSPODARCZY	
238.	MOSZCZENICA	nr 40 d.31	BUDYNEK MIESZKALNY	
239.	MOSZCZENICA	nr 41	BUDYNEK MIESZKALNY	
240.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	PAŁAC	
241.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	OFICyna WSCHODNIA	
242.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	OFICyna ZACHODNIA	
243.	NIEŻYCHOWICE	nr 11A	BUDYNEK GOSPODARCZY- MAGAZYN ZBOŻOWY W ZESPOLE PAŁACOWO- PARKOWO- FOLWARCZNYM	
244.	NIEŻYCHOWICE	nr 12	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. TRÓJCY	
245.	NIEŻYCHOWICE	nr 12	CMENTARZ	
246.	NIEŻYCHOWICE	nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY	
247.	NIEŻYCHOWICE	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY - CZWORAK W KOLONII DOMÓW FOLWARCZNYCH	
248.	NIEŻYCHOWICE	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY - CZWORAK W KOLONII DOMÓW FOLWARCZNYCH	
249.	NIEŻYCHOWICE	nr 56	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA SZKOŁA	
250.	NIEŻYCHOWICE	nr 56	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE SZKOŁY	
251.	NIEŻYCHOWICE	nr 98	BUDYNEK MIESZKALNY	
252.	NOWA CERKIEW	ul. Polna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

253.	NOWA CERKIEW	ul. Polna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY	
254.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
255.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 13	KAPLICA SŁUPOWA	
256.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 16	CMENTARZ	
257.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
258.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 19	BUDYNEK MIESZKALNY	
259.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
260.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 26	BUDYNEK MIESZKALNY	
261.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 28	BUDYNEK MIESZKALNY	
262.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARII MAGDALENY	
263.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	OGRODZENIE PARKU PRZY KOŚCIELE	
264.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	KAPLICA NISZOWA	
265.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
266.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
267.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 34	BUDYNEK MIESZKALNY	
268.	NOWA CERKIEW	ul. Willowa nr 2	BUDYNEK MIESZKALNO - USŁUGOWY	
269.	NOWY DWÓR	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPO	
270.	NOWY DWÓR	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
271.	NOWY DWÓR	nr 9	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
272.	NOWY DWÓR	nr 10	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
273.	NOWY DWÓR	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
274.	NOWY DWÓR	nr 18	BUDYNEK MIESZKALNY	
275.	NOWY DWÓR	nr 19	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA ŚWIETLICA WIEJSKA	
276.	NOWY DWÓR	nr 31	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ SZKOŁA	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

277.	NOWE OSTROWITE	nr 13	ZESPÓŁ FOLWARCZNO-PARKOWY	
278.	OBJEZIERZE	nr 3	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNYM	
279.	OBJEZIERZE	nr 3	BUDYNEK GOSPODRACZY - SPICHLERZ W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNYM	
280.	OGORZELINY	ul. Boczna nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
281.	OGORZELINY	ul. Boczna nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
282.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
283.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
284.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 28	KAPLICA SŁUPOWA	
285.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 28	BUDYNEK MIESZKALNO-PRZEMYSŁOWY. GORZELNIA	
286.	OGORZELINY	ul. Chojnicka / Boczna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
287.	OGORZELINY	ul. Młyńska nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE ZABUDOWY BUDYNKÓW MŁYNA	
288.	OGORZELINY	ul. Młyńska nr 9	BUDYNEK PRZEMYSŁOWY - MŁYN	
289.	OGORZELINY	ul. Nad Szosą 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
290.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	KAPLICA GROBOWA	
291.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO	
292.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	CMENTARZ	
293.	OGORZELINY	ul.Obkaska 17	FIGURA MATKI BOSKIEJ	
294.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY	
295.	OGORZELINY	ul. Poczтова 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
296.	OGORZELINY	ul. Poczтова nr 7	BUDYNEK GOSPODARCZY	
297.	OGORZELINY	ul. Poczтова nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY	
298.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska nr 2	PLEBANIA W ZESPOLE KOŚCIOŁA P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO	
299.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZABUDOWIE PLEBANII	
300.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska / ul. Stary Dwór	KAPLICA DOMKOWA	
301.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 1	RZĄDCÓWKA W ZESPOLE DWORSKO-FOLWARCZNYM	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

302.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNYM	
303.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY – OBORA W ZESPOLE	
304.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY – STODOŁA W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNYM	
305.	OSTROWITE	ul. Szkolna/ Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
306.	OSTROWITE	ul. Główna nr 7a	BUDYNEK MIESZKALNY	
307.	OSTROWITE	ul. Główna nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
308.	OSTROWITE	ul. Główna nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
309.	OSTROWITE	ul. Główna nr 17-19	BUDYNEK MIESZKALNY	
310.	OSTROWITE	ul. Główna nr 17	BUDYNEK GOSPODARCZY	
311.	OSTROWITE	ul. Główna nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY	
312.	OSTROWITE	ul. Główna nr 20	BUDYNEK GOSPODARCZY	
313.	OSTROWITE	ul. Główna nr 23	PLEBANIA	
314.	OSTROWITE	ul. Główna nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY	
315.	OSTROWITE	ul. Główna 33	BUDYNEK MIESZKALNY	
316.	OSTROWITE	ul. Główna nr 45	KAPLICA SŁUPOWA	
317.	OSTROWITE	ul. Lichnowska nr 8-10	BUDYNEK MIESZKALNY	
318.	OSTROWITE	ul. Lichnowska nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY	
319.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
320.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 3	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ- SZKOŁA	
321.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
322.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA	
323.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	OGRODZENIE CMENTARZA	
324.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	KAPLICA	
325.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	CMENTARZ	
326.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
327.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 12-14	BUDYNEK MIESZKALNY	
328.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 16-18	BUDYNEK MIESZKALNY	
329.	OSTROWITE	ul. Szkolna 18	BUDYNEK GOSPODARCZY	
330.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 26	BUDYNEK MIESZKALNO - GOSPODARCZY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

331.	PAWŁOWO	ul. Okrężna	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI	
332.	PAWŁOWO	ul. Okrężna nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE PAŁACOWO – FOLWARCZNO – PARKOWYM	
333.	PAWŁOWO	ul. Tucholska nr 15	PAŁAC W ZESPOLE FOLWARCZNO - PARKOWYM	
334.	PAWŁOWO	ul. Tucholska nr 15	PARK W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNO - PARKOWYM	
335.	PAWŁÓWKO	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
336.	PAWŁÓWKO	ul. Długa 25d, 26	BUDYNEK MIESZKALNY CZWORAK	
337.	PAWŁÓWKO	ul. Przytorowa nr 25	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
338.	PAWŁÓWKO	ul. Przytorowa nr 25	PARK W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
339.	PŁĘSNO	nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY	
340.	PŁĘSNO	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY	
341.	PŁĘSNO	nr 1a	STODOŁA	
342.	POWAŁKI	ul. Kościarska nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
343.	POWAŁKI	skrzyżowanie Kościarska /Sielska	KAPLICA SŁUPOWA	
344.	POWAŁKI	Naprzeciw ul. Parkowa nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY DAWNA KUŹNIA	
345.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
346.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
347.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	STODOŁA	
348.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 6 - 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
349.	POWAŁKI	ul. Sielska	CMENTARZ EWANGELICKI	
350.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
351.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
352.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE ZABUDOWY KOLEJOWEJ	
353.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
354.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
355.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			GOSPODARCZY I	
356.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY II	
357.	RACŁAWKI	nr 5	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ DWORZEC PKP	
358.	RACŁAWKI	nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE CZWORAKÓW	
359.	RACŁAWKI	nr 21-22	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE CZWORAKÓW	
360.	RACŁAWKI	Racławki	PARK DWORSKI	
361.	SEPIOT	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
362.	SEPIOT	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
363.	SEPIOT	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
364.	SILNO	ul. Główna/ Dworcowa Przyrzeczna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
365.	SILNO	ul. Dworcowa nr 52	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
366.	SILNO	ul. Dworcowa nr 54	BUDYNEK KOLEJOWY ZESPOŁU ZABUDOWY KOLEJOWEJ	
367.	SILNO	ul. Dworcowa nr 54a	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
368.	SILNO	ul. Dworcowa nr 56	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
369.	SILNO	Główna/ Dworcowa	CMENTARZ RZYMSKO- KATOLICKI	
370.	SILNO	ul. Główna nr 14	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO PARKOWYM	
371.	SILNO	ul. Główna nr 14	BUDYNEK GOSPODARCZY – OBORA W ZAŁOŻENIU DWORSKO-PARKOWO- FOLWARCZNYM	
372.	SILNO	ul. Główna nr 14	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO FOLWARCZNO - PARKOWYM	
373.	SILNO	ul. Główna nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
374.	SILNO	ul. Główna nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY – CZWORAK W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

375.	SILNO	ul. Główna nr 35	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM	
376.	SILNO	ul. Główna nr 39a	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ - SZKOŁA	
377.	SILNO	ul. Główna nr 49	BUDYNEK MUZEALNY - CHATA	
378.	SILNO	ul. Główna nr 77	BUDYNEK MIESZKALNY	
379.	SILNO	ul. Główna nr 79	BUDYNEK MIESZKALNY	
380.	SILNO	ul. Gockowicka nr 2	KOŚCIÓŁ P.W. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP	
381.	SILNO	ul. Przyrzeczna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
382.	SILNO	ul. Przyrzeczna nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
383.	SILNO	ul. Przyrzeczna 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
384.	SILNO	ul. Przyrzeczna 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
385.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 1	KAPLICA SŁUPOWA	
386.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
387.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 15	KAPLICA	
388.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
389.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
390.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
391.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
392.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 1-1a	BUDYNEK MIESZKALNY	
393.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ	
394.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	CMENTARZ	
395.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	OGRODZENIE CMENTARZA	
396.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 11	SZKOŁA BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	
397.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 21	BUDYNEK MIESZKALNY	
398.	SŁAWĘCIN	skrz. ul. Szkolnej / Dworcowej	KAPLICA SŁUPOWA	
399.	SŁAWĘCIN	Sławęcin	UKŁAD RURALISTYCZNY	
400.	STARY MŁYN	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
401.	STERNOWO	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
402.	STERNOWO	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
403.	STERNOWO	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
404.	STERNOWO	nr 17a	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

405.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
406.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 8	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ MUZEUM	
407.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY	
408.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY	
409.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY	
410.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 16	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARBARY	
411.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 16	CMENTARZ	
412.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
413.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 18	BUDYNEK PLEBANI	
414.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 18	BUDYNEK GOSPODARCZY	
415.	SWORNEGACIE	ul. Międzymostowa nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY	
416.	SWORNEGACIE	ul. Podgórna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
417.	SZLACHETNA NOWA CERKIEW	nr 20	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
418.	SZLACHETNA NOWA CERKIEW	nr 20	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
419.	TOPOLE	nr 1	DWÓR	
420.	TOPOLE	nr 1	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNO - PARKOWYM	
421.	TOPOLE	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY	
422.	WĄCZOS	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
423.	WĄCZOS	nr 8	BUDYNEK GOSPODARCZY	
424.	WĄCZOS	nr 8	STODOŁA	
425.	WĄCZOS	nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
426.	ZBENINY	nr 10	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
427.	ZBENINY	nr 10	PARK W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
428.	ZBENINY	nr 10	BUDYNEK GOSPODARCZY D. CHLEWNIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
429.	ZBENINY	Zbeniny	UKŁAD RURALISTYCZNY	
430.	ZBENINY	Zbeniny droga Chojnice - Brusy	CMENTARZ	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

			PRZYDROŻNY	
431.	ZBRZYCA	nr 27	BUDYNEK GOSPODARCZY	
432.	ZBRZYCA	nr 44	BUDYNEK GOSPODARCZY	
433.	ZBRZYCA	nr 45	BUDYNEK MIESZKALNY	
434.	ZBRZYCA	nr 45	BUDYNEK GOSPODARCZY	

X.II. LITERATURA

Archiwum map zachodniej Polski

Bagniewski Z., Mezolityczne społeczności myśliwsko-rybackie południowej części Pojezierza Kaszubskiego, Wrocław 1987 r.

Bartkowski K. Buława Z. Chojnice miejsce pamięci. Chojnice 2003 r.

Biskup M. Labuda G. Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach. Gdańsk 1986 r.

Buława Z. (red.) Bederek Chojnicki, wyd. Urząd Miasta Chojnice, Chojnice 2009 r.

Clark Ch. Prusy. Powstanie i upadek 1600 – 1947. Warszawa 2009 r.

Dokumenty Chojnickiego Klubu Żeglarskiego

Eichler M. Trzydziestolecie samorządu gminy Chojnice. Chojnice 2020 r.

Gierszewski C. Z kart historii żeglarstwa chojnicko – charzykowskiego(1912 – 1995) Gdańsk 2002 r.

Gierszewski S. (red.) Chojnice. Dzieje miasta i powiatu. Wrocław 1971 r.

Głowacki K. Ottona Weilanda życie i działalność przez niego samego spisane, Świat Żagli 1984 r.

Grabarczyk T., Rozwój osadnictwa pradziejowego w Borach Tucholskich od schyłkowego paleolitu do III w. n. e., Łódź 1992 r.

Jastrzębski W. (red.) Kosznajderia. Kraina i ludzie między Chojnicami a Tucholą, (XV – XX w.). Bydgoszcz – Tuchola 2003 r.

Klajna J. Chojnice na starych fotografiach t II, Wyd. UM Chojnice 2020 r.

Knopek J. Kuffel B. (red.) Między średniowieczem a nowożytnością. Echa wojny trzynastoletniej na ziemi chojnickiej. Wyd. „Logo”, Chojnice 2006 r.

Knopek J. (red.) Ziemia chojnicka w okresie zmagania Polski z zakonem krzyżackim. Chojnice 2010 r.

Knopek J. Kuffel B. (red.) Przeszłość i teraźniejszość powiatu chojnickiego. Wyd. „Pomerania” Chojnice 2005 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Knopek J. (red.) Dzieje ziemi i powiatu chojnickiego. Przeszłość i teraźniejszość ziemi chojnickiej. Chojnice 2013 r.

Kostrzewski J. Pradzieje Pomorza. Wrocław 1996 r.

Kosznajderia, mapa obszaru. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2016 r.

Kowalczyk M., Raciąż - Średniowieczny gród i kasztelania, Łódź 1986 r.

Kuffer B. Zientkowski P. (red.) Chojnice w wojnie 13-letniej. Wyd. Pomerania, Chojnice 2016 r.

Nawałnica w województwie pomorskim, 11-12 sierpnia 2017 r. sytuacja społeczno-gospodarcza gmin dotkniętych żywiołem. Urząd Statystyczny w Gdańsku. Gdańsk sierpień 2018 r.

Ortmann A. Boże Męki powiatu chojnickiego. Wyd. Bernardinum, Chojnice 2014 r.

Ortmann A. Krzyże i kapliczki przydrożne. Wyd. P.P.H. Hegard, Chojnice 2006 r.

Ortmann A. Przydrożne znaki pobożności ludowej. Wyd. Imbis, Bydgoszcz 2010 r.

Ostrowski K. (red.) Dzieje Chojnic. Chojnice 2003 r.

Rydzkowski J. Chojnice i okolice. Przewodnik turystyczny, Urząd Miasta Chojnice 2008 r.

Stoltmann L. Ostrowite. Zarys dziejów parafii. Ostrowite 2002 r.

Szwankowski J. (red.) Kosznajderia. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2013 r.

Szwankowski J. (red.) Kosznajderskie miscellanea. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2015 r.

Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów T. Święckiego. Wyd. Drukarnia Hegard, Chojnice 2010 r.

Zonenberg S. Kosznajderis – fenomen tożsamości. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania "Sandry Brdy", Chojnice 2008 r.

Źródła archeologiczne – z terenu pow. chojnickiego, „Zeszyty Naukowe UMK” 1969 r.

X.III. Wykaz ilustracji

Ilustracja 1. Fragment mapy z 1919 r. przedstawiający ziemię chojnicką. Źródło: Fotopolska

Ilustracja 2. Jezioro Ostrowite. W centrum kadru wyspa na jeziorze. Zbiory własne 2024.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Ilustracja 3. Widok na jezioro Dybrzyk od strony jeziora Łąckiego (połączonych przesmykiem (nurtem rzeki Brdy) pod mostem drogi krajowej nr. 236). Zbiory własne.
- Ilustracja 4. Park Narodowy „Bory Tucholskie” na starej fotografii z 1907 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 5. Fragment Lasu Wolność w obrębie kolonii Wolność i Pomoc na mapie z 1937 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 6. Widok na Las Wolność z Jeziora Charzykowskiego. Zbiory własne.
- Ilustracja 7. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.
- Ilustracja 8. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.
- Ilustracja 9. J. Ostrowite, obszar badań archeologicznych zespołu osadniczego w Ostrowitem. Źródło: <https://archeologia.uni.lodz.pl/>
- Ilustracja 10. Mapa wsi kosznajderskich uzupełniona o polskie nazwy miejscowości. Źródło: meunster
- Ilustracja 11. Zabudowania tartaku w Chocińskim Młynie w 1955 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 12. Pozostałość po zabudowaniach tartaku napędzanego kołem podsiębiernym na rzece Chocina w Chocińskim Młynie. 2021 r. Zbiory własne.
- Ilustracja 13. Pierwsze zabudowania Klubu Żeglarskiego w Charzykowach z przystanią, plażą i kąpieliskiem, w głębi widoczny pensjonat "Bellevue" Ottona Weilanda. 1936 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 14. Swornegacie, lata 60 XX w. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 15. Herb i flaga gminy Chojnice
- Ilustracja 16. Tabela – wykaz sołectw i miejscowości gminy Chojnice.
- Ilustracja 17. Panorama Jeziora. Charzykowskiego. 1944 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 18. 1944 r. Widok na Jezioro Charzykowskie i zabudowę lotniskową miejscowości na wysokim południowo - wschodnim brzegu jeziora Charzykowskiego. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 19. Krojanty pocztówka. Zaprzęg czterokonny, most, ogólny widok, dwór, budynki gospodarcze, gorzelnia. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 20. Krojanty dwór. Lata 1925 – 1930. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 21. Krojanty dwór. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 22. Jarcewo na starej widokówce. Lata 1895-1910. Panorama wsi. Źródło Fotopolska
- Ilustracja 23. Pałac dworski w Jarcewie. 1908 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 24. Pałac dworski w Jarcewie. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 25. 1940 r. Dwór w Klosnowie - wzniesiony w 1912 r., fundamenty z kamienia łupanego, ściany zewnętrzne z cegły. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 26. Dawny dwór, następnie budynek leśniczówki w zespole leśnictwa Klosnowo, obecnie budynek mieszkalny. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 27. Lata 1915-1920. Wyluszcarnia nasion w Klosnowie. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 28. Klosnowo 1. Wyluszcarnia nasion. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 29. Lata 1912 – 1918. Widok na zabudowania w Mosnitz: kościół, budynek stacji kolejowej, szkoła, plac w centrum Moszczenicy. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 30. Ogorzeliny Lata 1910-1920. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego oraz plebania - widok od strony ulicy Sławęcińskiej. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 31. Ostrowite: Kościół, szkoła, sklep Behrendta. 1906 r. Wyd. Max Wolff, Berlin. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 32. Nowa Cerkiew. Kościół i plebania. 1915 r. Wyd. M. Voltz Nowa Cerkiew. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Ilustracja 33. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie, na pierwszym planie zabudowa ulicy Mestwina, widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego

Ilustracja 34. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie od strony południowej - w tle widoczne Jezioro Witoczn. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 35. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie z widokiem na most drogowy nad Brdą i Jezioro Karsiańskie, u dołu zabudowa ulicy Mestwina. Widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 36. Lata 1925-1935. Ulica Mestwina od strony "Koziego Mostku" nad Brdą. Zdjęcie zrobiono z ulicy Międzymostowej. Jasny budynek to ul. Mestwina nr 20, kolejny to nr 18 (plebania), pomiędzy plebanią a kościołem p/w św. Barbary widoczny "stary" drewniany kościółek, który został przeniesiony do Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzech Kiszewskich. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 37. Silno. Lata 1900-1910. Widokówka. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 38. Ciechocin. Lata 1900 – 1910. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 39. Doręgowice, restauracja i główna ulica, 1910 r. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 40. Lichnowy. Lata 1900-1910, ulica w centrum wsi. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 41. Lichnowy. Lata 1900-1910, szkoła katolicka i sklep. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 42. Lichnowy 1910 r. Źródło: Fotopolska.

Ilustracja 43. Lichnowy. Kościół, gospoda Schreibera, szkoła. Ok. 1910 r. Wyd. J. Heyn & Sohne, Chojnice.

Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

Ilustracja 44. Pawłowo. Szkoła, główna ulica, cegielnia. 1905 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

Ilustracja 45. Sławęcin. Kościół, szkoła, mleczarnia, gospoda Josefa Schulza. ok. 1910 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

Ilustracja 46. Chociński Młyn – budynek w zespole młyna – przykład architektury drewnianej z przełomu XIX i XX wieku. W budynku widoczne inne dostępne lokalne materiały budowlane.

Ilustracja 47. Ostrowite – fragment elewacji kościoła - naturalna forma kamienia wpleciona w wątek ceglany.

Ilustracja 48. Silno 49 – Chata kosznajderska.

Ilustracja 49. Chociński Młyn 8 – charakterystyczne elementy – dwudzielny szczyt i okna w oprawie snycerskiej.

Ilustracja 50. Kamionka 1 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej.

Ilustracja 51. Silno ul. Przrzeczna 10 – charakterystyczne elementy – szczyt szalowany pionowo deskami, część elewacji we wtórnych okładzinach – podcień.

Ilustracja 52. Swornegacie ul. Mestwina 5 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, ceglany cokoł.

Ilustracja 53. Sepiot 2 - charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, malowane listwy lizenowe.

Ilustracja 54. Sepiot 7 - charakterystyczne elementy – zachowana stolarka okienna .

Ilustracja 55. Płesno 1 - charakterystyczne elementy – w centralnej części poddasze przechodzi w niewysoką lukarnę.

Ilustracja 56. Charzykowy ul. Turystyczna 32 – budynek letniskowy.

Ilustracja 57. Swornegacie, ul. Mestwina 9 – chałupa z drewnianym szczytem.

Ilustracja 58. Ostrowite, ul. Główna 7 – chałupa z drewnianym szczytem.

Ilustracja 59. Kłodawa 2 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element biforium w szczycie.

Ilustracja 60. Powalki ul. Parkowa 6-8 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element triforium w niszami w szczycie.

Ilustracja 61. Sławęcin 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element - okno w szczycie flankowane dwiema niszami.

Ilustracja 62. Kopernica 3 – budynek mieszkalny z użytkowym półpiętrzem.

Ilustracja 63. Sławęcin 1 - budynek mieszkalny

Ilustracja 64. Doręgowice 12 - budynek mieszkalny - charakterystyczny element facjaty z naczółkiem dekorowanym na obrysie w formie attyki.

Ilustracja 65. Ogorzeliny ul. Obkaska 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębnym.

Ilustracja 66. Ostrowite ul. Szkolna 16-18 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębnym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Ilustracja 67. Ostrowite ul. Główna 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.
- Ilustracja 68. Charzykowy ul. Długa 46 – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.
- Ilustracja 69. Krojanty ul. Lipowa 6 – budynek mieszkalny bliźniaczy – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata.
- Ilustracja 70. Moszczenica 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.
- Ilustracja 71. Moszczenica 39-39A – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.
- Ilustracja 72. Lichnowy ul. Okrężna 2 – zabudowa wiejska w formie kamienicy.
- Ilustracja 73. Swornegacie ul. Podgórna 2 – zabudowa mieszkalna
- Ilustracja 74. Ogorzeliny ul. Młyńska 9 – zabudowa mieszkaniowa.
- Ilustracja 75. Zbrzyca 45 – stodoła.
- Ilustracja 76. Plesno 1a – stodoła
- Ilustracja 77. Swornegacie ul. Mestwina 18 - budynek gospodarczy murowany z półpiętrzem w poddaszu.
- Ilustracja 78. Sternowo 17 – okazały budynek gospodarczy z bogatym detalem neostylowym.
- Ilustracja 79. Nieżychowice nr 10. Pałac w zespole pałacowo – folwarczno -parkowym.
- Ilustracja 80. Pawłowo ul. Tucholska nr 15. Budynek w zespole pałacowo-parkowym.
- Ilustracja 81. Ciechocin Pogodna 9. Dwór w zespole – budynek w charakterze wiejskim z okazałą historyczną werandą. Przy budynku zachował się park wraz z ogrodzeniem.
- Ilustracja 82. Chojnaty 6. Dwór w zespole dworsko – parkowym. Obiekt w typie architektury rezydencjonalnej z detalem neostylowym.
- Ilustracja 83. Czartolomie 7. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w typie dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1680.
- Ilustracja 84. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w charakterze dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1681.
- Ilustracja 85. Krojanty, ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 7. Obiekt częściowo przebudowany w charakterze dworu rezydencjonalnego. Obiekt w zespole wraz z parkiem.
Obiekt wpisany do rejestru zabytków o numerze 1682.
- Ilustracja 86. Lotyń 32. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 87. Pawłówek, ul. Przytorowa 25. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 88. Silno, ul. Główna 14. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Obiekt w rejestrze zabytków pod numerem 1080.
- Ilustracja 89. Szlachetna Nowa Cerkiew 20. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego.
- Ilustracja 90. Topole 1. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Budynek znacznie zaniedbany, bez zachowanego detalu architektonicznego.
- Ilustracja 91. Zbeniny 10. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Obiekt odtworzony z zachowaną kolumnadą. Dwór z elementami architektury pałacowej. Wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1606.
- Ilustracja 92. Lichnowy, ul. Parkowa 7. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 93. Gockowice 24. Dworek w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 94. Kruszk 16. Obiekt w zespole dworsko – folwarczno – parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 95. Ogorzeliny, ul. Stary Dwór 6. Obiekt w zespole dworsko – folwarcznym.
Dwór w charakterze wiejskim, częściowo przebudowany.
- Ilustracja 96. Chociński Młyn 5, budynek gospodarczy w zespole dawnego dworu.
- Ilustracja 97. Ciechocin ul. Pogodna 9, budynek gospodarczy w zespole dworsko – folwarczno – parkowym.
- Ilustracja 98. Czartolomie 7, spichlerz w zespole folwarcznym.
- Ilustracja 99. Jarcewo, ul. Kasztanowa 5, obora.
- Ilustracja 100. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, budynek gospodarczy.
- Ilustracja 101. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, kurnik.
- Ilustracja 102. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, obora.
- Ilustracja 103. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, stajnia.
- Ilustracja 104. Jarcewo, ul. Kasztanowa 3, stodoła.
- Ilustracja 105. Krojanty, ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 5, obora.
- Ilustracja 106. Kruszk 16, budynek gospodarczy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Ilustracja 107. Lichnowy ul. Parkowa 7, owczarnia.
Ilustracja 108. Lotyń 32, budynek gospodarczy.
Ilustracja 109. Niezychowice 10, magazyn zbożowy.
Ilustracja 110. Nowe Ostrowite 13, zespół folwarczno – parkowy.
Ilustracja 111. Objezierze 3, spichlerz.
Ilustracja 112. Ogorzeliny ul. Stary Dwór 6, obora.
Ilustracja 113. Pawłowo ul. Okrężna 4, budynek gospodarczy.
Ilustracja 114. Silno ul. Główna 14, obora
Ilustracja 115. Sternowo 17, budynek gospodarczy.
Ilustracja 116. Topole budynek gospodarczy.
Ilustracja 117. Zbeniny, dawna chlewnia.
Ilustracja 118. Ciechocin, Kościół filialny p.w. św. Marcina.
Ilustracja 119. Krojanty, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P.
Ilustracja 120. Lichnowy, Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi Śląskiej parafia w Lichnowach.
Ilustracja 121. Moszczenica, Kościół filialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła.
Ilustracja 122. Niezychowice, Kościół parafialny p.w. św. Trójcy.
Ilustracja 123. Nowa Cerkiew, Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny.
Ilustracja 124. Ogorzeliny, Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego.
Ilustracja 125. Ostrowite, Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła.
Ilustracja 126. Silno, Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP.
Ilustracja 127. Sławęcin, Kościół filialny p.w. św. Katarzyny.
Ilustracja 128. Swornegacie. Kościół parafialny pw. św. Barbary.
Ilustracja 129. Granowo 18, świetlica.
Ilustracja 130. Krojanty ul. 18 Pułku Ułanów pomorskich 40, szkoła
Ilustracja 131. Kruszk 7, świetlica.
Ilustracja 132. Lichnowy ul. Główna 1, budynek służby zdrowia.
Ilustracja 133. Lotyń 33, świetlica.
Ilustracja 134. Małe Swornegacie ul. Chojnicka 13, szkoła
Ilustracja 135. Niezychowice 56, budynek dawnej szkoły
Ilustracja 136. Nowy Dwór 19, dawna świetlica.
Ilustracja 137. Ostrowite ul. Szkolna 3, szkoła
Ilustracja 138. Sławęcin ul. Szkolna 11, szkoła
Ilustracja 139. Charzykowy ul. Długa 35, hotel.
Ilustracja 140. Raclawki 5, dworzec.
Ilustracja 141. Silno ul. Dworcowa 54a, dworzec
Ilustracja 142. Silno ul. Dworcowa 56, budynek kolejowy.
Ilustracja 143. Bachorze 4, leśniczówka.
Ilustracja 144. Borne nr. 2, leśniczówka
Ilustracja 145. Chociński Młyn 1, zespół leśnictwa.
Ilustracja 146. Drzewicz 5, zespół leśnictwa.
Ilustracja 147. Funka 5, zespół leśnictwa
Ilustracja 148. Klosnowo 4, budynek dawnego leśnictwa.
Ilustracja 149. Klosnowo 6, dawna leśniczówka. Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa Powalki
Ilustracja 150. Krojanty Wybudowania 2, leśniczówka.
Ilustracja 151. Jarcewo ul Kasztanowa 3, gorzelnia
Ilustracja 152. Jezioro 9, gorzelnia
Ilustracja 153. Klosnowo 1, wyluszcarnia nasion
Ilustracja 154. Krojanty ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 2, transformatornia
Ilustracja 155. Ogorzeliny ul. Chojnicka 28, gorzelnia
Ilustracja 156. Ogorzeliny ul. Młyńska 9, młyn
Ilustracja 157. Jarcewo kaplica cmentarna rodowa
Ilustracja 158. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, kaplica cmentarna rodowa
Ilustracja 159. Ostrowite ul. Szkolna 5, kaplica cmentarna
Ilustracja 160. Angowice naprzeciw nr 35, dzwonnica
Ilustracja 161. Charzykowy ul. Droga do Chojniczek 1, dzwonnica
Ilustracja 162. Doręgowice obok nr 37
Ilustracja 163. Angowice naprzeciw nr 45, kaplica słupowa
Ilustracja 164. Granowo kaplica słupowa - strona zach. strona wsch.
Ilustracja 165. Melanówek kaplica słupowa
Ilustracja 166. Moszczenica obok nr 5, kaplica słupowa
Ilustracja 167. Ogorzeliny ul Chojnicka 28, kaplica słupowa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Ilustracja 168. Sławęcín ul Chojnicka 15, kaplica słupowa
Ilustracja 169. Ciechocin ul Główna/ Cicha, kaplica słupowa (1786r.)
Ilustracja 170. Coldanki 3, kaplica słupowa
Ilustracja 171. Gockowice 24, kaplica filarowa
Ilustracja 172. Lichnowy ul. Okrężna 32/34, kaplica słupowa
Ilustracja 173. Lichnowy ul Chojnicka przy nr 4, figura M.B
Ilustracja 174. Ogorzeliny ul. Obkaska 17, figura M.B z Dzieciątkiem
Ilustracja 175. Chojniczki ul. Wiejska/Chojnicka, kaplica kolumnowa
Ilustracja 176. Ciechocin, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 177. Czartolomie, ogrodzenie w zespole dworu
Ilustracja 178. Jarcewo, ogrodzenie w zespole dworsko-parkowym
Ilustracja 179. Jarcewo, ogrodzenie w zespole folwarcznym
Ilustracja 180. Lichnowy, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 181. Ostrowite, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 182. Sławęcín, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 183. Chojniczki, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 184. Ciechocin, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 185. Kłodawa, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 186. Lichnowy, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 187. Ogorzeliny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 188. Ostrowite, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 189. Silno, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 190. Sławęcín, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 191. Zbeniny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 192. Ciechocin, ul. Pogodna 9
Ilustracja 193. Coldanki 3, fragment parku dworskiego
Ilustracja 194. Chojnaty, fragment parku dworskiego
Ilustracja 195. Czartolomie 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 196. Jarcewo ul. Kasztanowa 2, fragment parku dworskiego
Ilustracja 197. Jezioro 9, fragment parku dworskiego
Ilustracja 198. Krojanty ul 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 199. Kruska 16, pozostałości parku dworskiego
Ilustracja 200. Lichnowy, ul. Parkowa 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 201. Lotyń 32, pozostałości parku dworskiego
Ilustracja 202. Niezychowice 10, park pałacowy
Ilustracja 203. Pawłowo, ul. Tucholska 15, fragment parku pałacowego
Ilustracja 204. Pawłówek, ul. Przytorowa 25. fragment parku dworskiego
Ilustracja 205. Raclawki, park dworski
Ilustracja 206. Silno, ul. Główna 14, fragment parku dworskiego
Ilustracja 207. Szlachetna Nowa Cerkiew 20. Park dworski
Ilustracja 208. Topole 1, fragment parku dworskiego
Ilustracja 209. Zbeniny 10, park w zespole dworsko parkowym
Ilustracja 210. Ciechocin ul. Jana Pawła II 6, cmentarz przykościelny
Ilustracja 211. Lichnowy ul. Szkolna 4, cmentarz przykościelny
Ilustracja 212. Moszczenica 38, cmentarz przykościelny
Ilustracja 213. Niezychowice 12 fragment cmentarza przykościelnego
Ilustracja 214. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, cmentarz przykościelny

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

- Ilustracja 215. Ostrowite ul. Szkolna 5, cmentarz przykościelny, nagrobki
Ilustracja 216. Sławęcin ul. Szkolna 6, cmentarz przykościelny
Ilustracja 217. Swornegacie ul. Mestwina 16, cmentarz przykościelny
Ilustracja 218. Angowice, cmentarz zlokalizowany w lesie
Ilustracja 219. Charzykowy ul. Długa/Turystyczna, cmentarz zlokalizowany w centrum wsi
Ilustracja 220. Chojniczki cmentarz zlokalizowany w lesie
Ilustracja 221. Jarcewo cmentarz poza obszarem wsi
Ilustracja 222. Jezioroki cmentarz ewangelicki (na północ od stacji benzynowej)
Ilustracja 223. Krojanty ul. Lipowa 9, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 224. Nowa Cerkiew ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów, cmentarz na skraju wsi
Ilustracja 225. Pawłowo ul. Okrężna, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 226. Silno ul. Główna/Dworcowa, cmentarz w centrum wsi
Ilustracja 227. Gockowice 22a, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 228. Kopernica, cmentarz położony w lesie
Ilustracja 229. Powalki ul. Sielska, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 230. Zbeniny, cmentarz przy trakcie komunikacyjnym
Ilustracja 231. Granowo – przykład jednorodnego krajobrazu kulturowego
Ilustracja 232. Rozdroże w Lichnowach – przykład dysharmonii otoczenia z elementami reklamowymi
Ilustracja 233. Ogorzeliny – przykład dysharmonii form architektonicznych oraz rodzaju ogrodzeń.
Ilustracja 234. Trakt komunikacyjny w Ciechocinie
Ilustracja 235. Ogorzeliny – kościół, ogrodzenie cmentarza, starodrzew.
Ilustracja 236. Ciechocin – Kościół, cmentarz i mur cmentarny, starodrzew
Ilustracja 237. Zdjęcie satelitarne Sławęcina z naniesioną na czerwono mapą z początku XX wieku, wyznaczona przykładowa strefa ochrony konserwatorskiej – kolor żółty